

**Metodický průvodce
k pracovnímu sešitu
Český jazyk a komunikace
pro 4. ročník**

Hana Mühlhauserová
Vladimíra Neužilová

Cíle:

Naplnit výstupy vzdělávacího oboru Český jazyk a literární výchova a to ve složce:

- jazyková výchova;
- komunikační a slohová výchova.

Přirozeně integrovat některé tematické okruhy průřezových témat.

Charakteristické rysy pracovního sešitu:

- Nabízí zcela originální pojetí výukového materiálu s rovnoměrným zastoupením komunikace, slohu i jazykové výchovy.
- Respektuje záměry dané RVP, tedy naplňovat očekávané výstupy podložené učivem, utvářet klíčové kompetence a tam, kde je to vhodné, se také věnovat problematice průřezových témat.
- V jazykové výchově žáci nabývají potřebné vědomosti a dovednosti v tvarosloví, pravopise, poznávají zvukovou stránku jazyka, učí se větné stavbě, obohacují svoji slovní zásobu, poznávají význam a tvoření slov v českém jazyce.
- V komunikační a slohové výchově žáci získávají základy komunikace, učí se dodržovat pravidla mezilidského dorozumívání, učí se naslouchat, formulovat vlastní myšlenky, rozumět odbornému i uměleckému textu a vytvářejí si kritické postoje k názorům jiných.
- Ve slohové složce se žáci učí vyjadřovat svoje myšlenky písemně, stylisticky je formulovat s konkrétním záměrem.
- Prostřednictvím textů z krásné i odborné literatury a s využitím vhodných metod do výuky přirozeně prolíná průřezové téma Osobnostní a sociální výchova a její okruhy osobnostní rozvoj, sociální rozvoj a morální rozvoj. Témata se týkají buď přímo žáka, jeho osobních pocitů a prožitků, nebo lidí kolem něho.
- Ostatní průřezová témata jsou integrována tam, kde vyplývají z textů a ukázek. (Vše je podrobně popsáno v Metodickém průvodci).
- Sešit je rozdělen do sedmnácti tematických kapitol (viz. tematický plán strana 60).
- Základem kapitol jsou úryvky textů (vybraných z dětské literatury), které jsou východiskem k praktickým činnostem žáků - ke komunikaci, čtení, psaní i naslouchání. Největší díl aktivit žáků spočívá tedy v „praktickém užití jazyka“, v tvorbě vlastních výpovědí (s využitím jazykových pravidel), ve formulaci vlastních myšlenek, argumentů, v procvičování dovedností pracovat s textem, číst jej s porozuměním, učit se chápat odborný text, pracovat s mnoha informačními zdroji, tedy učit se učit.
- Přirozenou součástí výše zmíněných činností je tzv. slohový výcvik a výcvik v komunikaci (mluvení i naslouchání) vycházející z daného tématu, z aktuální situace, z potřeb žáků něco sdělit. Celý proces výuky přirozeně (ne nadřazeně) provází jazykový výcvik spolu s výcvikem pravopisu, který je zaměřen na plnění výstupů RVP, jinak řečeno - na základní učivo, jeho důkladné pochopení, zdůvodňování, zautomatizování a využívání ve vlastních promluvách i textech.

K pracovnímu sešitu patří **METODICKÝ PRŮVODCE PRO UČITELE**, který mj. obsahuje:

1. Poznatky o komunikaci a komunikačním pojetí češtiny
2. Výchovné a vzdělávací strategie v českém jazyce
3. Burzu metod uplatňovaných v pracovním sešitě a metodice
4. Vzdělávací obsah předmětu ČJ - očekávané výstupy a učivo ve 4. ročníku ZŠ
5. Začlenění průřezových témat
6. Hodnocení a sebehodnocení žáků v ČJ - kritéria hodnocení různých aktivit
7. Poznámky k jednotlivým kapitolám v pracovním sešitě a další náměty k činnosti

KOMUNIKAČNÍ VÝUKA MATEŘSKÉHO JAZYKA

Pojem komunikace

Slovo komunikace má mnoho různých významů. Původ slova je v latinském *communicare*, což znamená informovat, oznamovat, radit se s někým. 3 hlavní vymezení komunikace:

1. Komunikace jako **dorozumívání** (vychází z dorozumění, tj. pochopení se, shoda myšlenek). Z toho vyplývají podmínky komunikace: aby si lidé rozuměli, mluvili stejným jazykem, hovořili o jedné věci a dosáhli myšlenkového souladu).
2. Komunikace jako **sdělování** (jedná se o informování, podávání poznatků, obeznámení se svými pocity, postoji, názory apod.). Tato komunikace vyžaduje partnera, druhého člověka, který je adresátem informace.
3. Komunikace jako **výměna informací** mezi lidmi. Jeden komunikující vyšle informaci, druhý ji přijme, následně si úlohy vymění. Kromě přijetí a vysílání informací také oba dva informace i vnitřně zpracují, analyzují je, porozumějí jim. Oba partneři si předávají slovo a každý z nich přispívá k informování a dorozumívání.

Interpersonální komunikace je komunikace mezi lidmi. **Intrapersonální komunikace** - hovoříme sami se sebou, poznáváme nebo posuzujeme sami sebe. Člověk si v duchu klade otázky, zvažuje alternativy řešení, posuzuje argumenty i protiargumenty. Jedná se o dialog se sebou samým.

Komunikace může být **přímá**, odehrávající se tváří v tvář, kdy jsou komunikující bezprostředně přítomni. Druhým typem je **zprostředkovaná**. V tomto případě komunikující spojuje médium (telefon, záznamník, e-mail, dopis aj.).

Komunikační výuka mateřského jazyka vychází z tzv. pragmalinguistiky, která jazyk nechápe jako systém řečových tvarů, ale jako součást chování. Při mluvení lidé jednají (něco tvrdí, příkazují, získávají informace apod.). Prvořadým cílem a základním úkolem komunikačně orientované výuky mateřského jazyka je položit základy **komunikačních dovedností žáků**, tedy naslouchání, mluvení, čtení a psaní.

Cíle komunikační výuky:

1. Připravit žáka na každodenní dorozumívání se s lidmi v různých komunikačních situacích prostřednictvím jazykových i mimojazykových prostředků.
2. Rozvíjet rozumové schopnosti žáka. Tj. formativní cíl - vychází z hypotézy, že jazyková výuka může přispět k rozvoji rozumových schopností žáků (např. kritické myšlení, analytické čtení a naslouchání, kladení otázek, vedení konstruktivních diskusí, ověřování údajů z více zdrojů, rozlišení nesprávných argumentů apod.).
3. Učit žáky takovým způsobům dorozumívání, které jsou společensky žádoucí.

Každá vyučovací hodina mateřského jazyka by měla být zaměřena na dítě, jeho zkušenost s jazykem a se světem, přičemž naslouchání, čtení, mluvení a psaní by měly tvořit její samozřejmou součást bez ohledu na obsah hodiny. Z uvedeného vyplývá, že jednotlivé komunikační dovednosti jsou součástí stejného komunikačně - poznávacího procesu a nejlépe se rozvíjejí v přirozeném spojení založeném na dětských zájmech a zkušenostech.

Verbální a nonverbální komunikace

Verbální komunikace probíhá pomocí přenosu slovních významů. Jsou to významy slov, kterými se partneři dorozumívají. Doménou verbální komunikace je přenos kognitivních informací (poznatků, faktů, názorů). Naopak za verbální komunikaci se nepovažují hlasové prostředky,

kterými realizujeme slova, tj. hlasitost řeči, rychlost řeči, pauzy v řeči, zabarvení hlasu atd. Ty zařazujeme mezi neverbální prostředky. Nonverbální komunikace umožňuje přenášet postoje a emocionální stavy. Jinými slovy, verbální komunikace se týká obsahu řeči, zatímco neverbální představují způsob řeči. Mezi neverbální prostředky patří: hlasitost a rychlost řeči, pauzy v řeči, zabarvení hlasu, intonace, mimika, gestikulace, pohled, zrakový kontakt, postoj těla, dotyk, vzdálenost mezi komunikujícími, vzhled, zevnějšek atd.

Vnímání a naslouchání jsou dva hlavní způsoby, kterými přijímáme a dešifrujeme sdělení. Dovednosti v této oblasti nám umožňují přesněji vnímat, lépe chápat, přesněji interpretovat a vyhodnocovat tato sdělení. **Vnímání** je proces přijímání, uspořádání, zpracování a interpretace velké škály přicházejících podnětů. Je to hlavní proces, který zahrnuje příjem všech podnětů. Ve srovnání s ním je **naslouchání** specializovanější typ vnímání, při kterém přijímáme a zpracováváme zvukové signály.

Efektivní naslouchání umožňuje učit se, získávat poznatky o druhých, o světě i o sobě, vyhýbat se problémům, rozumněji a logičtěji se rozhodovat. Pomáhá porozumět druhým, slyšet a reagovat na varování před blížícími se problémy, získat více informací závažných pro rozhodnutí. Efektivní naslouchání umožňuje navazovat a udržovat vztahy s druhými. Dobré naslouchání vám pomůže ovlivňovat postoje a chování druhých. Lidé více respektují a následují toho, kdo jim naslouchá a rozumí. Pokud jste ve vedoucím postavení, lidé se budou spíše řídit vašimi radami, jestliže vycítí, že pozorně nasloucháte jejich připomínkám a projevům zájmu nebo znepokojení. Díky schopnosti efektivně naslouchat se také dokážete zapojit do komunikace v zábavné rovině formou hry. Vědět, kdy vynechat kritické a hodnotící postoje a naslouchat druhému uvolněně, s projevy porozumění pro všechno, co slyšíte, je pro efektivní komunikaci velmi užitečné.

Efektivní naslouchání je jak **nezaujaté**, tak **kritické**. Znamená to být přístupný novým informacím a tím si vytvořit předpoklad pro lepší porozumění druhému. Znamená to ovšem také naslouchat kriticky a dojít k hodnocení nebo úsudku. Je jasné, že prvním krokem je naslouchat nezaujatě, abychom pochopili, co nám chce druhý sdělit. Hodnocení nebo závěry by měly následovat až v druhém kroku. Naslouchat nezaujatě je ale často nesnadné. Například těžko se poslouchají argumenty směřující proti dlouhodobě vypěstovaným názorům nebo kritika něčeho, čeho si vysoce ceníme. Naslouchání často uvázne díky kritické nebo nepřátelské poznámce druhého. Potom je těžké dál nezaujatě naslouchat, ale právě v těchto typech situací je to obzvlášť důležité.

Nezaujaté naslouchání doplňujte kritickým. Kritické postřehy je nutné také reflektovat a ozřejmit v diskusi. Při naslouchání se vyhýbejte zaujatosti a předčasným úsudkům. Konečné hodnocení odložte, dokud plně neporozumíte účelu a obsahu sdělení.

PRAVIDLA KOMUNIKACE VE TŘÍDĚ

Komunikační pravidla určují přijatelné a nepřijatelné chování účastníků komunikace. Měli bychom je formulovat společně se žáky, např. na začátku školního roku. Žáci mohou na lístečky navrhnout pravidla, která posléze učitel čte a třída o nich hlasuje. S přijatými pravidly by měli souhlasit všichni žáci. Stanovená pravidla sepíšeme a vyvěsíme na viditelné místo ve třídě. V průběhu školního roku je můžeme postupně doplňovat podle situací, které ve třídě vznikají. Poruší-li žák některé pravidlo, stačí jen ukázat na jeho písemné znění.

Základní komunikační pravidla platí pro velkou část dialogické komunikace mezi lidmi. Znění základních komunikačních pravidel:

1. Není dovoleno skákat do řeči.
2. Není přípustný paralelní hovor dvou lidí (v tutéž chvíli může hovořit pouze jeden).
3. Partneři se musí v roli hovořícího a naslouchajícího pravidelně střídát.
4. Nejsou přípustné časté a dlouhé pauzy.
5. Naslouchající dává najevo, že věnuje naprostou pozornost hovořícímu.

Pravidla komunikace ve třídě upravují chování učitele a žáků v jednotlivých aspektech komunikace. Pravidla mohou být striktní - **direktivní** nebo **demokratická**. Pod pojmem demokratická pravidla rozumíme pravidla, která sice zachovávají dominanci učitele, ale jsou vůči žákům více tolerantní a vstřícná. Podporují iniciativu žáků a příjemnější klima ve třídě.

KOMUNIKAČNÍ PRAVIDLA	
direktivní	demokratická
Žák hovoří:	Žák může:
pouze dostane-li slovo (musí se hlásit);	samostatně vést úsek komunikace a určit, kdo má hovořit;
pouze s tím, s kým je mu určeno;	klást učiteli a třídě otázky, diskutovat se všemi;
pouze o tom, co má určeno;	odbočit od tématu (otázky), je-li příspěvek hodnotný;
pouze o tom, co určí učitel;	po dohodě s ostatními určit téma učiva i komunikace;
hned, jak je vyvolán;	odložit odpověď s tím, že si připraví něco navíc;
pouze na místě, které má určeno;	hovořit tam, kde právě pracuje;
pouze vestoje;	odpovídat také vsedě, nemusí vstávat;
pouze sám za sebe, bez nápovědy.	obrátit se o pomoc na učitele a spolužáky.

VÝCHOVNÉ A VZDĚLÁVACÍ STRATEGIE V ČJ

- Podle RVP patří ve školních programech do Charakteristiky vyučovacího předmětu.
- Jsou to zásadní postupy, které povedou k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí.
- Jde o společné postupy, metody, formy, aktivity, projekty uplatňované všemi učiteli ČJ.
- Vychází z výchovných a vzdělávacích strategií na úrovni školy, které jsou ve školním programu formulovány v Charakteristice ŠVP.
- Vytváříme jimi vědomosti, dovednosti, postoje a hodnoty žáků, tedy tzv. klíčové kompetence:

Kompetence k učení

Učitel věnuje maximální pozornost čtení s porozuměním, učí žáky pracovat s různými texty, vyhledávat v nich klíčová slova, myšlenky, dělat výpisky, vytvářet myšlenkové mapy.

Učitel zadává úkoly, při kterých žáci vyhledávají a zpracovávají informace z různých zdrojů a zároveň si v jazykových příručkách, slovnících a pravidlech ověřují správnost řešení.

Informace, které žák potřebuje k dalšímu učení, učitel systematicky opakuje a procvičuje pomocí různých aktivit.

Učitel pravidelně využívá aktivizující metody učení, např. expertní skupiny, skupinové a kooperativní metody, brainstorming aj.

Učitel vede žáky k plánování vlastního učení a k výběru činností podle zájmu i schopností.

Kompetence k řešení problémů

Učitel klade problémové otázky, vede žáky, aby je sami formulovali a diskutovali o nich (Proč? Čím se liší? Jak je to možné? Co mají podobné? Srovnej! Jak bys vysvětlil? Jak lze použít? Co si myslíš?).

Učitel zadává žákům problémové úkoly: doplnit neúplný text z hlediska logického úsudku; opravit úmyslnou chybu; vybrat údaje, které do textu nepatří; vymyslet větu, vyprávění, příklad, který by řešil nějakou rozpornou situaci; uspořádat nezvyklé sestavení faktů - slov, vět, myšlenek do celku.

Učitel zařazuje metody, při kterých žáci sami objevují, tvoří, řeší, vyslovují závěry (křížovky, kvízy, čtyřsměrky, hádanky, testy).

Učitel dává možnost žákům pracovat s chybou jako s příležitostí hledat správné řešení (vyhledávat chyby, opravovat je pomocí Pravidel, slovníků).

Kompetence komunikativní

Učitel ve třídě navozuje atmosféru bezpečné a přátelské komunikace.

Učitel vede žáky ke správné, slušné a bezpečné komunikaci, učí je dodržovat pravidla komunikace.

Učitel často zařazuje metodu rozhovoru, diskuse, vybízí žáky, aby kladli k tématu otázky, aby o problému diskutovali, vyjadřovali a obhajovali svoje názory, přijímali názory ostatních.

Učitel vytváří příležitosti pro vzájemnou komunikaci žáků k danému úkolu (partnerská výuka, skupinová práce) a k veřejné prezentaci závěrů, názorů, výsledků diskuse.

Učitel umožňuje žákům ve výuce smysluplně využívat moderní informační technologie.

Kompetence sociální a personální

Učitel zadává úkoly, při kterých žáci spolupracují, vzájemně si pomáhají, povzbuzují, oceňují se (partnerská výuka, skupinová práce a kooperativní výuka).

Učitel vnímá a okamžitě řeší problémy ve skupině, mezi jednotlivci, vytváří modelové situace, vyhledává a zařazuje do výuky příklady ze života, literatury.

Učitel zařazuje metody dramatizace pro navozování a řešení různých nepříjemných životních situací, s nimiž se žáci setkávají (šikana, odmítání nepříjemné komunikace, zlost, hádka atd.).

Učitel zadává diferencované úkoly, aby žáci zažili úspěch, poznali a využili své individuální schopnosti.

Kompetence občanská

Učitel společně se žáky vytváří kritéria chování, spolupráce a kritéria hodnocení. Důsledně dbá na dodržování dohodnutých pravidel.

Učitel v hojné míře využívá učení pomocí napodobování, působení vzorů a příkladů, seznamuje žáky (na setkáních, besedách, v literárních dílech) s významnými lidmi.

Učitel zařazuje do života třídy aktivity žáků reprezentující školu, obec (recitační soutěž, kulturní vystoupení, příspěvky do novin, časopisů aj.).

Kompetence pracovní

Učitel zařazuje do výuky co nejvíce rozmanitých praktických činností, společně se žáky vyrábí pomůcky do výuky (kartičky, pravopisné slovníčky, soubory slov aj.).

Učitel vyžaduje dokončování každé práce v co nejvyšší kvalitě a stanoveném čase.

Učitel zadává dlouhodobé úkoly, při nichž musí žáci své činnosti organizovat a plánovat (projekty).

Pozn.: Konkrétní metody uvedené v jednotlivých strategiích jsou spolu s mnoha dalšími metodami podrobně rozpracovány v následující kapitole Burza metod.

BURZA METOD

BRAINSTORMING (bouře mozků)

Cíl:

- shromáždit co nejvíce názorů na danou problematiku; hledat cesty k řešení problému;
- dát možnost každému volně vyslovit nápady a myšlenky, vytvořit prostor pro další diskusi.

Pravidla:

Zákaz kritiky či jakéhokoli hodnocení přinášených nápadů (ze strany žáků i učitele).

Uvolnění fantazie. Neplatí žádná tabu, i ty nejšílenější nápady mohou být východiskem pro řešení. Nápady by měly být co nejkonkrétnější. Každý návrh, nápad se musí zapsat.

Vzájemná inspirace - jeden svými nápady inspiruje druhého. Humor je vítán, agrese ne.

Postup:

1. Seznámit žáky s metodou a pravidly.
2. Napsat téma nebo otázku viditelně na velký papír, na tabuli.
3. Požádat všechny o nápady, odpovědi, asociace. (Co si představuješ pod pojmem, Vymysli, jak..., Navrhni!...).
4. Zapisovat všechny nápady.
5. Když se nápady opakují, přimějte žáky k jinému úhlu pohledu, položte doplňující otázku.
6. Nápady nechat „uležet“, později se k nim vrátit a použít jako východisko pro další přemýšlení či řešení problému.

HORKÁ ŽIDLE

Cíl:

- jasně formulovat názory; asertivní komunikace (vyjádřit se bez obav, taktně, otevřeně);
- zaujmout stanovisko, vyjádřit postoje;
- naslouchat; vyslechnout hodnocení ostatních a nezasahovat do něj.

Postup:

1. Utvořit kruh, do jehož středu postavíme židli.
2. Postupně na ni usedají žáci nebo učitelka a přijímají roli určité postavy. Dotazují se postavy na osobní postoje, názory, žádají vysvětlení událostí a objasnění faktů z příběhu. Zpřesňují se okolnosti života postavy, dovídáme se více o jejích pohnutkách i charakteru.

Ten, kdo sedí na horké židli, je v roli postavy, o které jsme četli, shlédli film a podobně (např. na židli „sedí“ Pipi, neukázněný cestující, zvíře v kleci apod.). Tuto roli určité postavy může na sebe převzít vyučující, který žákům řekne, že vstupuje do určité role, tzn. představuje určitou postavu. Jasně musí určit, kdy z role vystoupí a je zase učitelem(kou). Žák lépe chápe, že je někdo v roli postavy, jestliže má postava nějaký předmět, který ji charakterizuje. (Postava Pipi má ve vlasech mašli).

ULIČKA PRAVDY

Cíl:

- shodný jako u metody Horká židle.

Postup:

Žáci se postaví do řad proti sobě. Vytvoří tak uličku, jíž prochází postava (žák, učitel v roli). Ostatní hráči procházejícího postupně oslovují. Vyjadřují buď myšlenky postavy, která prochází, sdělují vlastní osobní názory a postoje nebo hodnotí chování postavy v roli např. přítele, veřejného činitele. Instrukce, k čemu se mají žáci vyjádřit, jim jsou vždy sděleny dopředu.

I.N.S.E.R.T. (Vaughan & Estes, 1986)

Cíl:

- zpracovat text při prvním čtení, vnímat text pozorně a uvědomovat si, co čtu;
- rozhodovat během čtení, jaký vztah k informaci mám;
- nejdůležitější informace lze seřadit do tabulky INSERTu, která může sloužit místo zápisu.

Postup:

1. Čti s tužkou v ruce a během první četby se zamýšlej nad významem informací.
2. Zhruba jednou, dvakrát během odstavce označ informace **znaménky**:
✓ *Udělejte „fajfku“ na okraji textu, jestliže něco z toho, co čteš, potvrzuje to, co jsi věděl/a nebo sis myslel/a, že to víš.*
- *Udělej **mínus**, jestliže je informace, kterou čteš, v rozporu s tím, co sis myslel/a.*
+ *Udělejte **plus**, jestliže informace, kterou čteš, je pro tebe nová a důvěřuješ jí.*
? *Udělejte **otazník**, jestliže informaci nerozumíš nebo by ses o ní chtěl/a dovědět víc.*
3. Značky dělej po pravém okraji a dbej na to, abys označoval/a opravdu konkrétní informaci (můžeš ji podtrhnout).
4. Prodiskutujte ve skupinách, na co jednotlivci při četbě narazili, vzájemně si vysvětlete.
5. Napiš zápis - je možné využít tabulku INSERTu, kterou žáci vyplní individuálně.
6. Čtení zápisů (tři žáci přečtou informace z 1. sloupce, tři žáci z 2. sloupce...).

Tabulka insertu:

Každý si na velký list připraví tabulku se čtyřmi sloupci. Do 1. sloupce ✓ a do druhého (+) zapíše každý žák individuálně tři konkrétní informace (ne pouze hesla). Pod značku - napíše alespoň jednu informaci, která je v rozporu s tím, co si myslel před četbou. Do sloupce ? zformuluje otázku (= celou větu tázací ne heslo).

Při nácvičku této metody začneme jen s jedním nebo dvěma znaménky. Také tabulka může mít zprvu pouze 1 - 2 sloupce.

KOMUNITNÍ KRUH

Cíl:

- otevřeně prodiskutovat problémy žáků a ožehavá témata;
- budovat u žáků občanské postoje a hodnoty;
- učit žáky naslouchat, vcítit se do ostatních, dodržovat pravidla slušné komunikace.

Pravidla:

Mluví jen ten, kdo má kámen nebo jiný předmět, který si předáváme.

Zákaz kritiky, komentářů, posměšků a jiných reakcí.

Z kruhu se nic nevynáší (jedině v případě, že by šlo o trestný čin apod., musíme informovat příslušné instituce).

Když se někdo nechce vyjádřit, nenutíme ho.

Učitel dodržuje stejná pravidla jako žáci.

Chce-li někdo promluvit, když není na řadě, vyžádá si kámen.

Postup:

1. Všichni žáci se posadí do kruhu.
2. Učitel nastolí otázku, téma, problém nebo řešíme problém, který vznikl v rámci skupiny (šikana, krádež, záškoláctví, neplnění úkolů, dopravní nehoda, živelná pohroma).
3. Učitel nebo některý žák si vezme kámen a vyjádří se jako první k problému.
4. Kámen putuje po kruhu od jednoho k druhému a každý kdo chce, se vyjádří.
5. Na závěr diskuse se snažíme shrnout názory, vyjádřit postoje, stanoviska.
6. Pokud se v průběhu diskuse odkryjí osobní problémy jednotlivců, řešíme je individuálně.

EXPERTNÍ SKUPINY

Cíl:

- naučit žáky učit se z textu, zapamatovat si hlavní myšlenky, říci je svými slovy;
- vysvětlit ostatním nové učivo; pracovat samostatně, odpovědně a svědomitě.

Postup:

1. Rozdělte třídu do 3 - 5 skupin (= mateřské skupiny).
2. Každá skupina dostane k prostudování 3 - 5 různých studijních textů (podle počtu členů skupiny). Příklad: Skloňování podle vzoru žena, růže, píseň, kost.
3. Každý člen skupiny si vybere nebo dostane přidělený jeden text - jedno téma.
4. Všichni žáci, kteří si v mateřských skupinách vybrali vzor žena, vytvoří novou skupinu, taktéž všichni s textem vzor píseň, růže, kost. Tedy z původních skupin vzniknou 4 nové skupiny = expertní skupiny. Každá „expertní skupina“ je zaměřena na jedno téma (jeden vzor).
5. Členové těchto nových - expertních skupin společně nastudují vybrané téma, připraví se tak, aby látku mohli naučit ostatní a splní všechny písemně zadané úkoly. Příklad: navrhnout zápis, vyhledat obrázky, modely, slova, připravit náčrt, test, otázky, čtyřsměrku, cvičení aj.
6. Každý člen studijní skupiny se vrátí do původní - mateřské skupiny a tam ostatní seznámí s problematikou, kterou nastudoval.
7. Mateřské skupiny provedou zápis, splní úkoly, které pro ně experti připravili. V této části úkolu můžeme pracovat společně.

SKUPINOVÁ VÝUKA

Cíl:

- rozvoj kooperace mezi žáky (podněcuje žáky ke spolupráci, dělbě práce, vzájemné pomoci);
- řešení náročnější úlohy nebo problému;
- rozvoj komunikačních dovedností (sdílení názorů, prezentace výsledků, argumentace);
- rozvoj sociálních dovedností, učení se skupinovému soužití; aktivizace žáků ve vyučování.

Pravidla tvoření skupin:

a) heterogenní skupiny (různorodé)

Nejlépe je výběr žáků provést cíleně tak, aby výkonnost skupin byla vyrovnaná, aby každá skupina jako celek při řešení uspěla.

b) homogenní (stejnorodé)

podle výkonů - vnitřní diferenciací, ve skutečnosti nejde o skupinovou výuku;

podle pohlaví - nejčastější v TV, PČ.

Postup:

1. Formulace úkolu, otázky nebo problému:

Skupiny mohou řešit stejný úkol nebo rozdílné úkoly tvořící stěžejní body učiva. Zadáání by mělo být písemné, jasné a srozumitelné, stejně jako pracovní podmínky a pravidla.

2. Vlastní skupinová práce žáků:

Skupina spojenými silami analyzuje zadání, zpracovává materiál, hledá cesty k řešení, ověřuje jejich správnost, členové konfrontují názory, argumentují, logicky zdůvodňují. Učitel prochází mezi skupinami, sleduje činnost všech, je připraven konzultovat, při velké hlučnosti jednotlivce individuálně ztišíme - ne před celou třídou, abychom nerušili.

3. Prezentace výsledků:

Skupiny prezentují svá řešení (ústně, schématicky na tabuli, písemně nástěnnou formou), proběhne analýza výsledků, diskuse a hodnocení (sebehodnocení skupin, hodnocení učitelem).

PARTNERSKÁ VÝUKA (jedná se o spolupráci žáků při učení ve dvojicích). Žáci si vyměňují názory na řešení úloh, pomáhají si, kompenzují své nedostatky, společně připravují otázky, kontrolují úkoly, shromažďují informace, zhotovují modely, kresby, řeší hádanky, diskutují o problému, nacvičují rozhovor. Jde o nejlepší průpravu pro skupinovou práci.

POJMOVÁ, MYŠLENKOVÁ MAPA

Cíl:

- uplatnit vědomosti a zkušenosti, prohloubit poznání, zpřesnit vztahy mezi pojmy;
- rozvíjet intelektuální dovednosti, učit srovnávat, hodnotit, vysvětlovat, interpretovat;
- cvičit analýzu a syntézu, učit se učit.

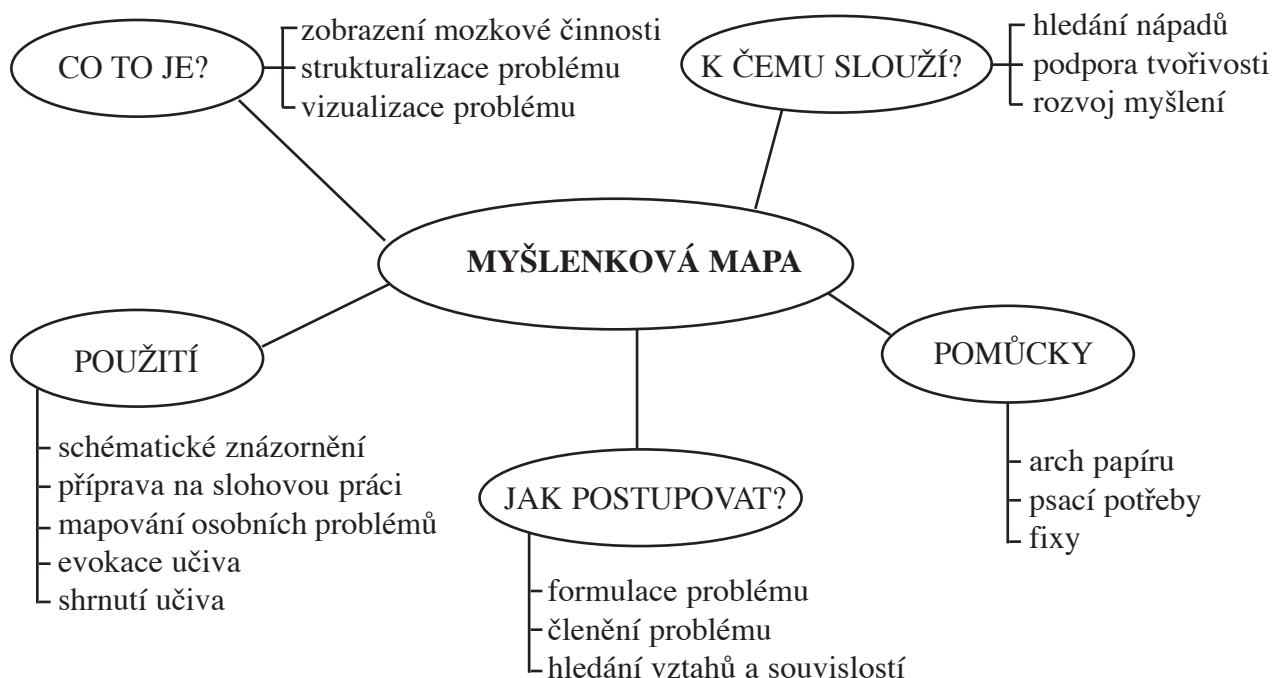
Podstata pojmové, myšlenkové mapy:

V odborné literatuře se setkáme jak s totožným chápáním pojmové a myšlenkové mapy, tak s tím, že pojmové mapy představují pouze „soupis“ všech pojmů k danému tématu, zatímco myšlenkové mapy tyto pojmy systematizují, logicky třídí, naznačují vzájemné vztahy atd.

Myšlenkové mapy cíleně kombinují klíčová slova a hlavní myšlenky s obrázky, prostorovými schémata, barvami, velikostí nebo tvarem písma atd.

Postup:

1. Napiš doprostřed velkého papíru problém (pojem) a zakroužkuj ho.
2. Uvažuj o dílčích problémech, které mají nějaký vztah k hlavnímu problému. Každý menší problém dej do menšího kroužku a přiřaď ho k hlavnímu problému, tvoř podmnožiny, větve. Učitel může důležité pojmy napsat na kartičky, které žáci v prvních fázích pouze logicky třídí.
3. Hledej a vyznačuj vztahy mezi jednotlivými kroužky.

Zpočátku mají mapy podobu **brainstormingu** - pojmy se postupně nabalují okolo ústředního tématu. Pojmy se zatím nepropojují, děti neurčí souvislosti. Mapy u nejmenších dětí bývají **obrázkové**. K posunu vedou vhodné **otázky učitele** (K čemu slovo patří? Není tu už napsáno jiným výrazem? Jak říkáme slepici, kočce, psovi dohromady?). **Hledání souvislostí, třídění pojmů a přiřazování ke kategoriím** je další etapou ve zvládnutí tvorby myšlenkových map. Ve chvíli, kdy vědomě začínáme hledat souvislosti a vazby, je potřeba, aby se pojmy daly snadno ubírat, přidávat a přemísťovat. Zde se osvědčily **lepící kartičky** nebo **kartičky s magnety**. Na kartičkách mohou být nejen pojmy, ale i otázky, ke kterým se můžeme vrátit. Proto je důležité, aby mapa mohla být určitou dobu ve třídě k dispozici.

ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ (PROBLÉMOVÁ VÝUKA)

Cíl:

- naučit se řešit problém; samostatné objevování neznámých skutečností;
- získat trvalé vědomosti;
- aktivizace vyučování.

Definice problému:

Problém je situace současně obtížná, nejasná, nová. Je to teoretická nebo praktická obtíž, kterou žák řeší svým vlastním aktivním zkoumáním. Tzn., že žákům nejsou sdělovány „hotové“ vědomosti nebo fakta, ale jsou vedeni k tomu, aby se snažili k novým poznatkům dospět vlastním uvažováním, měřením, pozorováním, výpočtem.

Problémové úlohy by měly vycházet z reálných životních situací nebo na ně navazovat. Jednoduchým řešením problému je kladení problémových otázek, úkolů začínajících slovy: srovnej, proč, čím se liší, jak bys vysvětlil, urči, dokaž, popiš, jaký je rozdíl, jak lze použít atd.

Postup:

1. Zjištění problému.
2. Orientace v problému.
3. Hledání jádra problému.
4. Stanovení hypotéz.
5. Ověřování hypotéz.
6. Vyslovení závěru, vyřešení problému.
7. Při neúspěšném řešení návrat k bodu, v němž vznikla chyba.

Soustava postupně náročnějších problémových úloh (Nečasová 1976):

1. Doplnit neúplný text (schéma) z hlediska logického úsudku.
2. Uspořádat nezvyklé sestavení faktů (čísel, slov, vět, myšlenek) do celku.
3. Opravit úmyslnou chybu.
4. Vybrat údaje, které do úlohy nepatří, protože neodpovídají podmínkám.
5. Zodpovědět záporně postavenou otázku a převést ji na formu kladnou.
6. Vymyslet větu, vyprávění, příklad, který by řešil nějakou rozpornou situaci.
7. Pořídít důkaz k určité definici a uvést příklad na porušení definice.
8. Najít princip předloženého schématu.
9. Navrhnout několik řešení určité úlohy nebo určit jediné možné řešení.
10. Objevit problém za spolupráce s ostatními.
11. Samostatně objevit problém, formulovat ho, uvést hypotézy, zdůvodnit řešení.

PĚTILÍSTEK

Cíl:

- evokace nového učiva; zjistit, bylo-li nové téma, pojem pochopeno;
- stručně shrnout téma, názor, postoj;
- naučit se přesně formulovat myšlenky, neodbíhat od tématu.

Postup:

1. Seznámit žáky se strukturou pětilístečku - napsat jim na tabuli, co píše na který řádek. Na:
  1. řádek - pište 1 slovo (podstatné jméno, název, námět, téma). Př. kočka
  2. řádek - pište 2 slova (přídavná jména vyjadřující jaký, -á, -é podst. jm. je). Př. domácí, divoká
  3. řádek - pište 3 slova (slovesa, děj, co dělá, co činí, co koná). Př. mňouká, loví, protahuje se
  4. řádek - pište 4 slova (věta, souvislé vyjádření). Př. Kočka domácí je savec.
  5. řádek - pište 1 slovo (synonymum, pointa, vyjádření podstaty, metafora). Př. číča
2. Žáci podle instrukcí vytvoří svůj pětilísteček. Je možné jim na tabuli načrtnout následující strukturu, do které oni pouze doplňují co nejužitečnější slova:

NÁZEV, TÉMA
PŘÍDAVNÉ JMÉNO   PŘÍDAVNÉ JMÉNO
SLOVESO   SLOVESO   SLOVESO
VĚTA (SOUVISLÉ VYJÁDŘENÍ) O ČTYŘECH SLOVECH
PODSTATNÉ JMÉNO (SYNONYMUM)

- Učitel může tvořit pětilístek společně se žáky.
- Prezentace pětilístků (dobrovolným přečtením, zveřejněním na nástěnce apod.).
- Zpracování pětilístků může být přípravou pro slohovou práci (např. charakteristika osoby), kdy v pětilístcích získáme velkou zásobu vhodných slov, především sloves.

VÝUKOVÉ PROJEKTY

Cíl:

- řešit komplexnější problémové úlohy s cílem osvojit si potřebné vědomosti a dovednosti;
- propojit výuku s praktickým životem (projekt překračuje hranice třídy, školy);
- sdružovat ke spolupráci několik vyučovacích předmětů (využít mezipředmětové vztahy);
- zapojit do výuky rodiče případně vybrané experty;
- vést žáky k aktivitě, samostatnosti, odpovědnosti, vytrvalosti, sebedůvěře i sebekritičnosti, toleranci a tvořivému přístupu.

Projektové úlohy - žádají, aby žák něco:

- zhotovil, zorganizoval, vyzkoušel;
- vypracoval návrh, plán, postup, program, jak něco zhotovit či vyřešit.

Projekty mohou být převážně teoretické, nebo převážně praktické; krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé; žákovské, nebo vnesené do vyučování učitelem.

Postup:

- Stanovení cíle, tématu (měla by to být situace, která je pro žáky zajímavá, přitažlivá, představuje pro ně problém, přiměřená věku, vhodně motivovaná).
- Vytvoření plánu řešení (společné prodiskutování, výběr úkolů pro jednotlivce, skupiny, odhad potřebného materiálu, kalkulace nákladů, určení podoby a formy zpracování...).
- Realizace plánu, pozorné a kritické sledování jeho plnění. V této fázi se realizují všechny aktivity, které mají podle plánu zajistit očekávané výsledky (shromažďování materiálu, informací, provádění pozorování, měření, exkurzí, interview, pořizování dokumentace...)
- Vyhodnocení (realizace projektu je třeba dokumentovat, výsledky zveřejnit a vyhodnotit). Motivační vliv má seznámení školní nebo širší veřejnosti s konkrétními výstupy.

Projektový týden - znamená protipól frontální výuky, neboť učení probíhá ve skupinách nebo individuálně, napříč ročníky a vyučovacími předměty, mění se obsah i metody, dochází k propojení učení a práce, školy a veřejnosti.

VOLNÉ PSANÍ

Cíl:

- objevit v sobě nečekané nápady, myšlenky, souvislosti, pomocí psaní se učit, reflektovat.

Postup:

- Polož tužku na papír a piš svým tempem souvislý text - věty, co tě napadá k danému tématu.
- Neplánuj si dopředu, co a jak budeš psát, prostě pořád piš. Tužka musí být pořád v pohybu.
- Nevracej se k tomu, co máš napsané, neopravuj chyby (v této fázi je dovoleno chybovat).
- Piš po celý stanovený čas (min. 3 - 5 minut) a stále usilovně myslí na dané téma. Když tě nic nenapadá, piš např.: „Co mám psát, když mě nic nenapadá, jak mám pokračovat...“
- Rozhodni, jestli své volné psaní budeš prezentovat, přečteš.

Rady:

Ideální čas je 5 min, minimální doba na psaní jsou 3 min. - kratší doba nemá smysl. Na závěr tématu můžeme psát i 10 min.

Bude-li text podkladem pro zápis do sešitu, slohovou práci apod., musí žáci opravit chyby.

Při zadání tématu je nutno zdůraznit, že se žáci vyjadřují ze svého hlediska, tedy co si myslí, jak to vidí, nač si vzpomínají. Vhodný začátek volného psaní: „Když přemýšlím o..., napadá mě...“ Žáky ke zveřejnění nenutíme, učitel může psát současně se žáky a pak svůj pokus zveřejnit.

Zpočátku musíme uvádět mnoho příkladů, jak lze o daném tématu uvažovat, případně píšeme společně se žáky - na tabuli či meotaru.

Dbáme na to, aby se nikdo nikomu nesmál, aby žáci vzájemně oceňovali své nápady, názory.

SNĚHOVÁ KOULE (Jde o variantu skupinové - kooperativní výuky.)

Cíl:

- získat co nejvíce názorů, řešení určité úlohy, problému;
- naučit se spolupracovat, prodiskutovávat problém, argumentovat, obhajovat názory.

Postup:

1. Po vymezení úkolu (problému) začínají pracovat jednotlivci nebo dvojice. Žáci problém analyzují, diskutují a navrhnou možná řešení - píší slova, vymýšlejí zásady chování atd.
2. Dvojice se spojí do čtveřic a v řešení problému pokračuje. Pokud se některé návrhy obou dvojic opakují, vytrídí se tak, aby byl každý návrh zastoupen pouze jednou. Nejlépe je psát na lepicí lístečky a ty lístky, na nichž jsou úplně stejná slova (nápady), při třídění slepíme k sobě. Tím zůstane každý nápad k dispozici pouze jednou.
3. Výsledky práce těchto skupin jsou nakonec syntetizovány a diskutovány v osmičlenných skupinách, které vzniknou spojením čtveřic.

BAROMETR POCITŮ

Cíl:

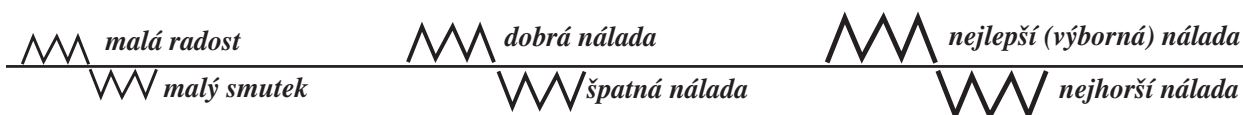
- vyjádřit vlastní pocity a použít k tomu různé barvy podle toho, co mi evokují (radost, smutek, strach, nezájem, nuda);
- nahlas své pocity pojmenovávat a otevřeně o nich hovořit;
- vcítit se do pocitů jiných osob.

Postup:

1. Žáci si vyberou barevné pastelky: barva neutrální, veselá, šťastná, smutná. Na proužek papíru různými barvami znázorní, jak se cítí např. v průběhu určité činnosti (psaní slohové práce) nebo během jednoho dne (Štědrý den, narozeninový). Žáci také mohou znázornit, jak se podle nich cítil hrdina textu (Červená karkulka po cestě k babičce).
2. Své pocity lze znázornovat přímkou, která mění barvy. V určitých úsecích přímka přechází v barevné klubíčko, čímž žák vyjádří, že pocit byl dlouhý, intenzivní. Současně s malováním sdělují nahlas své pocity: „Ráno vstanu a ještě si neuvědomuji, co je za den (namalují čáru neutrální barvou), dopoledne pomáhám mamince, ale už se začínám těšit (veselejší čára), po poledni zdobím stromeček, což dělám moc ráda...“ (namalují malé zářivé klubíčko).

Varianta:

Diagram nemusí malovat jen na proužek, ale i v podobě mandaly (barevné soustředné kruhy). Pocity lze vyjadřovat také s pomocí vodorovné osy - křivky nad osou zobrazují pozitivní pocity, pod osou negativní. Diagram má podobu kardiografu:

PŘÍMKA POSTOJŮ

Cíl:

- vyjádřit vlastní postoje k jakékoli problematice.

Postup:

1. Učitel vymezí ve třídě pomyslnou přímku:

	0	
rozhodně ne		rozhodně ano
	někdy ano, někdy ne	

2. Učitel čte připravené výroky, např. o vztahu žáků ke škole, a žáci se staví na pomyslné přímce podle toho, jaké stanovisko zaujímají k výroku. Každý vyjadřuje svůj postoj bez ohledu na to, kde stojí ostatní.
3. U některých výroků se můžeme zastavit a žáci své postoje vysvětlují, obhajují. V případě potřeby mohou žáci své místo na přímce přehodnotit a přemístit se. Snažíme se o to, aby si žáci k závažným otázkám utvářeli vhodné postoje. Lze zakončit diskusí.

OBÍHAJÍCÍ FLIPY

Cíl:

- získat co nejvíce názorů a řešení určité úlohy nebo problému skládajícího se z více částí;
- seznámit se s problémem z různých úhlů pohledu, inspirovat se názory ostatních.

Postup:

1. Každá skupina řeší určitý úkol. Příklad: vymýšlí slova, pravidla, vlastnosti, věty na dané téma.
2. Po určité době (5 - 7 min.) si skupiny papíry vymění. Skupiny si přečtou návrhy předchozích řešitelů, prodiskutují a připsí vlastní nápady.
3. Výměna papírů probíhá tak dlouho, dokud každá skupina neprojde všechny části úkolu a dostane zpátky svůj původní papír.
4. Skupiny si projdou, prodiskutují náměty, které jim na papír během „obíhání“ přibyly.

ROZHOVOR, DISKUSE

Jde jak o výukové metody, tak o hlavní činnosti žáků v komunikační a slohové výchově.

Cíl:

- získat co nejvíce názorů na dané téma; vtáhnou žáky do účasti na řešení problému;
- naučit se formulovat svoje názory, vysvětlovat, argumentovat, oponovat;
- trénovat způsoby dorozumívání v různých komunikačních situacích.

Metoda rozhovoru představuje verbální komunikaci v podobě otázek a odpovědí dvou nebo více osob na dané téma. Sleduje stanovený cíl. Může vést žáky k účasti na řešení probírané problematiky různými způsoby. Nejúčinnější je případ, kdy učitelova otázka vyvolá výměnu názorů mezi žáky a teprve poslední žák formuluje výslednou odpověď. Tato úroveň rozhovoru má už blízko k diskusi, ale klade specifické nároky na otázky.

Při nácviku rozhovoru či diskuse je nutné postupovat po malých krocích - učit se klást otázky; odpovídat na ně; střídání role posluchač - mluvčí; parafrázovat mluvčího, shrnout obsah.

Druhy otázek:

Zjišťovací - na vybavení faktů. (Které znaš slovní druhy?)

Otevřená - vyžaduje širokou odpověď. (Co si myslíš o této knize?)

Zavřená - odpověď je krátká, dá se odhadnout. (Máš napsaný domácí úkol?)

Konvergentní - vyžaduje se známá, jednoznačná odpověď. (Kdo napsal knihu?)

Divergentní - očekává se postížení nových skutečností. (Dovedeš vysvětlit, proč píšeme ve shodě

podmětu s přísudkem v přičestí minulém různé koncovky?)

Problémová - (Proč má jedno slovo různé významy? Na čem to závisí?)

Na posouzení situace - (Co by se stalo, kdyby J. A. Komenský nemusel emigrovat?)

Rozhodovací - (Je slovo kolem podstatné jméno nebo příslovce?)

Je vhodné žáky na rozhovor připravit, aby počítali s jeho zaměřením, posláním a nároky. Učitel by měl být vždy připraven, rozhovor pevně a citlivě řídit a neváhat na konci doplnit učivo, poopravit mylné názory.

DISKUSE se na rozdíl od rozhovoru vymezuje jako forma komunikace učitele a žáků, při níž si účastníci navzájem vyměňují názory na dané téma, na základě svých znalostí, pro svá tvrzení uvádějí argumenty, a tím společně nacházejí řešení daného problému.

Postup:

1. Zvolit zajímavé téma.
2. Řídit se jednacím řádem, tj. vymezení tématu, prezentace a výměna názorů, argumentace a zdůvodňování tvrzení, shrnutí výsledků diskuse.
3. Nutný je výcvik žáků v dovednostech diskutovat (aktivní zapojení, zrakový kontakt, sledování diskuse, naslouchání jiným, zvládnutí řečnických technik, přesná formulace myšlenek, respektování cizích názorů aj.).
4. Příprava na diskusi zahrnuje včasné oznámení tématu, příprava argumentů, znalost problematiky, promýšlení tezí aj.).
5. Je nutno promyslet řízení diskuse (udělování slova, dodržování času pro jednotlivá vystoupení, zařazení přestávek, formulování dílčích závěrů, nedovolit odklon od tématu).
6. Nezbytné je příznivé klima, časté chválení, povzbuzování, dobré organizační a prostorové zajištění.
7. Na závěr každého bodu i na závěr diskuse shrneme nejdůležitější poznatky, názory.

Hlavní zásady úspěšného dialogu a diskuse: (možno využít u formulace pravidel komunikace).

- Tvůj oponent není nepřítel, nýbrž partner pro hledání pravdy.
- Snaž se porozumět druhému, abys mohl jeho názor vyvracet nebo uznat.
- Tvrzení bez věcných důkazů nevydávej za argument - jde o tvůj názor, domněnku.
- Neutíkej od tématu.
- Nesnaž se mít za každou cenu poslední slovo. Množství slov nenahradí chybějící argument.
- Nesnižuj osobní důstojnost oponenta.
- Diskuse a dialog vyžaduje disciplínu. Ovládej city a vášně, vyjadřuj se klidně a srozumitelně.
- Nezaměňuj dialog s monologem - všichni mají stejné právo se vyjádřit. Šetři časem.

PLÁŠŤ EXPERTA

Cíl:

- podívat se na situaci zvláštníma očima, očima experta, i když nemám potřebnou kvalifikaci (žáci se mohou stát archeologem, ředitelem dětského domova, policistou apod.);
- přijít s mnoha tvůrčími nápady, návrhy a prezentovat je;
- učit sebe i ostatní.

Postup:

1. Formulovat problém, na kterém budou žáci pracovat.
2. Žáci si vyberou roli, do které vstoupí, a očima této postavy budou problém zkoumat a řešit.
3. Žáci v roli experta shromažďují poznatky, tvrzení, argumenty, návrhy řešení.
4. Prezentace výsledků, zkoumání jednotlivých expertů.
5. Závěrečná diskuse a vyhodnocení: Jak se mi práce dařila? S čím jsem měl(a) problémy? Co mě překvapilo? Jak využiji poznatky v dalším životě?

UČIVO

ZVUKOVÁ STRÁNKA JAZYKA:

výslovnost českých slov, neznámá slova jazykolamy nářečí

SLOVNÍ ZÁSoba:

přísluví, sousloví, rčení slova mnohoznačná, opačného a podobného významu

významově neznámá slova stavba slova, slovní základ, kořen, slova příbuzná ke slovům vyjmenovaným

TVAROSLOVÍ:

slovní druhy - ohebné a neohebné koncovka daného slova tvary podstatných jmen, vzory podstatných jmen časování sloves - čas minulý a budoucí

SKLADBA:

věta jednoduchá, souvětí spojovací výrazy rozvíjení vět jednoduchých v souvětí dělení dlouhého souvětí na jednodušší věty, větný vzorec

PRAVOPIŠ:

vyjmenovaná slova a slova k nim příbuzná koncovky podstatných jmen podle vzorů velká písmena u zeměpisných názvů České republiky

OČEKÁVANÝ VÝSTUP

Snaží se správně artikulovat, mluvit spisovně, srozumitelně a dostatečně nahlas. Výslovnost neznámých slov vyhledává v literatuře. Učí se rozlišit v mluvě spisovnou a nespisovnou výslovnost, nářečí.

Objasňuje významy slov, rčení, přísloví, tvoří synonyma, opozita. V textech vyhledává slova mnohoznačná, vysvětluje jejich významy na konkrétních příkladech a užívá je ve vlastních sděleních. U neznámých slov zjišťuje významy ve slovnících. V textu vyhledá příbuzná slova, pomocí předponových a příponových částí tvoří příbuzná slova ke slovnímu základu, objasní příbuznost.

Určuje slovní druhy běžných slov, snaží se je užívat ve svém projevu v gramaticky správných tvarech. Skloňuje podst. jména, časuje slovesa. Určí rod, číslo, pád a vzor podstatného jména; osobu, číslo a čas sloves. V textu i mluveném projevu se učí rozpoznávat nespisovné tvary podstatných jmen a sloves. Tvary opravuje pomocí mluvnických příruček.

Odlišuje větu jednoduchou a souvětí. Tvoří souvětí s různými spojovacími výrazy. Rozlišuje spojování slov a vět. Spojuje věty jednoduché v souvětí a dělí složitá souvětí na jednodušší větné celky. Určí větný vzorec souvětí, utvoří souvětí podle větného vzorce.

V písemném projevu odůvodňuje a píše správně vyjmenovaná slova i slova příbuzná (doloží příbuznost). Zvládá základy morfologického pravopisu - koncovky podstatných jmen. Píše správně probírané zeměpisné názvy ČR. Učí se používat Pravidla pravopisu.

MLUVENÝ PROJEV:

techniky mluvení (intonace, zabarvení hlasu, přiměřená hlasitost, srozumitelnost, spisovná a srozumitelná výslovnost)
mimoverbální komunikace (mimika, gesta, práce s hlasem, pauzy, intonace, zrakový kontakt, postoj těla, vzdálenost, celkové vystupování)

komunikační žánry a pravidla rozhovorů

tvorba a kladení otázek, vyjadřování názorů, pocitů
pozdravy, omluva, přání, vzkaz, telefonování
komunikační pravidla (zásady kdo, kdy, co a jak může v rámci třídy, skupiny říkat)

rozhovory, běžné komunikační situace (u lékaře, v obchodě,
v dopravním prostředku, v restauraci, na úřadě aj.)

vypravování

jednoduchý popis věci i pracovního postupu
ústní prezentace a hodnocení výsledků práce vlastní i skupinové

NASLOUCHÁNÍ:

praktické, zdvořilé naslouchání

PÍSEMNÝ PROJEV:

**technika psaní
písemné žánry**

práce s odborným textem, myšlenková mapa

dotazník, přihláška, vzkaz, inzerát, pohled, pozvánka, zpráva
vypravování (obrázková osnova, tvorba slovní osnovy)

popis osoby, zvířete, věci, činnosti

ČTENÍ:

praktické čtení (technika čtení, čtení plynulé, pozorné, odstavce, nadpis)
věcné čtení (čtení jako zdroj informací, vyhledávací čtení)

Artikuluje správně hlásky, slova. Věty vyslovuje s vhodnou intonací.
Mluvený projev přizpůsobí posluchačům, snaží se udržet jejich pozornost.
Rozpozná záměr mimoverbálních vyjádření a sám se učí účelně užívat
prostředky mimoverbální komunikace.

Vyjádřuje se srozumitelně, odmítne nepřijemnou komunikaci.

Učí se tvořit a klást otázky a hovořit o svých názorech, pocitech.
Zvládá každodenní komunikační situace.

Podílí se na vytváření komunikačních pravidel.

Dodržuje pravidla rozhovorů (naváže oční kontakt, dává najevo zájem,
adekvátně reaguje na sdělení, střídá se v hovoru a naslouchání, shrnuje,
co slyšel, ptá se na nejasnosti, vhodně vyjádří souhlas, nesouhlas).

Zapojí se do rozhovorů, aktivně přispívá k jejich zdárnému průběhu.
Snaží se vypravovat zajímavě, dodržuje posloupnost děje.

Pojmenuje a ústně popíše předměty běžné potřeby, jednoduchou činnost.
Učí se prezentovat a zhodnotit vlastní práci i výkony ostatních.

Naváže oční kontakt s mluvčím, vyjadřuje zájem, natočí tělo k mluvčímu,
zapamatuje si, co slyšel/a a dovede splnit pokyn či reprodukovat obsah.

Píše srozumitelně, úhledně, přehledně, bez chyb.

Snaží se užívat výstižné pojmy a co nejvhodnější výrazy podle svého
komunikačního záměru.

Učí se pracovat s odborným textem - členit text na odstavce, vybírat
slova, kterým nerozumí, hledat hlavní myšlenky, vytvářet mentální mapy.

Zvládne vyplnit jednoduché tiskopisy, napsat krátký text dle zadání.

Učí se sestavit osnovu vypravování.

Předvídá další průběh děje, dokončuje děj, dodržuje časovou posloupnost.

Jednoduše popíše zvolený objekt nebo činnost podle daných pravidel.

Čte s porozuměním přiměřeně náročné texty potichu i nahlas.

Učí se vybrat podstatné informace z textu, jednoduše je zapíše, sdělí
vlastními slovy a využívá je k dalšímu učení. Člení text na odstavce.

Vyjádří svoje názory a postoje k přečtenému, klade otázky k textu.

Učí se rozeznávat věrohodné informace od nepravděpodobných.

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA (PT)

PT představují okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se podle RVP ZV nedílnou součástí základního vzdělávání. Vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich spolupráci. Pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot.

Tematické okruhy PT procházejí napříč vzdělávacími oblastmi a umožňují propojení vzdělávacích obsahů oborů. Tím přispívají ke komplexnosti vzdělávání žáků a pozitivně ovlivňují proces utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků. Žáci dostávají možnost utvářet si integrovaný pohled na danou problematiku a uplatňovat širší spektrum dovedností.

PT tvoří **povinnou součást základního vzdělávání**. Škola musí do vzdělávání na 1. stupni i na 2. stupni zařadit všechna PT uvedená v RVP ZV. Všechna PT však nemusí být zastoupena v každém ročníku. V průběhu základního vzdělávání je povinností školy nabídnout žákům postupně všechny tematické okruhy jednotlivých PT, jejich rozsah a způsob realizace stanovuje ŠVP.

V etapě základního vzdělávání jsou vymezena tato průřezová témata:

- **Osobnostní a sociální výchova (OSV)**
- **Výchova demokratického občana (VDO)**
- **Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (VMEGS)**
- **Multikulturní výchova (MKV)**
- **Environmentální výchova (EMV)**
- **Mediální výchova (MeV)**

PŘEHLED PT ZAČLENĚNÝCH DO PRACOVNÍHO SEŠITU A METODIKY:

ČÍSLO KAPITOLY	PRŮŘEZOVÉ TÉMA				
	OSV/OR	OSV/SR	OSV/MR	MKV	MeV
1	cvičení 6				
2		úvodní cvičení		cvičení 4, 6, 7	
3	cvičení 5	cvičení 2			
4	cvičení 4				
5	cvičení 4				
6			cvičení 6		
7	cvičení 2, 6				
8			cvičení 10		
9	úvodní cvičení				cvičení 1
10	cvičení 7, 8	cvičení 10			
11	cvičení 2				
12		cvičení 12			
13	úvodní cvičení	cvičení 6			
14			cvičení 3		
15		cvičení 4			
16	cvičení 1				
17		cvičení 9, 10	cvičení 13		

Vysvětlivky: OR - osobnostní rozvoj, SR - sociální rozvoj, MR - morální rozvoj

HODNOCENÍ A SEBEHODNOCENÍ ŽÁKŮ

Každá kapitola v pracovním sešitě začíná souhrnnou tabulkou s úkoly, které během následujících týdnů mají žáci zvládnout. Mnoho dalších úkolů v sešitě tvoří přípravu a nácvik dovedností ke zvládnutí uvedených úkolů. Vytypované úkoly (nebo některé z nich) lze hodnotit - známkou, slovně a současně mohou žáci sami podle uvedených požadavků hodnotit sami sebe, čímž je učíme tzv. sebehodnocení. Důležité je, že žáci znají kritéria hodnocení - uvedená ve sloupci NA CO SE ZAMĚŘÍM, tedy vědí, co po nich chceme, k čemu směřují. K nácviku sebehodnocení, které má za cíl přivést žáka k posouzení a uvědomění si úrovně zvládnutí určitých aktivit, k posouzení vlastního pokroku, k plánování si dalšího postupu a k zodpovědnosti za své výsledky, slouží také další rubriky v tabulce - CO SE MI DAŘILO, V ČEM BYCH SE CHTĚL(A) ZLEPŠIT, CO PRO TO UDĚLÁM.

U aktivit uvedených v tabulkách pracovního sešitu jsou vždy konkretizovány jen některé požadavky (kritéria) nutné pro zvládnutí daného úkolu, podle toho, jak se žáci postupně jednotlivým dovednostem učí.

ŠKÁLY HODNOCENÍ (možno si vybrat vždy to vyjádření, které je pro daný úkol nejvhodnější):

1	2	3	4	5
výborný	chvalitebný	dobrý	dostatečný	nedostatečný
výjimečný	kvalitní	obvyklý	nevalný	nepříjemný
možno dát za vzor	možno ocenit	lze přijmout	vyžaduje změny	nutno přepracovat
vždy	většinou	někdy	málokdy, občas	nikdy
A = rozhodně ano	a = spíše ano	? = nedá se určit	n = spíše ne	N = rozhodně ne
všichni	skoro všichni	asi polovina	téměř nikdo	nikdo

DALŠÍ MĚŘÍTKA:

Dají se využít k hodnocení každé aktivity, kterou jsme do výuky zařadili; v souvislosti s konkrétní situací, která ve třídě proběhla (úspěch, konflikt, neúspěch); v okamžiku, kdy chceme, aby žáci popsali svoji zkušenost, pocity, postoje.

Volíme hodnocení podle:

- počtu zdvižených prstů ruky.
- polohy těla - dřep, pokrčené tělo, stoj, stoj na špičkách.
- zabírání prostoru tělem - od kloubíčka po roztažené ruce a nohy.
- úsměvů - úsměv až po mračení.
- zaujetí místa ve třídě - blíž nebo dál od zdi, v jednotlivých rozích třídy nebo na pomyslné přímce ano - nevím - ne.
- smajlíků (mračoun, neutrální a usměvavý).
- barevných čar, kloubíček, mandal (soustředných barevných kruhů).
- obrázkem (kytka - spokojen(a), líbilo se, děláš to dobře; bodlák - nelíbilo, nespokojen(a)).

Všechna měřítka i kritéria hodnocení slouží učitelům i žákům.

KTERÉ AKTIVITY HODNOTÍME, KRITÉRIA HODNOCENÍ

A) ÚSTNÍ PROJEV

1. monolog

Týká se veškerých ústních projevů žáka před třídou. Může jít o prezentaci práce, o referát, aktu-
alitu, vyprávění zážitků z filmu, výletu, o shrnutí obsahu textu vlastními slovy apod.

V pracovním sešitu jsou tato cvičení označena: .

Na co se při hodnocení zaměřujeme a co postupně v různých aktivitách procvičujeme:

SLEDOVANÉ OBLASTI	ZAMĚŘUJEME SE NA	HODNOTÍME
A) Zvuková stránka projevu	1. Výslovnost, srozumitelnost	Kultivované srozumitelné vyjadřování
	2. Spisovnost mluvy	
	3. Hlasitost, melodie, intonace	
	4. Tempo	
B) Kontakt s posluchači	1. Udržování kontaktu	Přiměřenost kontaktu s posluchači, jak posluchače promluva zaujala
	2. Přizpůsobení se publiku	
	3. Přiměřená gestikulace	
	4. Odpovědi na dotazy	
C) Obsahová stránka projevu	1. Výběr informací	Smysl, srozumitelnost, logičnost promluvy
	2. Uspořádání informací	
	3. Dodržení času a rozsahu	

2. dialog (rozhovor, interview)

Střídání replik (projevů). Dialog není vrozenou formou komunikace, dítě se ho učí postupně.

ZAMĚŘUJEME SE NA	HODNOTÍME
1. Střídání rolí	Jeden hovoří, druhý naslouchá
2. Reakci na obsah sdělení	Mluví o tomtéž, na stejné téma
3. Hledání společného významu	Snahu dohodnout se, porozumět si
4. Aktivní naslouchání	Sledování partnera očima Nonverbální reakce - přitakání, mimika, gesta Parafrázování - zopakování vlastními slovy Vyjadřování pochopení pocitů mluvčího: „To ses musel cítit hrozně. Chápu, jak ti bylo.“ Vhodné otázky na doplnění informace

3. diskuse

Komunikace učitele a žáků, účastníci si vyměňují názory na dané téma na základě svých znalostí.

ZAMĚŘUJEME SE NA	HODNOTÍME
1. Příprava na diskusi	Seznámení se s problematikou, promyšlení argumentů
2. Postup podle jednacního řádu	Vymezení tématu, neodbíhání od problematiky
3. Zvládnutí řečnické techniky	Viz zvuková stránka projevu
4. Aktivní zapojení	Sledování diskuse, vhodné reakce
5. Argumentaci	Zdůvodňování tvrzení
6. Aktivní naslouchání	Viz kritéria u dialogu
7. Dodržování zásad diskuse	Respektování jiných názorů, čas i pro ostatní
8. Shrnutí výsledků diskuse	Formulace závěrů

B) PÍSEMNÝ PROJEV (jednotlivé slohové postupy)

Při stanovení hodnotících kritérií slohových prací žáků vycházíme především z požadavků na probíraný slohový postup. V pracovním sešitě jsou tato cvičení označena . U slohových prací je jedno z kritérií hodnocení také pravopisné hledisko. Je důležité, aby při přepisování práce „načisto“ byly pravopisné jevy opraveny. Žáci mohou během psaní i/y vynechat tam, kde si nejsou jisti. Hledají v Pravidlech pravopisu, radí se s učitelem tak, aby v hotové práci již žádné pravopisné chyby nebyly.

Postup při psaní slohové práce:

ZAMĚŘUJEME SE NA	HODNOTÍME, POSUZUJEME
1. Získání nápadů a námětů k tématu	Pojmové mapy, pětilístek, brainstorming
2. Psaní načisto (na každý druhý řádek)	Obsahovou stránku, logickou návaznost
3. Čtení polohlasem (do zdi, pro sebe)	Stylistiku, slovosled, vhodnost slov - k opravám slouží volné řádky
4. Posouzení ve dvojici	Poskytnutí i zapracování připomínek, návrhů
5. Opravu pravopisu	Vyžití Pravidel, konzultace s učitelem(kou)
6. Přepis načisto	Úhledné psaní bez chyb

1. Popis obličeje

Úkolem popisu je vystihnout části obličeje, jejich vlastnosti a vzájemné vztahy. Usilujeme o co největší názornost, aby si každý dovedl obličej představit. Užíváme především podstatná jména, přídavná jména, přirovnání. Důležité místo mají příslovce (nahore, dole, uprostřed, vlevo, vpravo atd.). Pozor na volbu sloves, aby se neopakovalo stále sloveso mít.

2. Popis věci, zvířete

Seznamuje posluchače nebo čtenáře s tím, jak nějaká věc, zvíře vypadá. Uvádíme nápadné nebo podstatné znaky a vlastnosti. Zachováváme určité pořadí nebo systém. Tzn., že popisujeme nejdříve všechno důležité a nápadné, potom méně důležité. Případně postupujeme zleva doprava, od vrchu dolů. Popis by měl být výstižný, přesný a názorný. Užíváme hlavně podstatných a přídavných jmen. Můžeme užít přirovnání. Ze sloves uplatňujeme nejvíce tvary slovesa být (mít, obsahovat), ale snažíme se volit i další slovesa (podobá se, zdobí, slouží k).

3. Popis a charakteristika osoby

Popis vystihuje vnější znaky osoby (stáří, velikost, postavu, obličej, vlasy, charakteristické znaky, pohyby, zvyky, způsob řeči, oblékání apod.).

Charakteristika vystihuje povahu člověka a často bývá spojena s popisem.

4. Popis pracovního postupu

Jednotlivé činnosti se uvádějí v tom pořadí, jak skutečně probíhají. Toto pořadí je důležité, protože jde o návod, jak se má postupovat. Kromě výstižných podstatných a přídavných jmen je třeba zvlášť pečlivě volit slovesa označující přesně, co se při pracovním postupu dělá.

Postup při hodnocení různých popisů:

ZAMĚŘUJEME SE NA	HODNOTÍME, POSUZUJEME
1. Vyhledávání podstatných jmen	Volbu výstižných podstatných jmen
2. Vyhledávání přídavných jmen	Volbu výstižných přídavných jmen
3. Užití rozmanitých sloves	Volbu výstižných sloves
4. Hledání přirovnání (kromě pracovního postupu)	Využití přirovnání
5. Postihnutí důležitých rysů, srozumitelnost	Lze si popisovaný objekt představit
6. Popis povahových vlastností u charakteristiky	Vystižení povahových rysů a vlastností člověka
7. Stručné zaznamenání jednotlivých kroků u popisu pracovního postupu	Srozumitelné vyjádření postupu v bodech
8. Úpravu a pravopisnou správnost	Čitelnost, přehlednost, pravopis

5. Oznámení (inzerát)

Oznámením rozumíme informaci pro čtenáře a posluchače o události, k níž dojde. Může být psáno heslovitě, ale vždy musí obsahovat údaje: jaká událost, kdy a kde se stane, popřípadě proč, její účastníci.

ZAMĚŘUJEME SE NA	HODNOTÍME, POSUZUJEME
1. Sdělení, jaká událost se očekává	Výstižnost sdělení o očekávané události
2. Kdy a kde se odehraje	Přesnost označení místa a času
3. Přehlednost, stručnost, správnost	Věcnou a pravopisnou správnost

6. Zpráva

Zpráva informuje o události, která se stala. Informace mohou být heslovité, ale vždy musí být obsaženy všechny základní údaje: událost, kdy, kde se co stalo, případně účastníci.

ZAMĚŘUJEME SE NA	HODNOTÍME, POSUZUJEME
1. Sdělení, jaká událost se stala	Výstižnost sdělení o uplynulé události
2. Kdy a kde se odehrála	Přesnost označení místa a času
3. Přehlednost, stručnost, správnost	Věcnou a pravopisnou správnost

7. Vypravování

Vypravování seznamuje posluchače nebo čtenáře s nějakým dějem, příběhem. Nejčastěji se zachovává postup, v jakém děj probíhal. Na začátku bývá úvod (seznámíme s prostředím, osobami), na konci závěr, kde své dojmy shrneme, zhodnotíme. Při psaní členíme text na odstavce. U vypravování volíme hlavně dějová slovesa (vyrazili si, dohadují se) a vhodně používáme přímé řeči (kdo co říkal). Ke zvýšení napětí tvoříme krátké věty. (Je pryč!)

ZAMĚŘUJEME SE NA	HODNOTÍME, POSUZUJEME
1. Promyšlení příběhu, jeho název	Název, poutavost děje
2. Časové zaznamenání děje	Dodržení věcné a časové posloupnosti
3. Dějové napětí	Užití krátkých vět
4. Volbu zajímavých sloves	Výstižnost sloves
5. Psaní přímé řeči (s nápovědou pravopisu)	Využití přímé řeči
6. Členění textu na odstavce	Vhodnost odstavců
7. Úpravu a pravopisnou správnost	Čitelnost, přehlednost, pravopis

8. Dopis

Dopis může být osobní a neosobní. V osobním dopise záleží na pisatelově poměru k adresátovi. Píšeme-li osobě blízké a důvěrně známé, bývá tón dopisu srdečnější a často uvádíme i různé podrobnosti. Píšeme-li osobě vážené nebo někomu, s kým se málo známe, musíme dopis formulovat vážněji a uctivěji. Dopis obsahuje oslovení, vlastní sdělení, závěrečné přání, pozdrav s podpisem, místo a datum. Dopisy neosobní jsou úřední, obchodní.

ZAMĚŘUJEME SE NA	HODNOTÍME, POSUZUJEME
1. Dodržení: oslovení, vlastní sdělení, rozloučení, datum, místo a podpis	Zda dopis obsahuje všechny náležitosti
2. Rozlišení osobní - úřední sdělení	Přizpůsobení se adresátovi
3. Členění textu na odstavce	Vhodnost odstavců
4. Úpravu a pravopisnou správnost	Čitelnost, přehlednost, pravopis

C) DIKTÁTY A PRAVOPISNÁ CVIČENÍ

Z hlediska procesu učení má psaní diktátů určitá rizika, kvůli nimž někteří odborníci diktáty nedoporučují. Správné psaní patří spolu se čtením a numerickým počítáním mezi nejpotřebnější zautomatizované dovednosti. Pro vytváření těchto dovedností má prvořadý význam počet správných opakování určitého jevu. Pokud se během učení stane, že je úkon proveden chybně, bude potřeba většího počtu správných provedení, aby vyvážily chybu. Každá chyba tedy prodlužuje učení, které by mohlo proběhnout daleko efektivněji, s menším počtem opakování a tedy i rychleji.

Pro učitele to znamená promýšlet metodické postupy podle pravidla: Nenechat žáka udělat chybu. Učitel by měl dát žákovi možnost, aby různými cestami ověřil a upevnil správné řešení. Stejná situace platí při psaní diktátů, které bychom měli zařadit jedině v tom případě, je-li učivo velmi dobře procvičeno a upevněno. Přesto si žák u mnoha pravopisných jevů často není jist, „hádá“, dopouští se chyb a ty si fixuje, takže mu psaní diktátu proces učení prodlužuje, komplikuje. Učitel by měl žákovi dovolit, aby mohl pravopisný jev, kde si není jistý, vynechat nebo vyhledat v Pravidlech.

V pravopise tedy neplatí, že chybami se učíme, naopak chybami upevňujeme i špatná řešení.

Pracovní sešit obsahuje pravopisná cvičení na procvičování různých jevů. Nejsou to ovšem cvičení primárně určená ke známkování, alespoň ne do té doby, než je daný jev dostatečně zautomatizován. V období nácvičku a procvičování můžete využít následující způsoby práce:

1. Nenapsat slovo, kde si nejsem jist pravopisem, ale vyhledat je v Pravidlech pravopisu, na kartách nebo pomůckách, které si pro obtížnější jevy žáci vytvářejí, případně konzultovat problém s vyučujícím.
2. Pravopis ve slovních spojích procvičovat s okamžitou zpětnou vazbou (s nápovědou) tak, že procvičovaná slova máme napsána na kartičkách (z jedné strany vynechané i/y - z druhé strany doplněné i/y). Žáci pracují ve dvojicích: jedno dítě zvedne slovo s vynechaným i/y, druhé i/y doplní tehdy, když si je naprosto jisté. Pokud neví, musí říci: „Nevím.“ V obou případech - správná odpověď i nevím - první dítě kartičku otočí, společně přečtou správnou odpověď, případně zdůvodní.

Zvládnutí pravopisných jevů lze tedy hodnotit jedině tehdy, mají-li žáci učivo dobře zvládnuto, pochopeno, procvičeno a zautomatizováno. Dokud nejsou jednotlivé spoje zautomatizovány (tzn. žák slyší „obyvatel“, automaticky napíše y), neměl by být žák vystaven stresu z diktátů, v němž při chybování posiluje nesprávný spoj. Dostatečnou vypovídací hodnotu pro učitele (pokud chce mít přehled o tom, jak žáci daný jev zvládají) má způsob, kdy žáci při diktátu slovo vynechají, čímž dají najevo, že nevědí nebo si nejsou jistí.

D) JAZYK A JAZYKOVÉ ROZBORY

Jazykové učivo je v tabulkách pracovního sešitu označeno $\frac{a}{b}$. Kromě toho můžeme průběžně zařazovat tzv. komplexní jazykové rozborů nebo jejich části, podle toho, kterou část učiva chceme procvičit, zopakovat či prověřit (viz. strana 26).

Úkoly níže popsané je vhodné zadávat u textů v pracovním sešitě podle cíle výuky. **Komplexní jazykový rozbor** provádíme při cyklickém opakování učiva. Obsahuje:

1. Rozbor komunikační situace a výstavby textu:

Kdo v textu promlouvá, kdo je autorem, kdo je hrdinou, komu je text určen, co autor sleduje svou promluvou, v jakém prostředí a čase se děj odehrává, které okolnosti lze z textu poznat, jaké vzbuzuje emoce, postoje, které podmínky musely být splněny, aby k ději došlo, co se s nimi děje, za účasti koho, s jakým výsledkem, co lze předpokládat pro další vývoj událostí, a tedy pro pokračování textu.

Jak je text utvářen: odstavce, větší, menší celky, úplnost textu, stupňování děje, členění děje do osnovy, slohové postupy, žánry.

Výchovné působení na žáky: vžíváme se do postavení hrdinů příběhu, posuzujeme jejich vlastnosti, vazby.

2. Rozbor skladebný (syntaktický):

Z kolika větných celků se skládá, je to věta jednoduchá, souvětí.

Rozlišení dialog, monolog.

Určení základní skladebné dvojice.

3. Rozbor lexikální a slovtvorný:

Jaký je výběr a význam slova, je to slovo mnohoznačné, ustálená rčení, slova spisovná, nespisovná, vhodnost výběru slov.

O jaký styl jde: styl odborný, básnický, publicistický, jaké používá odborné výrazy, termíny.

Ze kterého základového slova slovo vychází, předpony, slova příbuzná.

4. Rozbor slovnědruhový a tvaroslovný:

Určování slovních druhů, jejich významu ve větě.

Určování mluvnických kategorií a vzorů u jednotlivých slovních druhů.

Aktivní užívání spisovných tvarů.

5. Rozbor zvukové a grafické stránky:

Výslovnost, větný přízvuk, melodie, hlasitost, tempo, délka hlásek, spisová výslovnost.

6. Rozbor stylistický:

Souvisí s výstavbou textu (ad 1): členění textu, jaké jazykové prostředky autor používá, čeho tím dosahuje, je text úplný, co předcházelo, co následuje, jak líčí postavu, jak vypravuje (1., 3. osoba), jaká je forma (monologická, dialogická, dopis úřední, soukromý), které informace mají charakter popisný, čím se liší tato zpráva od jiné, čím se liší tato moderní pohádka od její klasické podoby, kde autor vyjadřuje svůj postoj, jaký účinek má hovorovost - knižnost.

Kritéria hodnocení jazykových rozborů (viz ukázkové práce pro 1. a 2. pololetí, str. 58, 59).

Úkoly v jazykových rozbořech lze obodovat a poté určit procentuální úspěšnost, případně známku. Pozor při bodování, abychom spravedlivě ohodnotili každý úkol, ne automaticky přiřadili k jednomu zadání 1 bod. (Př.: Vyjádří svými slovy obsah textu. Můžeme obodovat takto: přesné vyjádření - 2 b.; částečně přesné či přibližné - 1b.; chybné - 0 b. Tedy za tento, byť pouze jeden úkol, může žák získat 2 body).

Pro 1. stupeň základní školy můžete při klasifikaci využít následující tabulku:

100 - 90% správně:	1
89 - 75% správně:	2
74 - 50% správně:	3
49 - 25% správně:	4
24 - 0% správně:	5

E) SKUPINOVÁ PRÁCE

Za skupinovou práci by neměli být žáci známkováni, protože se nejedná o výkon jednotlivce. Kritéria hodnocení vyjadřují naše požadavky na práci skupiny, lze je vytvářet společně se žáky a v průběhu roku se k nim vracet, doplňovat. Sledujeme následující aspekty:

1. Skupina byla schopna se na práci dohodnout.
2. Všichni členové evidentně přispěli ke splnění úkolu.
3. Členové skupiny si pomáhali, povzbuzovali se.
4. Každý člen plnil svoji roli.
5. Skupina splnila stanovený úkol.
6. Skupina dodržela stanovený čas.
7. Výsledkem práce je písemný záznam.
8. Skupina vhodně prezentovala výsledky své práce před třídou. (Pro ústní prezentaci: viz kritéria mluveného projevu.)
9. Skupina byla schopna objektivně zhodnotit svoji práci.

F) PRÁCE S ODBORNÝM TEXTEM

S odborným textem se žáci učí pracovat postupně, proto se požadavky u jednotlivých úkolů vybraných do hodnotící tabulky týkají vždy jen některých jevů. Sledujeme následující:

1. Žák(yně) v průběhu čtení textu označí informace znaménky I.N.S.E.R.T.
2. Posuzuje důvěryhodnost informací - kriticky hodnotí.
3. Význam neznámých slov vyhledá v příslušných publikacích.
4. Ptá se na informace, kterým nerozumí.
5. Utvoří otázky o přečteném.
6. Odpovídá na otázky týkající se textu.
7. Rozdělí text na odstavce (logické části).
8. Porozumění obsahu dokáže stručným shrnutím.
9. Vybere podstatné informace a zapíše je.

G) AKTIVITY OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVY

Veškeré aktivity týkající se osobnostní a sociální výchovy jsou v metodice označeny, mají formulovaný cíl, průběh aktivity i vyhodnocení - **reflexi**.

Cíle reflexe:

- sebepoznání, sebezdokonalování, získání zpětné vazby;
- zamyšlení se nad příčinami způsobů jednání;
- získání zkušenosti uplatnitelné v dalším životě i v práci; prohlubování sociálního učení.

Aktivity při reflexi:

Popisují svoji zkušenost na základě toho, co jsem prožil(a).

Formuluji, co bych příště v podobné situaci udělal(a) stejně, respektive jinak.

Formuluji, co si z prožité aktivity, činnosti odnáším do života.

Typy reflexí:

- mluvená (individuální odpovědi na otázky, odpověď dvojice, skupiny, interview);
- psaná (písemná odpověď na otázku, volné psaní, vyplnění dotazníku);
- malování obrázku na dané téma, barevná škála pocitů;
- ostatní: živé obrazy, sochy na dané téma, ulička pravdy, přímka postojů, horká židle atd.

Jednotlivé typy reflexe je vhodné kombinovat. Výhodné jsou ty, které najednou zapojí všechny žáky.

Učitelská reflexe:

Klade si za cíl zkvalitňovat aktivity a činnosti ve vyučování. Nejvhodnější je psát si průběžně reflexe přímo do příprav. V reflexi se můžete zabývat otázkami: Byl splněn cíl aktivity? Co se mi osvědčilo? S jakými problémy jsem se setkal(a)? Co bych příště udělal(a) jinak?

PŘEHLED JAZYKOVÝCH ÚKOLŮ VHODNÝCH PRO PRÁCI S TEXTY

Jde o přehled úkolů, které lze zařazovat do výuky dle potřeby při cyklickém opakování. Každá kapitola obsahuje texty z dětské literatury skýtající dostatek možností k plnění níže navržených úkolů. Tyto úkoly záměrně nejsou neustále opakovány pod každým textem v pracovním sešitě, abyste mohli zařazovat jen ty, které uznáte za vhodné.

SLOVNÍ ZÁSOBA:

Hledej (tvoř, změň) slova lichotivá, zdobnělidy, slova hanlivá.

Najdi slova nespisovná (hovorová). Nahraď je slovy spisovnými.

Určuj (utvoř, najdi) k daným slovům slova stejného - opačného významu, slova souřadná, podřadná.

Zaměň slovesa (podstatná jména apod.) za slova podobného významu.

Piš co nejvíce slov k jednomu významovému okruhu.

Najdi slova mnohoznačná, říkej (maluj) různé významy jednoho slova.

Tvoř slova příbuzná k určitému slovu, vyznač společnou část - kořen.

Ke slovesům tvoř příbuzná slova s předponou vy-.

Najdi (urči), která slova jsou nespisovná. Tvrzení dolož ve slovnících nebo Pravidlech.

Vymýšlej k různým slovům přirovnání.

Řaď slova podle abecedy.

TVAROSLOVÍ:

Určuj slovní druhy. Které jsou ohebné, neohebné a proč?

Vyhledej určitý slovní druh.

U podstatných jmen urči rod, číslo, pád a vzor.

Skloňuj podstatné jméno ve všech tvarech.

Přiřaď k podstatnému jménu vzor ve stejném tvaru.

Převeď slovo do množného čísla.

U sloves urči osobu číslo, čas. Časuj sloveso.

Změň větu (text) z přítomného času na minulý, budoucí apod.

Tvoř z podstatného jména sloveso, přídavné jméno apod.

Hledej nespisovné tvary slov, oprav je.

SKLADBA:

Rozliš monolog a dialog.

Vyhledej věty jednoduché, souvětí.

Z kolika vět se souvětí skládá?

Vyhledej spojovací výrazy, napiš větný vzorec.

Podle větného vzorce vymysli souvětí.

Který spojovací výraz spojuje dvě slova - dvě věty?

Tvoř souvětí s daným spojovacím výrazem.

Změň vhodně větu jednoduchou na souvětí.

Doplň čárky do souvětí.

Rozděl dlouhé souvětí na jednodušší větné celky.

POZNÁMKY K ÚKOLŮM V PRACOVNÍM SEŠITU, DALŠÍ NÁMĚTY

Cvičení na úvod 1. kapitoly: PO PRÁZDNINÁCH

Žáci se procházejí v prostoru a vítají se po prázdninách. Dvojice se potká, zastaví se, osloví, pozdraví a řekne si pěkné přivítání po prázdninách (dbáme na to, aby se žáci vzájemně dívali do očí, aby se na sebe hezky usmáli, případně si podali ruce).

„Rád/a tě vidím po prázdninách. Moc rád/a tě vidím po prázdninách. Jsem rád/a, že tě zase vidím. Zdravím tě po prázdninách. Vítám tě tady po prázdninách. Už jsem se na tebe těšil/a.“

Žáci si předávají pomyslné dárky: „Byl jsem u babičky a přivezl jsem ti bramborové placky. Byla jsem doma a přivezla jsem ti hodně času. Byl jsem u moře a přivezl jsem ti mušličku.“

Napiš a vyslov několikrát za sebou slovo PRÁZDNINY. Je rozdíl v psané a mluvené podobě? Napiš slovo PRÁZDNINY tak, že každé písmenko bude na jednom řádku. Zkus k několika písmenům psát podstatná jména, která ti připomínají prázdniny a začínají na stejné písmeno.

P: plavání, Pavel, paráda, ploutve, písek, pohoda...

R: Radek, radost, rekreace, relaxace, rodiče, rybaření, ryba...

Dovedeš k některým podstatným jménům přiřadit sloveso začínající na stejné písmeno nebo z podstatného jména vytvořit sloveso? (Plácát ploutvemi. Rozdávát radost. Plavání - plavat.)

Rozdělit třídu na dvě skupiny - jedna obhajuje prázdniny, jedna školu. Pracujeme formou diskusního fóra tak, že členové každé skupiny se ve svých argumentech střídají.

PŘÍMKA POSTOJŮ:

Do školy jsem se moc těšil/a. Přivítal/a bych, kdyby prázdniny stále pokračovaly. Stýskalo se mi po kamarádech. Uznávám, že škola je pro život důležitá. Lepší je být ve škole než doma.

Cvičení 2:

Zopakovat pojmy věta, souvětí - pravopis. Druhy vět - tvořit věty tázací o prázdninách a rozkazy o škole. Říkat různá souvětí a zapisovat větné vzorce (V1, protože V2.)

Cvičení 3: Říkej několikrát za sebou „obilí šustí svými klásky“ s dodržением délky hlásek.

SNĚHOVÁ KOULE:

Jednotlivci píší na kartičky po dobu dvou minut slova podřazená ke slovu POLE (nebo LES) - podle toho, které téma si vylosují. Žáci se spojí do dvojic a lístečky vytrídí tak, že když se na dvou kartičkách opakují stejná slova, tyto kartičky slepí k sobě. Potom vytvoří čtveřice a zase vytrídí slova, aby se neopakovala. Skupinky se mohou spojovat tak dlouho, až vznikne jeden soubor slov s tematikou POLE a jeden s tematikou LES. Podle počtu žáků ve třídě lze vytvářet např. trojice a šestice nebo čtveřice a osmice, příp. dvojice s trojicí vytvoří pětiici.

Slova můžeme seřadit podle abecedy, nalepit na velký arch papíru, k některým říkat (malovat) slova souřadná, hledat a doplňovat slova vyjmenovaná, příbuzná, tvořit věty, souvětí apod.

Cvičení 5:

Srpek - srpen, přidal - předal, mém - mám, snů - dnů, řihá - říká, úmorem - únorem.

Cvičení 6:

Kvůli čemu rodiče chlapce napomínají? Jaké s ním asi mají zkušenosti? V čem rodiče zklamali? Proč hocha kritizují? Co tím chtějí dosáhnout? Kvůli čemu rodiče nejčastěji napomínají tebe? Co se mohlo ve škole stát, že přestala chlapce škola bavit? (dostal špatnou známku, spolužáci se mu posmívají, nepadl do oka paní učitelce, pocítil křivdu...).

Ad a) OSV/OR - seberegulace a sebehodnocení (regulace vlastního jednání)

Co mě ve škole baví? Hrajeme v kruhu.

Jana: „Mě nejvíc baví malování.“ Petra: „Janu nejvíc baví malování a mě baví čtení.“ Jirka: „Janu baví malování, Petru baví čtení a mě nejvíc baví kreslení map.“ Bylo lehké rychle určit, co mě ve škole baví? Je mezi námi někdo, koho nebaví vůbec nic? Proč? Překvapilo mě něco?

Po rozhovoru v kruhu individuálně psát na velký arch papíru do dvou sloupců:

Jaké mívám důvody, že mě přestane něco bavit?   Co můžu udělat, abych to změnil/a?

1. Necítím se zdravotně dobře.

Svěřím se rodičům, jdu k lékaři...

2. Někdo se mi posmívá, zesměšňuje mě.

Poradím se s dospělým, nevšímám si ho/jí, promluvím si s ním/ní...

3. Stále mi to nejde.

Budu se více snažit. Budu pravidelně trénovat. Promyslím si, jak změním přípravu.

vat.

Poradím se s někým...

Vyhodnocení: Jak se mi pracovalo? Bylo těžší pojmenovat důvody nebo způsoby řešení? Proč? Překvapilo mě na mém zápisu něco? Co a proč?

Cvičení 8:

ŘEŠIT - SEŠIT, LARVY - BARVY, TŘÍDÍ - TŘÍDA, RUČITEL - UČITEL, FERRO - PERO, MUČIT - UČIT, ŽÁR - ŽÁK, LASICE - LAVICE, KŘÍDLA - KŘÍDA, PEDÁL - PENÁL, TAKTOVKA - AKTOVKA, MASA - MAPA.

Ad c)

Nejdřív můžeme jenom skládat slova z připravených částí (ŠKOL + předponové a příponové části). Postupně mohou žáci přidávat jiná příbuzná slova. Určujeme slovní druhy.

ŠKOLA

ŠKOLA

ŠKOLA

ŠKOLA

ŠKOLÁK

ŠKOLNÍ

ZÁŠKOLÁK

ŠKOLENÍ

ŠKOLAČKA

ŠKOLNÍK

POŠKOLÁK

ŠKOLIT

ŠKOLÁCKÝ

ŠKOLNÉ

VYŠKOLIT

Vyznačíme slovní základ - kořen slova. Zdůvodníme, proč jsou slova příbuzná.

Cvičení 9:

V prostoru předvádět, co dělám při cestě do školy.

V kruhu: Jaká užiješ slovesa při popisu cesty do školy? Jdu, běžím, vyrazím, utíkám, dojdu, jedu, přijdu, loudám se, poskakuji, obejdu, míjím, zahnu, odbočím, přeжду atd.

Nejdříve trénujeme ústní popis cesty ke škole od blízkých stanovišť (od obchodu, od parku, od zdravotního střediska, od kostela apod.).

Hádanky: jeden žák popisuje cestu od školy „někam“ a ostatní hádají cíl cesty.

Cvičení 10:

Nemusíme užívat uvozovky. Píšeme vždy na 1 řádek otázku a odpověď:

Kam spícháš?

Jdu ke škole.

Proč jdeš teď ke škole?

Máme tam schůzku se spolužáky. Atd.

Dvojice rozhovory předvádí. Hodnotíme hlasitost, modulaci hlasu, artikulaci, intonaci, gesta.

Zkusit si také rozhovory, kdy jeden nereaguje na druhého - říká nelogické odpovědi.

Kam spícháš? - Bolí mě v krku.

Proč jdeš teď ke škole? - Snědl jsem koláč.

Žáci vytvoří dvojice. Každá si vylosuje jednu situaci, rozdělí si role a sehrají jako scénku:

Přijdeš do hodiny pozdě. Spolužákovi omylem odneseš důležitý sešit. Paní učitelka ti neprávem dala o stupeň horší známku. Zapomeneš doma omluvenku. Pan ředitel si tě spletl s výtržníkem a chce tě potrestat. Nejsi připraven/a na zkoušení.

Pokusit se přizpůsobit výpověď tomu, s kým mluvíme (učitel, kamarád, ředitel).

Cvičení na úvod 2. kapitoly: JACÍ JSME

OSV/SR - poznávání lidí: Čím jsi ty (tví spolužáci) neobyčejný, jedinečný?

Abychom zažili pocit jedinečnosti a přitom pocit, že patříme do této třídy a také bychom se naučili naslouchat druhým, vytvoříme tzv. pavučinu. (Pavučina: J. Palenčárová, K. Šebesta)

Posadíme se společně do velkého kruhu. Každý má za úkol říci své jméno a něco pěkného o sobě (svoji nejlepší vlastnost), případně co rád dělá. Všichni mají minutu na přemýšlení. Aktivitu začne učitel: „Jmenuji se Karel a velmi rád čtu (jsem dobrý čtenář).“ Učitel má v ruce klubko provázku. Když dokončí svou větu, přidrží konec provázku a klubíčko hodí někomu v kruhu. Ten postupuje stejně, přitom provázek přidrží v bodě, ve kterém se k němu dostal. Tak pokračujeme dokud se všechny děti nevystřídají a nevytvoří obraz „pavoučí sítě“.

Potom začneme síť odvíjet. Ten, kdo byl poslední, hodí klubko tomu, od kterého ho dostal. Přitom zopakuje, co říkal o sobě a přidá to, co o sobě řekl jeho předchůdce.

Př.: Poslední byl Petr a předposlední Linda. Petr řekne: „Jmenuji se Petr, jsem dobrý hokejista a házím klubko Lindě, která velmi ráda tancuje.“ Tak pokračujeme, dokud se síť neodvine.

Vyhodnocení:

Jak se mi cvičení líbilo? Napadaly mě moje přednosti okamžitě? Bylo jich víc? Dělalo mi problém se veřejně pochválit? Překvapil mě některý spolužák svým výrokem? Co bylo příjemnější? Pochválit se nebo poslouchat, co říkají druhí? Proč?

Cvičení 1:

Co nutně potřebuješ ke svému životu? Máš nějaký vytoužený sen? Co bys byl/a ochotný/á udělat pro jeho splnění? Za jakých okolností bys byl/a ochotný/á se ho vzdát?

Zopakovat si vyjmenovaná slova po B - několikrát nahlas říci, některá namalovat, předvést pantomimou, tvořit věty, k některým říkat slova souznačná, opozita.

Vymýšlet hádanky na vyjmenovaná slova po B: Myslím si vyjmenované slovo. Je to silné zvíře, které často zuří. (býk)

Které další řady vyjmenovaných slov si od loňska pamatuješ?

Vypsat na nástěnku přehled tvarů slovesa BÝT (ve významu bude):

byl, byla, bylo, byli, byly;

abych, abys, aby, bychom, abyste;

kdybych, kdybys, kdyby, kdybychom, kdybyste, kdyby;

bych, bys, by, bychom, byste, by.

Tyto tvary často využívejte v mluvených projevech, aby si je žáci spojovali s konkrétní jazykovou výpovědí a také s tím, že patří k vyjmenovanému slovu BÝT.

3 skupiny - každá dostane v obálce slovní základ a k němu části předponové a příponové na skládání příbuzných slov. Do každé obálky vložte i nevhodné předponové a příponové části. Podle počtu žáků může být 6 skupin, v tom případě by 2 skupiny měly stejné slovo.

BYT	BYST/RÝ	BYL/INA
BYT/OVÝ	BYST/ŘE	BYL/INÁŘKA
BYT/NÁ	BYST/ŘINA	BYL/INKOVÝ
BYT/EČEK	BYST/ROST	BYL/INNÝ
U/BYT/OVAT	BYST/ŘICE	BÝL/Í
U/BYT/OVÁNÍ	BYST/ROUŠKA	BÝL/OŽRAVEC
U/BYT/OVNA	NEJ/BYST/ŘEJŠÍ	BYL/INKA

Pokud žáky napadnou další příbuzná slova, mohou je připsat, vyznačit kořen.

Ke slovům nábytek, dobytek, obyčej, býk, kobyla můžeme společně tvořit přídavná jména, případně zdvojnásobky. Další příbuzná slova doplňujeme postupně.

Cvičení 2:

Návrhy úkolů do soutěže bystrosti a hbitosti získáme pomocí metody BRAINSTORMING.

Cvičení 3:

Žáci se pohybují po prostoru, jako by byli líní. Říkej slova opačného významu ke slovu líný a pohybuj se tak, jak říkáš (rychle, hbitě, mrštně, čiperně).

Při pohybu si všimněte, co se děje kolem vás. Co všechno jste zpozorovali? Čeho jste si všimli? Co jste slyšeli? Proč je lenost špatná vlastnost? Co člověku způsobuje?

Výslovnost slova pinie [pínyje] = středomořský druh borovice s širokou korunou, diáky [dyjáky], Indie [indyje]. Všimnout si slov, kde vyslovujeme d (Indie) a kde ď (děsně, divák).

Rytmizace verše - Kdyby Filip nebyl líný navštívil by Filipíny. Vytřukávat různý rytmus, možno i zazpívat.

KOMUNITNÍ KRUH: říkáme, jací mohou být lidé podle velikosti, vzhledu, vlastností, stáří.

Jací jsme my ve třídě?

Každý napíše na lísteček 2 - 3 kladné lidské vlastnosti. Metodou SNĚHOVÁ KOULE lístečky vytřídíme a ke každé vlastnosti se snažíme přiřadit jména žáků ze třídy.

Jak jsem se cítil/a? Našli jsme všem spolužákům alespoň jednu kladnou vlastnost? Co z toho vyplývá? Překvapilo mě něco? Jsem se svou vlastností spokojen? Přiřadil/a bych někomu jinou vlastnost, než jakou dostal/a? Proč?

Cvičení 4, 6, 7:

Multikulturní výchova - kulturní diference, etnický původ

Cíl:

- respektování zvláštností různých etnik (zejména cizinců nebo příslušníků etnik žijících v místě školy);
- pochopení rovnocennosti všech etnických skupin a kultur; odlišnosti lidí, ale i jejich vzájemné rovnosti.

Pokud do školy chodí cizinci, uspořádáme s nimi besedu a životě a zvycích v jejich zemích. Využít obrazového materiálu, písniček, knih apod. Žáci dopředu připraví otázky.

Cvičení 6:

ULIČKA PRAVDY:

Učitel/ka v roli Ronnyho prochází a všichni mohou říci, co si o černém chlapci myslí.

HORKÉ KŘESLO:

Na křesle sedí Dan (žák nebo učitel v roli) a ostatní se ho ptají, proč se k Ronnymu chová tak ohavně, žádají vysvětlení.

Cvičení 9:

Žáci donesou obrázky různých osob, různých národností atd. Obrázky vystavíme ve třídě tak, aby na ně všichni viděli a metodou OBÍHAJÍCÍ FLIPY zapisujeme, kreslíme:

1. skupina - jakou mohou mít lidé pleť, tvář, obličej;
2. skupina - jaké mohou mít vlasy;
3. skupina - jaké mohou mít oči a pusy;
4. skupina - jaké nosí oblečení, ozdoby, šperky;
5. skupina - jakou mohou mít postavu apod.

Vyhodnocení: Co jsem zjistil/a? Co mě překvapilo? Co se mně na cizincích líbí?

Cvičení na úvod 3. kapitoly: U NÁS DOMA

V kruhu tvoříme příběh zahradního trpaslíka tak, že každý žák řekne jednu větu. Př.: Jednoho krásného dne se před školou objevil barevný trpaslík...

Cvičení 1:

Žáci odhadují, jaké příhody mohly Radovana na plese potkat (vyhráli jej vlastní rodiče, utekl domů, nevyhrál ho nikdo, vyhrál ho někdo cizí). Nacvičujeme tvoření krátkých, logických vět. Nakonec přečteme zkrácený děj podle knížky. Žáci pozorně naslouchají.

ÚRYVEK: Na plese dal tatínek batoh do tombole. Radovan opatrně vystrčil hlavu a vše pozoroval. Pak si uvědomil, že ho někdo vyhraje a odnese domů. Dostal strach. Chtěl z batohu utéct, ale nepodařilo se mu to. Radovan už věděl, že to nebyl dobrý nápad - nechat se odnést na ples. Při posledním losování tlumok s Radovanem vyhrál pán a šel s ním rovnou domů. Doma dárek otevřel a zjistil, že překvapením v tlumoku je chlapec.

„Co já si s tebou počnu, kluku nešťastná? Vždyť jsem vdovec a mám svých dětí dost, ani mi nezbyvá čas na výchovu!“

Vtom si Radovan všiml, že u stěny stojí pět lůžek a v jednom z nich ležel zlý výrostek Hugo, kterého moc dobře znal. Klekl před tím nešťastným výhercem na kolena a úpěnlivě řekl:

„Pane, prosím vás, vraťte mě domů do mojí postýlky!“

Copak o to, pán by ho rád vrátil, ale Radovan neznal svoji adresu. Věděl jen, že je zahradnický chlapeček.

A tak ten pán chodil od jednoho zahradnictví k druhému, až k ránu Radovan zaslechl povědomý štěkot.

„To je náš Kvik!“ zvolal. „Tady jsem doma.“

To víte, doma byla bouřka. Takovou Radovan ještě nezažil. Maminka byla nešťastná, co jim synek provedl, a zároveň šťastná, že to dobře dopadlo, a tak se z toho chudinka rozbředla. Tatínek láteřil, až se okna třásla, a zuřivě sypal na podlahu hrách, aby měl kluk na čem klečet.

A za trest nedostal ani ždíbiček dortu, který vyhráli v tombole. Ale zahradnický chlapeček byl za ty tresty rád. Vždyť se mohl dostat do úplně cizí rodiny, a co horšího, mohl se stát bratrem zlého výrostka Huga, i když nevlastním.

Žáci napíšou ponaučení z tohoto příběhu. Diskuse o různých trestech, o jejich přiměřenosti.

Ad c)

Každý píše svůj návrh velkým tiskacím písmem na proužek papíru, které si z rubu podepíše. Proužky zamícháme, přišpendlíme na dostupné místo. Každý žák má tři barevné nálepky, kterými označí ty návrhy, jež považuje za nejoriginálnější (jednu samolepku na jeden nápad). Vyhrává ten návrh, který má nejvíce barevných značek.

Cvičení 2: OSV/SR - poznávání lidí

V kruhu - jaký je můj bratr, moje sestra? Co se mi na nich líbí, co mi na nich vadí? Co bych se od nich mohl/a nebo chtěl/a naučit, co já mohu naučit je?

Cvičení 4:

Pokud někdo nemá sourozence, může psát, jak si ho představuje, co by dovedl, větu o jeho kladných vlastnostech, jak by se jmenoval nebo jak by mu říkal.

1. Bratr (sestra)
2. Jaký, jaká je?
3. Co nejlépe a nejraději dělá?
4. Věta vystihující jeho/její povahu, vlastnosti (o 4 slovech).
5. Jméno, přezdívka, jak ho/ji oslovujeme.

V čem jste si se sourozencem podobní, v čem rozdílní? Co bys chtěl/a mít, umět jako on/a?

Ad a)

Rodokmen (prarodiče, rodiče, sourozenci) mohou žáci vytvořit na velký arch i s obrázky (fotkami) a charakteristiky osob (může to být jedna věta o kladných vlastnostech dané osoby, o tom, co dobře umí, co bych se chtěl/a od ní naučit). Některé texty mohou být i rýmované. Postup: vše napsat nejdříve nanečisto, přečíst „do zdi“ - opravit (práce s Pravidly pravopisu), přečíst ve dvojici se sousedem - vzájemně si opravit, případné nejasnosti probrat s vyučujícím. Pak přepsat načisto a nalepit k osobám na rodokmenu, dokreslit obrázky charakterizující osoby.

Cvičení 5 - 7: OSV/OR - sebezpoznání a sebepojetí (co o sobě vím)

Místo, kde se smějí - místo smutku (S. Hermochová)

Cíl: Vzájemné poznávání, svěřování něčeho, o čem se běžně nehovoří.

Popis cvičení:

Vedoucí: „Znáte nějaké místo, kde je vám téměř vždy dobře, kde jste vždy veselí? Jsou místa, kde se naopak cítíte vždy sklesle? A když jste veselí a máte dobrou náladu, kam pak nejraději chodíte? Kam se uchylujete, když je vám smutno?“

Vymyslete si pokoj, do kterého byste chtěli vcházet, když jste velmi dobře naladěni, či naopak, když je vám velmi smutno. Každý si zvolí jednu variantu a píše:

Jak by takový pokoj měl vypadat? Co by v něm bylo? Jak by byl zařízen, jak by byl osvětlen, vyzdoben? Jak by to tam vonělo? Co by tam bylo slyšet? Co byste v té místnosti mohli dělat?“

Střídavě se čte „veselý“ a „smutný“ pokoj.

Vyhodnocení:

Jak mne téma zaujalo? Kam a za kým skutečně chodím, když je mi veselo či smutno? Co je v mém pokoji nejdůležitější? Koho do tohoto pokoje pustím? S kým tam jsem nejraději? Proč?

Cvičení 7b:

Nejdříve v kruhu říkat, jaké mohou být domy (velikostí, barvou, tvarem, stářím, vzhledem atd.)

Hra na otázky a odpovědi - velmi vhodné pro rozvoj komunikačních dovedností:

Žáci napíší 10 otázek týkajících se domů: (Kde se nachází? Jaký je? Jakou má barvu? Jak je starý, velký? Kolik má oken? Jak je velký? Z čeho je vyrobený? Kde stojí? Kdo ho postavil? Kolik má pater? ...). Potom dvojice pracují střídavě - jeden klade otázku, druhý odpovídá a opačně. Žáci říkají otázky, které si připravili na papír. Dbají na to, aby se dotazy neopakovaly.

Varianta:

Hrajeme ve čtveřici. Dvojice vede rozhovor (otázky a odpovědi). Další dva žáci dvojici sledují, poslouchají a každý se snaží zapamatovat co nejvíce informací o domě jednoho kamaráda. Nakonec ostatním sdělí, co se dověděli. Žák, o jehož domě se hovoří, může informace opravit a doplnit.

Diktát na závěr kapitoly:

Nejdříve si několikrát společně zopakujeme řady vyjmenovaných slov po B - slova píšeme „ve vzduchu“, ukazujeme na kartách apod.

B__dlíme nedaleko B__střice. Máme prostorný b__t. Ob__váme i balkon natřený na b__lo. Loni se k nám přistěhovala příb__slavská babička. V ob__vacím pokoji příb__l její dřevěný náb__tek. Všichni ob__vatelé osady pečují o své příb__tky. Dodržují starob__lé ob__čeje. Zab__vají se pěstováním b__linek a chovem dob__tka. Hb__tě pracují, proto neznají b__du.

Cvičení na úvod 4. kapitoly: DOBRODRUŽNÉ VÝPRAVY

Pohybová hra - Kolo, kolo mlýnský. Říkáme v různém rytmu, společně předvádíme.

Opakovat řady vyjmenovaných slov B, L.

Cvičení 2:

Ad b) Možno žákům nabídnout předponové a příponové části, jako v předchozí kapitole.

Cvičení 3:

Jména chlapců: Vendelín, Viktorín, Valentýn, Vladimír.

Jména seřadíme podle abecedy. Přidáváme další jména na V.

Cvičení 4: OSV/OR - psychohygienu

Hledání východiska (Soňa Hermochová)

Cíl: Úvaha o tom, jak se lze rozvahou, promyšlením a vzájemnou podporou vyhnout nebezpečí.

Co pomáhá zvládnout se neopodstatněného strachu a paniky.

Popis cvičení:

Vedoucí: „Co je podle vás nejdůležitější podmínkou zvládnutí velmi obtížné situace? Dobrý kamarád? Chladná hlava? Dobré nervy? Zvažte, se kterými dětmi byste byli nejraději pohromadě, kdybyste se ocitli v neobvyklé a obtížné situaci. Vytvořte s těmito dětmi čtveřice. Představte si, že jste se vydali na dlouhou společnou cestu. Podejte si ruce a slibte si, že i v obtížné situaci budete dobrými kamarády. Na své cestě jste se dostali do podzemní jeskyně, kde jste zabloudili. Jeskyně má mnoho chodeb a několik východů. Nejprve dostanete strach. Máte tři minuty na to, abyste se se strachem vyrovnali. Panika by všechno ještě zhoršila.

Musíte si vytvořit plán, jak se z jeskyně dostat. Jak budete postupovat? Svůj plán napište a doplňte ho případně nákresem, myšlenkovou mapou, která by vaše počínání vysvětlovala. Můžete si zvolit různé pomocné prostředky, jak se ze situace dostat.“ (30 min.)

Vyhodnocení:

Zaujal mne problém? Co nám zjednodušilo naši situaci? Co bylo nejtěžší? Jak se nám spolupracovalo? Byl už někdo v podobné situaci? Co pomáhá, když má člověk velký strach? Na koho se mohu zvláště spolehnout?

Při diskusi o věrohodnosti novinové zprávy vybíráme věty, které nejsou pravděpodobné a zdůvodňujeme proč.

Hledat ve slovníku, jestli existuje zvíře nebo věc s názvem vaň.

Říkáme, ve kterých časopisech se podobné zprávy mohou objevit a ve kterých nikoli. Proč?

Cvičení 5:

V kruhu říkat, jaká může být výprava (dobrodružná, krátká, dlouhá, nebezpečná, horská, letní, zimní, námořní, lyžařská, dětská, napínavá, záhadná...).

Kam a pro co odcházejí princové v pohádkách? Jaký cíl fantastické výpravy bys zvolil/a ty? Co by sis přál/a objevit? Vymýšlejte co nejkurióznější cíle dobrodružných výprav (cesta do bouřkového mraku, do květu tulipánu, dovnitř mobilního telefonu apod.)

Při psaní pozvánky u otázek KDE? a KDY? zopakujeme slovní druhy - předložka + podstatné jméno (u školy, pod stromem, v pondělí) nebo příslovce (vlevo, vpravo, dole, zítra, brzy).

Cvičení 6:

K 1. a 2. obrázku trénujeme společně tvoření vět (s výstižnými slovesy). Závěr necháme na fantazii žáků. Příběh si připraví ústně, vypráví spolusedícím. Ten určí, jestli se mu příběh a způsob vyprávění líbil a zda by ho měli slyšet ostatní. Navrhne zlepšení projevu.

Na úvod 5. kapitoly: MŮJ DEN

Možno vyťukávat slova TIK, TAK v různém rytmu (prsty, na bubínek, tužkou apod.) - jeden předvádí, druzí opakují. Žáci říkají slova tik, tak potichu, polohlasem, nahlas, pomalu, rychle apod.

Diskuse v kruhu: Už jsi něco důležitého zmeškal/a? Co a proč? Jaké důvody jsou podle tebe při zpoždění omluvitelné? Na co si vždycky uděláš čas? Na co ti chybí čas? Proč? Dá se to nějak řešit? Jak? Myslíš, že máš na něco nejvyšší čas? Na co? Znáš nějakou situaci, kdy záleží na každé vteřině, kdy čas hraje proti nám? Co všechno říkáme o čase?

Cvičení 1:

Až žáci vytvoří druhou sloku básně, mohou na přímku nakreslit GRAF POCITŮ - čáry nad osou značí příjemné pocity, pod nepříjemné. Rozhodují, která slova básně vyjadřují nejhorší a nejlepší náladu.

Co tobě způsobí špatnou náladu? Jak na tebe působí lidé se špatnou náladou? Co jim poradíš?

Ad c)

1. Nadpis, téma pětilístku.
2. Jaké je tvoje vstávání?
3. Co děláš, když vstáváš?
4. Věta, rčení, přísloví (4 slova).

VSTÁVÁNÍ

radostné   zamračené
protahuji se   probouzím se   odhodlávám se
Vstávání mi většinou nevadí.
(Ranní ptáče dál doskáče.)

5. Vyjádři své pocity při vstávání jedním slovem (citoslovcem).

Hurá

Cvičení 2:

Můžete se žáky procvičovat sestavení osnovy na téma ranní činnosti nebo můj den.

K jednotlivým bodům osnovy by žáci měli vymýšlet zajímavé věty a každou činnost vyjadřovat různými způsoby. Např.: Zazvoní budík - vyskočím z postele, vstanu z postele, pomalu se hrabu z postele, nechce se mi vylézt z postele apod. Činnosti pojmenovat, kreslit, předvést.

Cvičení 3:

Různé činnosti, co kdo dělá, můžeme shromáždit metodou BRAINSTORMING. Potom každý sám vytváří myšlenkovou mapu „svého pracovního týdne“. Je možno si ve výtvarné výchově připravit „obrázky“ jednotlivých dnů s nadpisem PONDĚLÍ, ÚTERÝ a s popiskami činností (různé druhy písma). Poté dotvoříme myšlenkovou mapu nalepením na větší papír.

Cvičení 4: OSV/OR - psychohygienu (dobrá organizace času)

Dovednost plánovat si povinnosti a zábavu, plánovat si učení, přípravu na delší cestu a plánem se řídit, je pro život velmi důležitá. Proto se výcvikem v plánování systematicky zabýváme. Učíme žáky využít myšlenkovou mapu, rozvrh hodin, tabulky atp. Nejdříve zkusíme odhadovat čas, který potřebujeme na různé činnosti: např. V kolik hodin musím ráno vstát, abych všechno stihl/a - odhadovat, jak dlouho snídám, jak dlouho si čistím zuby, jak dlouho se oblékám, jak dlouho jdu nebo jedu do školy. Odhad zapsat a činnost změřit. Porovnat odhad a skutečnost.

Můžeme zadat dlouhodobější činnost (četbu knihy, řešení soutěže). Úkol naplánujeme - na dny, plnění plánu průběžně kontrolujeme.

Ideální úkol pro nácvik dlouhodobého plánování je např. zadání, aby žáci průběžně při četbě vyhledávali a zapisovali příbuzná slova k sloům vyjmenovaným (možno využít tabulky v pravopisném sešitě pro 4. ročník nebo vytvořit vlastní tabulky do zvláštního sešitu). Jednou za týden kontrolujeme a sdělujeme si, kdo jaká slova našel.

Cvičení 5:

Ad a) Určování slovních druhů u slov ráno, dopoledne atd. Procvičujeme na konkrétních větách - Přijdu KDY? Ráno. Odpověď = příslovce. Je krásné CO? Ráno. Odpověď = podstatné jméno.

Cvičení 6:

Ve Slovníku spisovné češtiny najít heslo ČAS, podívat se, kolik má významů. Rozdělit žáky na dvojice - trojice a každá skupina nastuduje jeden význam, připraví příklady a prezentuje.

Vysvětlovat rčení o čase, které najdeme ve Slovníku:

Blýská se na lepší časy; dočkej času, jako husa klasu; máš nejvyšší čas; nadešel můj čas.

Napište na tabuli hádanky o čase. Procvičovat výslovnost - každý se naučí některou hádanku zpaměti a přednese ji výrazně, nahlas, se správnou výslovností, intonací.

_____ ze všeho nejvíc letí, nespí ani v neděli.

Dvanáct šťastných, třicet silných,

Proto asi z malých dětí, jsou tak brzy dospělí...

padesát moudrých, sto nemoudrých.

Ráno chodí po čtyřech,
o poledni o dvou
a večer o třech nohách.

Stojí, stojí dub
a na tom dubě dvanáct větví,
na každé větvi po čtyřech hnízdech
a v každém hnízdě po sedmi vejcích.

Nápověda: rok, dospělý, měsíce, lidská léta, týdny, dny, čas, stařec s holí, nemluvně.

Procvičovat komunikační schopnosti: pracují čtveřice - 1. zve druhého někam, 2. se omlouvá (vymlouvá), že nemůže jít a uvádí různé důvody. 3. a 4. jsou pozorovatelé, kteří rozhovory hodnotí, říkají, jak na ně důvody působily (věrohodně, jako výmluvy). Dvojice si vymění role.

Ad b)

Lze realizovat metodou SNĚHOVÁ KOULE: rozdělit třídu na dvě poloviny (jedna má slovo ruka, ručička; druhá noha, nožička). Nejdříve píše jednotlivci významy slov na lístečky, pak se postupně spojují do dvojic, čtveřic, osmic atd. a dávají na sebe ty lístečky, na kterých jsou stejné významy. Nakonec vznikne přehled různých významů slov - žádné se neopakují.

Cvičení 7:

Výstavka budíků - v kruhu říkáme, jaké mohou budíky být (velikost, tvar, barva, materiál atd.). Popisujeme společně - každý zkusí říci výstižnou větu o některé části budíku.

Hry se slovy - tvořit různé řady slov: BU DÍK; LÁ DÍK; FAL DÍK;

Procvičit osobní zájmena: JÁ (TY, ON) DÍK; MY (VY, ONI) DÍKY atp. Doplnovat slova, aby vznikla věta: Já ti vyslovuji (vyjadřuji, dlužím) dík. Větu rozšířit na souvětí.

Vymýšlet „věci“ BUDÍ K, ŠIDÍ K, HLEDÍ K, SEDÍ K, VIDÍ K, HLADÍ K atd. Říkat, k čemu mohou vymyšlené věci sloužit? Čemu se podobají?

Nejdříve budíky pojmenujte (letní, cyklistický, pavoučí, zahradní, zimní). K čemu mohou sloužit?

Cvičení 8:

Při rozdělování textu na jednodušší větné celky možno pracovat ve dvojicích, žáci si spolu jednotlivé věty čtou, pracují na slovosledu, rozhodují, který spojovací výraz je nadbytečný atd. Zopakujeme, jaké spojovací výrazy známe - vyhledáváme a podtrhujeme v textu. Ukážeme rozdíl mezi spojením slov (vysypávat nádobu na odpadky a koš) a spojením vět (se díval na konvici a neviděl). Žáci k novým větným celkům zapisují větné vzorce.

Těžší varianta:

Můžeme žákům text rozdělit na části a pro každou část stanovit větné vzorce, které mají žáci dodržet. Každá dvojice pracuje pouze na určité části nebo dvě až tři dvojice mají vždy stejný úsek a po splnění úkolu si vzájemně prezentují svá řešení, hodnotí zvládnutí úkolu.

Na úvod 6. kapitoly: HRAJEME SI, SOUTĚŽÍME

Přejít třídu potichu jako myška. Zvládnout slalomovou dráhu mrštně jako myšák. Plazit se (loudat) jako hlemýžď. Poletovat jako lehounká chmýříčka.

Říkat se správnou výslovností: Myšičko, myš, pojď ke mně blíž. Nepůjdu, kocourku, nebo mě sníš. (dodržovat délku u slov blíž, sníš).

Hra Elektrický proud - rozvoj neverbální komunikace, soustředění, zklidnění.

Sednout si do kruhu a chytit se za ruce. Jeden žák začíná vysílat signál pomocí stisků. Když stiskne dlaň 1x, „vysílá“ dál ten, kdo sedí po pravé ruce. Při dvou stiscích se mění směr proudu. Nejlépe je mít u aktivity zavřené oči a být v naprostém klidu.

Hru můžeme zařazovat častěji a signály měnit nebo přidávat další (t'uknutí do dlaně apod.).

Vyhodnocení:

Jak jsem se cítil/a? Co jsem zjistil/a? Porozuměl/a jsem vždy všem signálům?

Cvičení 1:

Opakovat řady vyjmenovaných slov B, L, M.

Obíhající flipy: skupiny tvoří příbuzná slova ke slovům MYSLIT, MÝLIT SE, MÝT, vyznačují kořen slova.

Tvořit věty na dvojice slov my - mi, mít - mýt, milá - myla.

Ve dvojicích - čtveřicích složit vtipný pokřik vhodný k fandění na soutěži v běhu.

Cvičení 2:

Rozdělte třídu na dvě poloviny: jedna skupina obhájí výhodu společenských her (s členy rodiny či s ostatními kamarády) a druhá skupina obhájí koukání na televizi, případně individuální hraní na počítači. Při větším množství žáků dělíme třídu na více skupin (dvě nebo tři skupiny mají vždy stejný úkol). Argumenty skupiny napíší na lístečky, potom čtou postupně členové všech skupin po jednom důvodu. Lístečky můžeme nalepit a vytvořit tak následující přehled:

HRY S OSTATNÍMI

TELEVIZE, POČÍTAČ

Cvičení 3:

PEXESO; SÁZKY A DOSTIHY; SCRABLE; ČLOVĚČE, NEZLOB SE; DOMINO; PUZZLE.

Ad a)

Žáci se mohou inspirovat pravidly, která jsou ve hrách uvedena. Přehled her, které žáci znají, zjistíme např. pomocí metody BRAINSTORMING. Z celého výčtu vyberte ty, které znají všichni a k nim potom žáci tvoří pravidla. Pokud hru znají jen někteří žáci, mohou ostatním přesně vysvětlit, jak se hra hraje, co je k ní potřeba.

Varianta - žáci mohou jako náповědu říkat věci, které jsou ke hře potřeba (např. hrací deska, kostka, figurky - Člověče, nezlob se).

Ad b)

Pětílístek MOJE OBLÍBENÁ HRA:

2. Jaká je ta hra?

3. Co při ní děláš?

4. Věta (4 slova): s kým ji nejraději hraješ, co tě na ní nejvíc baví, příp. rčení.

5. Jaké pocity při hře prožíváš?

1. název hry

zábavná   napínavá

přemýšlím   bavím se   soutěžím

Kdo si hraje, nezlobí.

(Hry hraje celá rodina.)

radost

Cvičení 6: OSV/MR - hodnoty, postoje, praktická etika

Naslouchání: učitel nejdříve text přečte, žáci pozorně poslouchají a říkají, která zvířátka si z poslechu zapamatovali.

Některé obrázky děti mohou pojmenovat různými slovy: např. mýtina - paseka - louka; létaly mydlinky - bublinky; poletovalo chmýří - chmýříčko, atd. Snažíme se je přivést na slova s y/ý po M (mýtina, mydlinky, chmýří/čko).

Rozdělit třídu na skupiny, každá skupina řeší jednu situaci:

a) Maminka myš vysvětluje myšce a hlemýždi, že nemají chodit na mýtinu, proč je místo nebezpečné. Jak děti odpovídají, smlouvají s maminkou? Co nakonec slibují?

b) Děti láká zakázané místo. Co je tam táhne, proč tam jdou? Děti se domlouvají, řeší dilema jít - nejít, když jim to maminka zakázala. Splnila se jejich očekávání na zakázaném místě? Naplnilo se přísloví: ZAKÁZANÉ OVOCE NEJVÍC CHUTNÁ?

c) Rodiče řeší situaci, když se děti ztratily. Domlouvají se, co mají dělat. Nacházejí děti. Ty vysvětlují, proč šly na mýtinu. Rodiče stanovují trest za porušení zákazu.

Varianta - všechny skupiny mohou řešit stejnou situaci:

Myška s hlemýžděm hrají s červenou bobulkou. Ta se jim zakutálí na mýtinu. Co teď? Rodiče jim mýtinu zakázali. Rozhodují se, co dělat? Obhajují svoje rozhodnutí a domlouvají se, co řeknou rodičům. Některá skupina může rozhodnout, že na mýtinu nepůjdou a vysvětlí své rozhodnutí. Ostatní skupiny zdůvodňují, proč na mýtinu jdou.

Vyjádři svoje postoje na PŘÍMCE POSTOJŮ:

Příkaz rodičů můžu klidně porušit. Rodiče mi nic nezakazují bezdůvodně. Rodičovský příkaz vždy poslechnu. Když neposlechnu rodiče, mohu se dostat do nebezpečných situací.

ULIČKA PRAVDY:

Děti vytvoří těsnou uličku, kterou pomaličku procházejí myš a hlemýžď. Ostatní jim říkají svoje názory na to, že neposlechli maminku, argumentují, proč cesta na mýtinu byla nebezpečná, napomínají je pro příště apod.

Cvičení 8:

Tabulku I.N.S.E.R.T.u můžeme vytvořit na tabuli. Do jednoho sloupce (+) zapíšeme 3 - 5 nových informací, které se u žáků nejčastěji opakují (učitel koriguje, případně doplňuje, aby zapsané informace byly opravdu podstatné, hodné zapamatování). Do druhého sloupce (?) společně formulujeme 3 otázky - věty tázací.

+

Zmije je nejrozšířenější had světa.

Všechny zmije nemají klikatou čáru.

Bezpečně ji poznám podle šterbinovitých zorniček.

Zmije je přísně chráněna.

?

Jak zmije potravu porcuje a jí?

Jak může přezimovat pod zemí?

Vyskytují se zmije v našem okolí?

Proč je ježek nepřítelem zmije?

Otázky využijeme jako nové zadání pro žáky: Najděte v přírodovědných knihách nebo jiných informačních zdrojích odpovědi na otázky, případně obrazovou dokumentaci k dané problematice. Kde budeš informace o zmijích hledat?

Zjistit u dětského lékaře/řky, jak bezpečně postupovat při uštknutí zmijí.

Cvičení na úvod 7. kapitoly: KAŽDÝ STRŮJCEM SVÉHO ŠTĚSTÍ

Předved' beze slov: jsem šťastný, nešťastný, unavený, ospalý, naštvaný, svěží, pyšný.

Možno žáky rozdělit do trojic, každá si vylosuje jednu vlastnost, tu předvádí a ostatní hádají.

Cvičení 2: OSV/OR - sebepoznání a sebepojetí (zdravé sebepojetí)

Jak se ti daří (podle Soni Hermochové)

Cíl: Je to krátká praktická aktivita, kterou můžeme zařazovat častěji na začátku pracovního dne nebo pracovního bloku. Čím je častěji zařazována, tím lépe se děti učí vyjadřovat své pocity. Poprvé je nutno nechat delší časovou rezervu.

Pomůcky: na tabuli nebo velké archy papíru namalujte tři obličejce. Obrázky nadepište: JAK SE TI DAŘÍ? Pod obrázky musí být dost místa, aby se tam vešly podpisy všech dětí.

Učitel/ka: „Chtěl/a bych vědět, jak se vám vede. Namaloval/a jsem tři obličejce. Vy se podepište pod ten, který nejlépe vyjadřuje vaši náladu.“

Když se děti podepsaly, můžeme shrnout výsledek.

1. Šťastné děti říkají: „Jsem šťastný/ná, protože...“
2. Hovoří děti pod prostředním obrázkem např.: „Cítil/a bych se líp, kdyby...“
3. Třetí skupině - děti mohou sdělit, co je trápí, jen pokud chtějí. Nabídneme možnost si popovídat individuálně.

Výslovnost autorek textu: Ch. Baradeauová (baradoová) - G. Finifterová (fynyfterová)

Opakovat řady vyjmenovaných slov B, L, M, P. Vyjmenovaná slova předvádět beze slov, psát ve vzduchu, současně s odříkáváním ukazovat na kartách nebo na ně ukazovat prstem (jsou rozvěšena různě po třídě) apod.

Cvičení 3:

Text je velmi vhodný pro nácvik slov podobného významu. Můžete vybrat několik sloves, která žáci mají vyjádřit jinak (bral si - nosil si; pídil se - vydal se, sledoval ho, šel za ním). Další možnost je, že si žáci sami vybírají slovesa, která umějí vyjádřit jinak (mohou pracovat ve dvojicích a každá dvojice má za úkol vybrat určitý počet sloves a k nim napsat synonyma).

Nacvičte ve dvojicích rozhovor Pepíka s Pivoňkou. Co Pivoňka slibuje, jaké má omluvy?

PLÁŠŤ EXPERTA - žáci přijmou roli experta na lesy (lesníka, ochránce). Říkají postupně své názory, argumenty, proč je pytláctví nebezpečné, co může způsobit, proč se pytláčit nemá.

Cvičení 5:

Před samotným popisem ústně říkáme, jaký mají lupiči tvar hlavy, oči, pusy, uši, výraz, poznávací znamení atd. Hledáme nejvýstižnější přídavná jména a tvoříme různá přirovnání.

Cvičení 6:

Vést žáky k zapojení fantazie.

Na úvod můžeme lehnout, zavřít oči a tiše vnímat relaxační hudbu z lesa (nebo si jen představovat - co slyším v lese, co cítím, co vidím apod.).

Psát nejen hmotné věci (větvička, borůvky, kamínek, hříby...), ale i nehmotné (kousek modrého nebe, voňavý vzduch, zpěv ptáků, hrobové ticho, uklidňující zeleň...).

Cvičení 6 - 8:

Napište slovo VÁNOCE a ke každému písmenu (nebo jen k několika vybraným) pište slova, která začínají na stejné písmenko a patří do významového okruhu VÁNOCE.

V - večer, večere, vánočka, veselý, větvičky, vločky, volno, věnec, vůně, vaření, vanilka ...

Á - anděl, árie, atmosféra, advent, ananas, aktovka, Adam ...

N - nákupy, noc, návštěvy, nebe, narodil se, nálada, napětí, nugát ...

O - obchody, ovoce, okna, ozdoby, olovo, obřady, ozářené, ojíňené ...

C - cinkání, celofán, cukroví, cestování, cenný, cesta, cililink, církev, cit, citlivé, cukr ...

E - emoce, euforie, efekty, evangelium, Eva ...

Slova na E jsou těžká - cizí, možno žákům nabídnout několik cizích slov na E (např. erb, emoce, efekty, evangelium, extáze, exkurze, euforie atd.). Žáci mají za úkol vyhledat významy ve Slovníku spisovné češtiny a podle toho rozhodnout, která slova souvisejí s Vánocemi.

OSV/OR - sebepoznání: Všechna má přání (podle S. Hermochové)

Cíl: Žák poznává svou osobnost, pokus o přehled svých přání

Popis cvičení:

Vedoucí: „Znáte někoho, kdo nemá vůbec žádné přání? Nebo kdo má přání jen málo? Znáte někoho, kdo má velmi mnoho přání?“

Kdo z vás už někdy, např. před Vánocemi či před svými narozeninami, svá přání sepsal?

Co dělají ostatní děti, aby se o jejich přání někdo dověděl? Jak daleko zasahují vaše přání do budoucnosti? Kdo má nějaké přání, které se týká příštího roku? Má někdo přání pro další roky?

Do kterého roku sahají vaše přání?

Pokuste se svá přání sepsat. Napište je jako báseň s názvem Všechna má přání. Každý řádek básně začne slovy: Přeji si ..., jednotlivé řádky se nemusí rýmovat. Zapisujte svá přání v takovém pořadí, jak vás napadnou.“

Při vyhodnocení začínáme v trojicích - pak pokračujeme v plénu. Dobrovolníci mohou svá přání přečíst.

Vyhodnocení:

Jak se mi cvičení líbilo? Co je v současné době mým nejdůležitějším přáním? Do kterého roku sahají má přání? Kterými otázkami se právě teď zabývám? Čí básně se mi zvláště líbily?

Obdarovávání:

Vyrobít malý dáreček (hvězdičku, krabičku, zvoneček, mašličku apod.) a předat ho spolužákovi s přáníčkem. Přeji ti... (mluvit srozumitelně, podat ruku - přiměřeně stisknout, dívat se do očí). Druhý poděkuje za přání a také předá dárek s přáním.

Hra: Co daruji na Vánoce.

V kruhu - první žák řekne, co daruje na Vánoce. Každý zopakuje vše, co řekli před ním a přidá vlastní dárek. „Na Vánoce daruji knížku. Na Vánoce daruji knížku, obrázek. Na Vánoce daruji knížku, obrázek a plyšáka.“

V kruhu tvořit Příběh vánočního stromku (nebo příběh Co viděl vánoční stromeček). Každý žák řekne jednu větu.

Cvičení 9:

Říkat nahlas, rychle, srozumitelně, několikrát za sebou:

Na Nový rok o slepičí krok. Na Tři krále o skok dále. Pranostiky vysvětlit.

Psaní adresy: procvičovat ústně různá oslovení podle toho, komu píšeme.

Uspořádat soutěž v hledání poštovních směrovacích čísel různých obcí.

Cvičení na úvod 8. kapitoly: ZIMNÍ RADOVÁNKY

Tvoříme příběh - každý žák jednu větu. Co zažila sněhová vločka?

V kruhu: Pohybovat se jako sněhová vločka. Ústně - jaká může být sněhová vločka (velikost, barva, tvar, třpyt, nálada, na omak, na chuť atd.)?

Procvičujeme naslouchání. Učitel/ka čte a žáci mají za úkol přijít na to, kdo si s kým povídal.

Zdeněk Adla: Kdo si s kým povídal

Dobrý večer, kamaráde. Jak se ti daří?

Ale dobře, kamaráde. Nemůžu si naříkat.

Na můj vkus bylo dnes kolem tebe moc hluku.

Hluku? Jakýpak hluk. Děti se smály, křičely, radovaly se ze mne.

Copak děti, ty se radují z každé hlouposti.

Nech si takové řeči! A nesedej mi na hlavu, nezdovořáku.

Račte prominout, netušil jsem, že jste tak urážlivý.

Když chceš něco vědět, líbil jsem se i dospělým. Říkali, že jsem moc pěkný a že jsem se náramně povedl.

Hlavně ten tvůj červený nos je povedený.

Neurážej! Já mít tak obrovský zobák jako ty, propadnu se studem.

Cítím v křídlech, že se oteplí. Přijde obleva, sních roztaje a...

Roztaje? A co bude se mnou? Radši leť pryč, ty krákoráči. Strašíš mě - zima teprve začala...

Zdeněk Adla: 100 kapek

Povídal si havran se sněhulákem.

Jaké měl pocity sněhulák při rozhovoru? Vyjádřete barevně.

Jakou povahu měl podle tebe havran? Proč? Zdůvodni.

Cvičení 1:

Rozhovory - děti si mohou vybrat téma a partnery na rozhovory. Nacvičí a předvedou některou situaci:

Synek se Simonou (přiběhl pro ni, aby šla ven).

Maminka s hladovým synkem (přišel domů, má hlad).

Děti s tatínkem (požádaly ho, jestli jim pomůže postavit krmítko a vysvětlují proč).

Procvičovat dvě verze rozhovorů:

a) aktéři rozhovorů si naslouchají, reagují jeden na druhého;

b) aktéři rozhovorů si nenaslouchají, rozhovory ve stylu „jeden o voze, druhý o koze“.

Ad b)

Můžeme utvořit 3 skupiny a každá zpracovává jedno téma (mráz, vítr, sněžení). Píše synonyma, přirovnání, rčení, říkanky a vše další, co je napadá, případně co najdou ve Slovníku spisovné češtiny. Pracujeme metodou OBÍHAJÍCÍ FLIPY.

Galerie flipů - hodnotit pomocí barevných lepicích štítků (každý má k dispozici 2), žáci štítky označí nejoriginálnější a nejzajímavější informace.

Cvičení 2 - ukázka PĚTILÍSTKŮ:

POHÁDKOVÁ ZIMA

bílá křišťálová

sněží mrzne září

Je to ledové království.

nádhera (pohádka)

Žáci mohou k pětilístkům namalovat obrázky.

NEVLÍDNÁ ZIMA

zablácená uplakaná

prší je mlha fouká

Psa by ven nevyhnal.

břečka (špína)

Cvičení 4:

Tvořte ústně různá souvětí - žáci mohou sami navrhnout vhodné spojovací výrazy:

Vyběhněte z chat, protože ...

Vyběhněte z chat, když, než, ale, abyste, a, nebo, jestliže, avšak, neboť, vždyť...

Ad d)

Spolužáci si ve dvojicích vzájemně popíší jednu část své zimní sportovní výzbroje (lyže, lyžařské boty, brusle, boby, sánky apod.). Poté každý z dvojice řekne ostatním, co se od souseda dověděl o jeho vybavení. Ten může cokoli dodat, opravit.

Cvičení 5:

Než začneme psát, můžeme si ukázat některé pohledy s pozdravy (máme-li k dispozici) nebo vyučující čte různé pozdravy a žáci hádají, komu byly určeny:

Např.: Posílám báječný pozdrav z výletu. Je tu děsná sranda. Čauky a měj se. Lukáš

Srdečný pozdrav z výletu zasílá Váš žák Ondřej

Posílám všem pozdrav z hor. Sněhu jsou mraky, lyžujeme ostošest a máme se skvěle.

Pusu posílá Jana

Ukážeme si rozdíly v pozdravech podle toho, komu jsou určeny (oficiální - učitelce/li, řediteli/ce, paní doktorce apod.; přátelské - kamarádům, blízkým).

V kruhu říkáme různá oslovení pro různé osoby a různá rozloučení.

Každí napíše alespoň dva pozdravy.

Nacvičujeme přizpůsobení se adresátovi a vhodný výběr prostředků podle toho, komu píšeme.

Žáci mohou psát paní učitelce, panu učiteli, kamarádovi, rodičům, babičce apod.

Cvičení 9:

Ad a) Všichni žáci se pohybují po prostoru a předvádějí určitý zimní sport. Beze slov se najdou sportovci stejného zaměření. Potom předvádí sport celá skupina a nakonec ze svých těl vytvoří sousoší (lyžaři, skokan na lyžích, krasobruslení, snowboardisté, běžkaři, hokejisté, brankař, rychlobruslaři...).

Křížovka:

1. JÍZDA V BOULÍCH

2. SNOWBOARDING

3. RYCHLOBRUSLENÍ

4. KRASOBRUSLENÍ

5. LYŽOVÁNÍ

6. SÁŇKOVÁNÍ

Tajenka: ZDRAVÍ

Beseda - jak můžeme pečovat o své zdraví? Co znamená žít zdravě? Co je pro naše zdraví nebezpečné? Čemu bychom se měli vyhýbat?

Příímka postojů:

Zdraví je to nejcennější, co člověk má. O své zdraví musí každý pečovat. Víím, co mám dělat, abych byl/a zdravý/á. Snažím se žít zdravě. Sportování a pohyb je nejlepší pro zdravý život.

Cvičení 10: OSV/MR - řešení problémů

Předvedte průběh konfliktní i nekonfliktní. Diváci - pozorovatelé hodnotí výkony a vhodnost slovních výrazů (zbytečné rozčilování, nejasné poznámky, přesvědčivé argumenty, slušná domluva i omluva apod.).

Jaký způsob řešení preferuji já? Proč? Dovedu se ovládnout? Co se ještě musím naučit?

Cvičení na úvod 9. kapitoly: PEČUJEME O ZDRAVÍ

OSV/OR - psychohygienu (dovednosti pro pozitivní naladění mysli)

Chodit po místnosti jako člověk nemocný, unavený, ploužit se jako stín. Pomaličku se uzdravovat, nabírat sílu, energii ze sluníčka, ze vzduchu, napřimovat se a pohybovat se jako zdravý, silný člověk.

Být zdravý jako ryba - plavat prostorem jako ryba.

Být silný jako lev - sednout si, otevřít co nejvíce pusy a zařvat co nejvíce jako lev, abychom z těla vyhnali všechny neduhy.

Cvičení rychlé relaxace (podle Aleny Vališové: Hry s odkrytými kartami)

Může trvat 2 minuty, ale i 30 minut - zařazovat pravidelně, jsou-li žáci unaveni.

Izolujte se od rušivých vlivů, pohodlně si sedněte, lehněte. Zavřete oči. Zhluboka se nadechněte a napněte všechny svaly. Zadržte chvíli dech. Pomalu, dlouze nosem vydechněte a povolte všechny svaly. Opakujte třikrát. Dále dýchejte pomalu, hluboce. Nechte volně probíhat hlavou myšlenky, odpočívejte, buďte klidní.

Cvičení zakončete po vámi zvolené době hlubokým nádechem. Otevřete oči, rozhýbejte se a protáhněte tělo. Můžete se opláchnout studenou vodou - jak si budete stříkat studenou vodu do obličeje - úplně se uvolněte.

Cvičení 1: Soutěž ve znalosti řad vyjmenovaných slov B, L, M, P, S, V.

Ad e)

Mediální výchova - kritické čtení a vnímání mediálních sdělení (reklama)

PŘÍMKA POSTOJŮ:

Reklamy v televizi sleduji moc rád. Když si chci něco koupit, řídím se reklamou. Už jsem si něco koupil/a jenom kvůli tomu, že jsem na zboží viděl/a reklamu. Přesvědčil/a jsem se o tom, že reklama může klamat. Když něco potřebuji koupit, vůbec se neřídím reklamou.

Vytvořit skupiny (2 - čtyřčlenné), zjistit, co musí dobrá pasta obsahovat, jaké má mít účinky. Připomenout si (např. pomocí videonahrávek), jaké reklamy na ústní hygienu právě běží v televizi - v čem se shodují a v čem se odlišují. Sepsat, co musí reklama obsahovat. Stanovit si, jaká by měla být naše reklama (vtipná, poučná, pravdivá, přesvědčivá, chytrá).

Vymyslet název zubní pasty a vtipný reklamní slogan. Reklamu předvést před třídou.

Vyhodnocení:

Jak se mi pracovalo? Byl/a jsem pro skupinu užitečný/á? Která reklama se mi nejvíc líbí, proč? Kdy mě ovlivnila reklama - při výběru jakého zboží?

Cvičení 2:

Existuje několik metod na čištění zubů. Žáci mohou vyhledat některý návod na internetu a připravit pro spolužáky doplnění postupu uvedeného v sešitě. Správné čištění zubů lze také demonstrovat na videonahrávce - jsou zveřejněny na internetu.

Účinnost a vhodnost zubních past mohou dobrovolníci konzultovat se zubním lékařem, případně můžeme pozvat zubního lékaře do školy na besedu. Společně se žáky připravíme otázky. Např.: Jaké zubní pasty a kartáčky jsou nejlepší? Kdy je dobré kartáček vyměnit? Jak si správně čistit zuby? Jak často a kam máme chodit na kontrolu? Co můžeme dělat pro zdravé zuby? Co mám dělat, když mě začne bolet zub? Co mám používat na ústní hygienu kromě kartáčku a pasty?

Ve skupinkách mohou děti nacvičit různé rozhovory. Např. co si povídal kartáček se zubní pastou, co vyprávěl můj kartáček ostatním kartáčkům, co si vyprávěl můj kartáček se zubama.

Cvičení 4:

Na písemný popis teploměru musíme žáky připravit. Popisujeme podle skutečného teploměru. BRAINSTORMING: vymýšlíme slova, která by měl popis obsahovat (skleněný válec, jeden konec zúžený, stupnice, čísla, rtuť, líh, modrá, červená, stříbrná, obal apod.) V kruhu říkáme různá přirovnání - např. vypadá jako...

Můžeme vytvořit PĚTILÍSTEK na téma nemoc.

	NEMOC		
Jaká může být:	infekční	smrtelná	
Co s tebou dělá, co ty děláš s ní:	oslabuje	vyčerpává	lčím se
Věta (4 slova) o nemoci - co nemoc způsobuje, jak se proti nemoci bráníme, co děláme:	Užívám léky a vitamíny.		
Jakou nemoc znáš:	angína		

Cvičení 5:

Nacvičujeme také rozhovory „beze slov“. Dvojice se domluví na rozhovoru o zdraví, o tom, jak se kdo cítí:

Ahoj! Co ti je?	Čau. Jak se cítíš?
Ále, jsem nemocný. Bolí mě v krku.	Jo, je mi dobře. Cítím se fajn.
Nic si z toho nedělej. To bude dobré.	A co ty? Nic moc. Bolí mě zub.

Předvádět rozhovory beze slov, za pomoci gest a mimiky. Lze kombinovat tak, že jeden vyslovuje otázky a druhý odpovídá beze slov. Diváci rozšifrují, o čem si dvojice „povídala“.

Rozhovory U LÉKAŘE:

Nejdříve nacvičujeme rozhovor lékař - zraněný ústně, ve dvojicích. Žáci „pilují“ výpovědi zraněných u lékaře a až potom je napíší do sešitu.

Cvičení 6:

U slov s předponou vy-/vý- říkáme slovní základ i s jinými předponami, vyznačit kořen. Tvořit slova příbuzná podle diktátu (možno pracovat ve dvojicích). Př. ke slovu VYSOKÝ, ZVYKAT, ŽVÝKAT napiš podst. jméno, příslovce, sloveso, příd. jméno.

Cvičení 9:

Práce s odborným textem. Cíl - porozumět obsahu. Neznámá slova společně vysvětlit, vyhledat.

Cvičení 10:

Ad b)

Pracovat metodou SNĚHOVÁ KOULE - každý píše (3 minuty) na lístečky názvy zdravých pokrmů. Potom vytřídíme např. ve dvojicích, ve čtveřicích, osmicích. Každá skupina nalepí svoje lístečky na papír s nadpisem ZDRAVÉ POKRMY. Možno doplnit obrázky. Stejně postupujeme i u nezdravých potravin.

Diktát na závěr kapitoly:

V__ktor b__dlí ve V__sokém M__tě. Nerad se m__je. M__dlo je jeho nepřítel. K um__vadlu ho mam__nka tahala sm__kem. To b__lo v__skotu! O v__kendu v__děl kocoura V__ťu. Hb__tě si ol__zal a v__čistil kožíšek. S__nek se zam__sl. Řekl si, že se bude v__ce m__t. Musí si ale zv__knout. Ruce si um__je před každým jídlem. To b__ mělo patřit k prav__delným náv__kům.

Podtrhnout všechna příbuzná slova ke slovu MÝT. Možno vymýšlet další.

Na úvod 10. kapitoly: UČÍME SE JAZYKY

Zazpívat nějakou písničku v angličtině (němčině), případně říct říkanku. Kterou českou písničku byste naučili cizince jako první? Proč?

Hra na opakování vyjmenovaných slov:

Na kartách máme připraveno mnoho slov s vynechaným i/y. Žáci položí před sebe 2 kartičky, kde je napsáno: I modře (z druhé strany Í červeně) a na druhé kartičce - Y zeleně, Ý černě.

Učitel zvedne kartu s neúplným slovem. Žáci sedí a asi 5 sekund v hlavě odůvodňují pravopis (učitel/ka může beze slova ukazovat na prstech sekundy (1 - 5)). Jakmile řekne „ted“, žáci zvednou nahoru kartičku se správným I/Y. Podle barvy I/Y učitel/ka okamžitě odhalí chyby. Společně odůvodníme pravopis. Ten, kdo udělal chybu, slovo napíše zprávně do cvičného sešítku. Důležité je nechat všem chvíli času na odůvodnění. V této době nesmí žáci sahat na žádnou kartičku, ani nic neříkat, aby neovlivňovali ostatní.

Cvičení 1:

PŘÍMKA POSTOJŮ:

Učení se cizím jazykům považuji za velmi důležité. Cizí jazyk se učím moc rád/a. Chtěl/a bych se naučit alespoň dva cizí jazyky. Víím, jak můžu znalost cizího jazyka využít.

Diskuse o důležitosti cizích jazyků, o obtížnosti a vlastnostech potřebných k učení.

Naplánujte týdenní program pro skupinu vrstevníků, kteří přijeli z Anglie do vaší školy.

Jak se ti líbí program, který navrhuje cestovní kancelář? Co by tebe nejvíce zaujalo? Co bys do programu doplnil/a? Proč?

Naplánujte zajímavý program na 7 dní (dopoledne, odpoledne, večer). Aktivitu, které by bylo vhodné do programu zařadit, můžeme shromáždit metodou BRAINSTORMING.

Cvičení 2:

Žáci na základě vlastní četby společně vyvozují, co je nutné pro srozumitelnost, jasnost a zřetelnost řeči (výslovnost, hlasitost, správný přízvuk, pauzy, rychlost atd.) a co způsobuje, že je řeč nesrozumitelná, nejasná, nezřetelná. Srozumitelnost je dána hlavně obsahem - jestli slovům rozumíme, vííme, co znamenají.

Máš oblíbeného hlasatele/ku? Na co by ses ho/jí chtěl/a zeptat? Vymýšlej otázky.

Cvičení 5:

Nejdříve začneme skloňováním slova JAZYK. Napíšeme si pod sebe slovo ve všech pádech. Vyznačíme koncovky, vysvětlíme rozdíl mezi slovem příbuzným a jiným tvarem daného slova. Potom ke každému tvaru můžeme společně přidávat slovo, které se k němu hodí (např. jen předložku, přídavné jméno, zájmeno apod. - můj jazyk, ó, jazyku, bez jazyka).

Po tomto cvičení tvoříme zajímavé věty. Nakonec žáci píšou vlastní básně.

Cvičení 7: OSV/OR - sebepojetí a sebepoznání (moje učení)

Hledat návody, strategie, postupy, pomůcky, jak se nejlépe naučit cizí řeč. Vlastní postřehy.

Co ti činí největší potíže při učení angličtině (němčině)? Co je pro tebe nejtěžší? Co ti jde docela dobře? Co ti při učení pomáhá (prostředí - klid, hudba, veranda; pomůcky - nahrávky, filmy; postupy - výpisky, mnemotechnické pomůcky, obrázky, praktické rozhovory; dodržování časového plánu) atd. Co si myslíš, že by ti nejvíce pomohlo do budoucna?

Snažit se zmapovat vše, co žák využívá, případně by mohl využít, aby učení mělo efekt.

Cvičení 8: OSV/OR - sebepojetí a sebepoznání (já jako zdroj informací o sobě)

Dopis do ciziny (podle Soni Hermochové)

Cíl: Zaměřit pozornost na hlubší sebepoznání.

Popis cvičení:

Děti píší neobvyklý dopis někomu neznámému do zcela neznámé země. Adresát je stejného věku jako pisatel. Pro zjednodušení žákům nabídneme formulář:

Milý/á ... z ...

Jmenuji se ... a bydlím v ... Je mi ... let.

Moje oblíbená barva je ...

Ze zvířat mám nejraději ...

Moje nejoblíbenější jídlo je ...

Nejraději si hraji s ...

Raduji se, když ...

Můj nejhezčí zážitek z poslední doby je ...

Potěšilo by mne, kdyby ...

Ve škole mám strach, když ...

Je mi smutno, když ...

Až budu starší, přeji si, aby ...

Mám k tobě prosbu ...

Chci ti ještě říci, že ...

Tvůj/tvá ...

Děti si text nejprve přečtou a pak věty doplňují. Mohou na rub papíru namalovat svou podobiznu.

Ve dvojicích se pak se svými dopisy seznámí. Kdo chce, může svůj dopis přečíst celé skupině.

Vyhodnocení:

Líbilo se mi cvičení? (hodnotíme např. pomocí smajlíků: radostný - neutrální - zamračený.) Už jsem někdy takový dopis psal/a? Komu píše dopisy? Nad kterou větou jsem musel/a nejvíce přemýšlet? Která věta obsahuje nejdůležitější informace o mně? Dověděl/a jsem se něco zajímavého o tom, kdo mi četl svůj dopis? Může si ten, kdo bude můj dopis číst, udělat přibližnou představu o tom, jaký jsem člověk? Dostávám někdy dopisy?

Cvičení 10:

Procházet se po třídě a vzájemně se zdravit - můžeme vyzkoušet i cizojazyčné pozdravy. Jako dva neznámí lidé, jako staří známí, jako kamarádi, při setkání, při loučení.

Ad d) OSV/SR - mezilidské vztahy (empatie a pohled na svět očima druhého)

Žáci hledají odpovědi na níže uvedené otázky. Možno pracovat metodou SNĚHOVÁ KOULE (jednotlivci zapisují odpovědi na lístečky, potom se spojí do dvojic, čtveřic, osmic, prodiskutovávají, lístečky se stejnými nápady slepí k sobě a zůstanou náměty, které se ve skupině nebudou opakovat).

Otázky:

1. Jak se dítě v novém prostředí cítí, čeho se bojí, co prožívá?

2. Co by mu nejvíce pomohlo, co pro něj mohou noví spolužáci a učitelé udělat?

Může následovat diskuse o názorech na lístečcích. Pokud je ve třídě dítě, které má zkušenost se stěhováním, se změnou školy, může vyjádřit svoje pocity (jaké to bylo, jak se cítilo, co bylo nejtěžší, kdo mu pomohl, jak atd.).

Cvičení 11:

2 - 5 členné skupiny, v rozhovorech uplatnit gesta, mimiku. Možno pracovat se slovníky a ve dvojicích hledat 3 - 5 slov, která se v různých jazycích podobají.

Na úvod 11. kapitoly: PROCHÁZKA MĚSTEM

Lehneme si na lavici, úplně se ztišíme. Soustředěně posloucháme 3 minuty (při otevřeném nebo zavřeném okně - podle rušnosti v okolí školy) zvuky naší obce.

Každý napiše, co všechno slyšel. Sdílení ve dvojicích.

Přečíst žákům pověst o založení Prahy. Žáci naslouchají a pak říkají obsah vlastními slovy.

Eduard Petiška: Založení Prahy (zkráceno)

Jednou, když kníže Přemysl navštívil s kněžnou Libuší hrad Libušín, vystoupili spolu a s družinou na nejvyšší místo hradu. Kněžna Libuše se obrátila k modrým a vlahým stínům noci a náhle se všeho na zemi zmocnilo veliké ticho. Kněžna vztáhla ruku k východu, a jako by se v mračnech a večerních parách dotýkala něčeho v dálce, pohnula jemně prsty a promluvila: „Vidím veliký hrad a jeho sláva stoupá ke hvězdám. To místo leží ukryté v hlubokých lesích. Od severu je chrání údolí potoka Brusnice, od jihu široká skalnatá hora. Řeka Vltava si razí cestu pod jejími svahy. Tam jděte a spatříte uprostřed hvozdu člověka přitesávajícího práh domu. Zde postavte hrad a nazvěte jej podle přitesávaného prahu Praha. A jako na prahu sklánějí i velcí páni hlavu, tak ji budou sklánět i před tímto hradem.“

S rozbřeskem nového dne vyrazili poslové na východ, aby našli místo, o němž mluvila kněžna. Narazili na údolí potoka i na skalnatou horu a vstoupili do hvozdu, odkud bylo slyšet pravidelné rány. Našli muže, který přitesával práh domu. Nerozpakovali se a pustili se do díla. Káceli stromy, stavěli sruby, vršili val. Tak vyrostl na levém břehu Vltavy hrad Praha, dřevěný jako Vyšehrad, ale prostornější a výstavnější. Jméno Praha se rozběhlo od úst k ústům po celé zemi. Cizí kupci si je odnášeli do dalekých zemí.

Jaká je historická pravdivost pověsti? Jak pověsti vznikaly, jakým způsobem se dochovaly? Které jiné pověsti znáš?

Cvičení 1:

MYŠLENKOVÁ MAPA je evokací dosavadních znalostí o Praze, které žáci budou prohlubovat v dalším cvičení.

- hlavní město: co dělá Prahu hlavním městem, jaké instituce, úřady, osobnosti tam sídlí;
  - historie: kdy, kým bylo město založeno, kdy, za kterého panovníka nejvíc vzkvétalo atd.;
  - části města a památky;
  - kultura, školství a sport: nejvýznamnější školy, divadla, stadiony, sportoviště atd.;
  - doprava: jaké dopravní prostředky jsou v Praze, jak můžeme cestovat do Prahy, jak po Praze.
- Na základě úkolu 2 mohou žáci myšlenkovou mapu později doplnit. Každá skupina, která bude mít za úkol nastudovat jeden odstavec textu a pro ostatní připravit doplňující informace nebo obrázky, může získané materiály zpracovat na velký arch papíru - jako jednu větev myšlenkové mapy. Na závěr lze z těchto archů sestavit společnou myšlenkovou mapu Prahy.

Můžeme tvořit také PĚTILÍSTEK Praha.

Jaká je:	stověžatá historická (moderní, krásná, jedinečná)
Co Praha dělá, co se v Praze děje:	rozzrůstá se žije nakupuje se (staví se, opravuje)
Věta o Praze (4 slova):	Praha je hlavní město.
Slovo, které vyjadřuje, čím je pro nás Praha:	poklad (skvost, dědictví, historie)

Cvičení 2: OSV/OR - rozvoj schopností poznávání (dovednosti pro učení a studium)

Metoda EXPERTNÍ SKUPINY

Cíl: učit žáky pracovat s textem, učit se učit, vyhledávat, zpracovávat a předávat informace.

Rozdělit třídu na skupiny po pěti (tj. domovské skupiny). Každý ve skupině dostane jedno z písmen A - E. Žáci vytvoří nové skupiny (expertní) tak, že se spojí všechna A, všechna B, C, D, E.

PRÁCE EXPERTNÍCH SKUPIN:

A) Ve svém odstavci vyberte podstatné údaje a naučte se je říci vlastními slovy.

Přemýšlejte, co znamená, že je Praha hlavním městem? Které důležité instituce a úřady činí Prahu hlavním městem? Čím se liší hlavní město od ostatních měst - můžete se informovat na místní radnici. Zjistěte jméno primátora Prahy, prezidenta ČR. Kde prezident žije, kde úřaduje, jak poznáme, že je v Praze? Co má na práci?

B) Ve svém odstavci vyberte podstatné údaje a naučte se je reprodukovat vlastními slovy.

Zjistěte zajímavé údaje o založení Prahy, o Bořivoji. Která jiná přemyslovská knížata znáte? Čím se proslavila? Co vybudoval v Praze a okolí Karel IV.? Kolik let je dnes Praze?

C) Ve svém odstavci vyberte podstatné údaje a naučte se je reprodukovat vlastními slovy.

Uspořádejte výstavku obrázků nejznámějších pražských památek. Připravte zajímavou aktualitu o některé památce (kde se nachází, kdo je autorem, čím byla zajímavá dříve a nyní).

D) Ve svém odstavci vyberte podstatné údaje a naučte se je reprodukovat vlastními slovy.

Připravte obrázky Karlovy univerzity. Na jaké profese se zde studenti připravují?

Jaká sportoviště jsou v Praze nejznámější? Která můžeme vidat v televizi a při jaké příležitosti - zjistěte aktuální informace v novinách, časopisech?

E) Ve svém odstavci vyberte podstatné údaje a naučte se je reprodukovat vlastními slovy.

Zjistěte, jakými dopravními prostředky lze cestovat z naší obce do Prahy. Vyhledejte v jízdním řádu vhodný spoj na jednodenní výlet do Prahy (ve všední den i o svátcích) - tam i zpět. Pražské děti budou plánovat cestování od školy na některé konkrétní místo, památku.

Po splnění úkolů se „experti“ vracejí do svých domovských skupin a tam „vyučují“ svůj úsek textu, shrnou obsah vlastními slovy.

Formou diskuse domovská skupina pracuje s otázkami, které experti řešili v rámci zadání své expertní skupiny.

Galerie obrázků a materiálů nashromážděných expertními skupinami.

Vyhodnocení: Jak se mi pracovalo? Kdo vyučoval nejlépe? Proč? Co bylo lehčí vyučovat druhé nebo se nechat učit? Co jsem se naučil/a? Může se mi to někdy hodit? Kdy a proč?

Cvičení 4:

Jak by popsal naše cestování návštěvník z vesmíru? Co by se mu líbilo? Co by ho vyděsilo?

V kruhu: Jeden řekne - „jede pán“, druhý zopakuje „jede pán“, přidá „a paní“. Každý žák zopakuje, co řekli předchůdci a přidá další slovo. Stejně můžeme hrát Co vezou? Říkáme vlastnosti, jaké by měl mít řidič, pasažér: podstatná jména jsou i názvy vlastností (slušnost).

Získáme velké množství názvů osob, zvířat, věcí a vlastností. Procvičujeme určování rodu. Zopakujeme, co víme o podstatných jménech. Jaká to jsou slova? Co určujeme?

Cvičení 5:

Kde se ti na celém světě nejvíce líbí? Která místa máš rád/a ve své obci? Máš nejoblíbenější místo? Proč je nejoblíbenější? Co se ti ve tvé obci líbí na jaře, v létě, na podzim, v zimě?

Zopakovat pravopis místních názvů.

Cvičení 6:

První písmeno každého názvu je správně. Pozor na psaní několikaslovných názvů měst.

Dialekty v různých městech - ideální by byla práce s nahrávkami konkrétní „mluvy“ (např. moravských písniček), na nichž by žáci srovnávali různé dialekty se spisovným jazykem (Praha, Ostrava, Plzeň, Olomouc, Hodonín).

Cvičení na úvod 12. kapitoly: NÁVŠTĚVA DIVADLA

Žáci si vylosují na lístečku jednu ze čtyř divadelních postaviček (kašpárek, pyšná princezna, udatný rytíř, ježibaba). Předvádějí danou postavu a mají za úkol spojit se beze slov do skupinek představujících stejnou postavu.

Diskuse o shlédnutém divadelním představení, o čem pojednávalo, ve kterém divadle, kdo tam hrál, jak se nám to líbilo atd. Otázky si žáci dopředu promyslí.

Jazykolam: Roli lorda Rolfa hrál Vladimír Leraus.

Cvičení 1:

Máš oblíbeného herce - herečku? Co se ti na něm/ní líbí? Na co by ses ho/jí chtěl/a zeptat? Připrav si písemně několik otázek pro svou oblíbenou herečku/oblíbeného herce.

Cvičení 3:

Ad d)

Určování vzorů - nejdřív necháme rozřazení slov do tří sloupců podle koncovek. Vedeme žáky k řešení problému, jak si poradit se dvěma vzory, které mají stejnou koncovku (-e/-ě). Zprvu mohou určit, že slovo bude patřit k jednomu ze dvou vzorů MOŘE, nebo KUŘE a správný vzor přiřadí až u úkolu 5). Pomůckou může být převedení podstatného jména do množného čísla. Až když žáci sami nepřijdou na žádné řešení, přistoupíme k vysvětlení algoritmu určování vzoru - tedy k převedení slova do 2. p. č. j.

Cvičení 4:

Nové učivo. Od začátku vedeme žáky k tomu, aby věděli, proč se to učí, k čemu to použijí (tvořit správné tvary podstatných jmen; vědět, jaké i/y v koncovkách napsat).

Cvičení 9:

Každý žák si vylosuje jednu divadelní profesi a zástupci stejné profese vymýšlejí i předvádějí vhodná slovesa (herci hrají, zpívají, tančí, mlčí, hýbou se, cvičí). Zopakujeme, jak je tvořena věta (základem je určité sloveso), pojem základní skladebná dvojice. Jednoduché věty lze rozšiřovat v souvětí pomocí vhodných spojovacích výrazů (herci hrají, aby, protože, když...).

Cvičení 12: OSV/SR - komunikace

Ad b)

Odhalit rozdíly mezi smysluplnými rozhovory (jeden reaguje na druhého - aktivně naslouchá) a rozhovory „jeden o voze, druhý o koze“. Dodržování pravidel rozhovoru.

Ad b)

Na písemný popis žáky připravíme: zopakovat postup při popisu osoby, tvořit různá přirovnání: hlava jako, ruce jako, nohy jako, chůze jako, oblečení jako... U popisu Spejbla a Hurvínka se mohou žáci vyjádřit také jaké mají vlastnosti, jací jsou, proč je mají děti rády.

Co loutky zažily? Loutky vyprávějí své životní příběhy.

Na závěr kapitoly se metodou OBÍHAJÍCÍ FLIPY pokusíme získat co nejvíc podstatných jmen rodu středního k jednotlivým vzorům. Každá skupina si vylosuje jeden vzor, 3 minuty vymýšlí i vyhledává (např. v Čítance) slova podle daného vzoru. Potom si skupiny papíry vymění a doplňují slova k dalšímu vzoru.

Nápověda: MĚSTO (rozhleďte se kolem sebe, do aktovek - pouzdro, kružítko, okno, pero); STAVENÍ (píšte činnosti, které děláte ve škole - čtení, psaní, kreslení); MOŘE (slova se objevují v přírodě - slunce, nebe, pole); KUŘE (mláďata zvířat).

Cvičení na úvod 13. kapitoly: MÁME ŠIKOVNÉ RUCE

OSV/OR - sebepoznání a sebepojetí (moje tělo, co osobě vím)

Ruce - sedět v kruhu, prohlížet si svoje ruce, zavřít oči a vybavit si je. Říkat, jaké mohou ruce být. Obkreslit na čtvrtku papíru pravou i levou ruku. Do pravé ruky vepsat, co mi jde, na co mám šikovné ruce, do levé - na co jsem nešikovná/ý. Rozhovor, proč mi to či ono jde, proč mi některé činnosti nejdou. Co mohu udělat pro zlepšení?

Výkresy vystavit, individuálně procházet galerii obrázků. Žáci mohou do rukou ostatních připsat svoje názory, postřehy.

Jak se mi cvičení líbilo? Co mě nejvíc na sobě překvapilo? Co mě překvapilo na rukách spolužáků? Připsal mi někdo něco do mých rukou? Je to pravda? Myslel(a) jsem si o některém spolužákovi něco jiného, než měl/a na výkresu napsáno?

Ruce nejen pracují, ale můžeme se pomocí nich i vyjadřovat. Říkejte beze slov:

Ahoj, běž pryč, pojď sem, je to špatné, je to výborné (perfektní), co mám dělat - nevím si rady, dávej si na mě pozor, nic si z toho nedělej („vykašli se na to“) atd.

Cvičení 1:

Co si myslíš, že by o tobě vyprávěla tvoje hračka, kdyby měla říct:

Jak vypadáš? Co spolu děláte? Jak jsi ji získal/a? Jak se o ni staráš - namaluj její barevné pocity.

Cvičení 3:

METODA EXPERTNÍCH SKUPIN:

Vytvoříme domovské skupiny po čtyřech (žáci si vylosují A - D) a poté se spojí do čtyř expertních skupin, z nichž každá dostane poučku k jednomu vzoru a další úkoly:

- A) Podle vzoru ŽENA se skloňují podstatná jména rodu ženského zakončená v 1. pádě čísla jednotného koncovkou -a (máma, škola). Je to vzor tvrdý.
- B) Podle vzoru RŮŽE se skloňují podstatná jména rodu ženského zakončená v 1. pádě jednotného čísla koncovkou -e (chvíle, televize). Je to vzor měkký.
- C) Podle vzoru PÍSEŇ se skloňují podstatná jména rodu ženského zakončená v 1. pádě čísla jednotného souhláskou a ve 2. p. čísla jednotného koncovkou -e/-ě (báseň). Je to vzor měkký.
- D) Podle vzoru KOST se skloňují podstatná jména rodu ženského zakončená v 1. pádě čísla jednotného souhláskou a ve 2. pádě jednotného čísla koncovkou -i (radost). Je to vzor měkký.

Úkoly pro expertní skupiny:

- a) Nastudovat definici, naučit se ji zpaměti - říci svými slovy a vysvětlit. Případné nejasnosti konzultovat s vyučujícím.
- b) Vypsát (každý expert na svůj papír) ze cvičení 1 podstatná jména ke vzoru, který skupina „studuje“ - učitel/ka zkontroluje.
- c) Prostudovat v tabulce všechny tvary daného vzoru - odříkat si je nahlas. Několik dalších podstatných jmen k tomuto vzoru společně vymyslet nebo vyhledat a nahlas skloňovat.

Úkoly pro domovské skupiny:

- a) Každý „expert“ vysvětlí ostatním členům skupiny nastudovanou definici.
- b) Srovnat, v kterých tvarech a jak se liší podst. jm. rodu středního a ženského končící na -e.
- c) Vypátrat, jaký je rozdíl mezi vzorem tvrdým a měkkým (viz tabulky v sešitě).
- d) Přiřadit podstatná jména ze cvičení 1 (vypsaná na kartičkách - cvič. 3a) k jednotlivým vzorům. Experti kontrolují „svůj“ vzor podle splněného úkolu b) v expertních skupinách.
- e) Ke každému vzoru zkusit vymyslet nebo vyhledat alespoň 2 podstatná jména.
- f) Vytvořit tabulku s nápovědou pro určování vzorů podstatných jmen rodu ženského podobně jako ve cvičení 4 kapitoly 12.

Cvičení 5:

Ad a) Zopakovat (případně vyhledat v kapitole 4), co nesmí chybět v žádné pozvánce:

CO? (druh akce)

KDY? (místo a čas konání nebo srazu)

KDE? (cíl akce)

KDO? (pořadatel)

Cvičení 6:

Ad a)

Podstatná jména žáci píšou na kartičky po dobu 5 - 7 minut. Kartičky roztřídí podle vzorů. Na velký arch papíru nadepíšeme vzory rodu středního a ženského a k nim kartičky nalepíme - jeden arch ROD STŘEDNÍ, ROD ŽENSKÝ buď pro celou třídu, nebo pro dvojice.

Ad b)

Cílem je nácvik popisu, případně charakteristiky maminky (u charakteristiky uvádíme i vlastnosti, zájmy, záliby, povahové rysy). Můžeme vyjít z rodokmenu, který žáci o svých blízkých tvořili ve 3. kapitole a také z ukázkového popisu v tomto cvičení.

V kruhu: u charakteristiky maminky se žáci zpočátku drží větných celků ze cvičení. Přečteme vždy jednu větu ze sešitu a každý žák ji obmění tak, aby odpovídala popisu jeho maminky, aby vyjadřovala, jaká konkrétní maminka opravdu je. Věty, které jsou totožné s realitou, mohou žáci nechat beze změny.

Potom se můžete pokusit popsat tatínka.

PŘIROVNÁNÍ - říkat různá přirovnání (existující i vymyšlená) týkající se postavy. Př.: Chlap jak hora, velký jako...; malý, vysoký, hubený, tlustý, svalnatý, hrbatý, štíhlý jako...

OSV/SR - poznávání lidí: **DOTAZNÍK** - jak znám svoji maminku, svého tatínka

1. Čím udělám mamince (tatínkovi) největší radost?
2. Čím maminku (tatínka) nejvíc zarmoutím?
3. Jaké jídlo má maminka (tatínek) nejraději?
4. Jaké zvíře má maminka (tatínek) nejraději?
5. Jaká barva se mamince (tatínkovi) nejvíc líbí?
6. Co maminku (tatínka) nejvíce bavilo ve škole?
7. Co mamince (tatínkovi) ve škole nešlo?
8. Co zabírá mamince (tatínkovi) nejvíc času?
9. Co nosí maminka (tatínek) nejraději oblečené?
10. Po čem maminka (tatínek) nejvíc touží? Co si nejvíc přeje?

Dotazník můžeme nakopírovat. Žáci napíšou ve škole odpovědi a doma je konzultují s rodiči. Pokud někdo nemá oba rodiče (nežije s nimi), může psát jen o jedné osobě.

Znám dobře své rodiče? V čem jsem se zmylil/a? Co rodiče překvapilo na mých odpovědích? Co překvapilo mě na odpovědích tatínka nebo maminky? Uměli by rodiče totéž napsat o mě?

Cvičení 8:

Ad a)

Nesrovnalost - na 3. obrázku už přibíjí střechu a dosud není připevněno bidélko.

Na úvod 14. kapitoly: MÁME RÁDI ZVÍŘATA

Každý se převtělí do jednoho zvířete a bude se pohybovat po třídě. Postupně hádáme, jaká zvířata spolužáci představují.

Zazpívejte si na melodii Pec nám spadla verše Miloše Kratochvíla:

Pes nám spadla - na mou duši! Nepletu si jména.

Doga spadla z omanu a byla to fena.

Hádky typu: Myslím si zvíře. Žije v ZOO, má dlouhý krk a malé růžky na hlavě. (žirafa)

Portrét zvířete (podle Soni Hermochové)

Cíl:

Uvědomit si svůj vztah ke zvířatům. Děti mají většinou zvířata velmi rády. Ty, které nemají vlastní zkušenosti se zvířaty, jsou o něco důležitější ochuzeny.

Pomůcky: papír, tužky, čtvrtky, voskovky.

Popis cvičení:

Kdo z vás má rád zvířata? Kdo má rád velká zvířata, kdo malá? Kdo je rád hladí? Kdo je ve styku se zvířaty spíš opatrný? Proč? Už se někdo z vás něco od zvířat naučil? Už jste něco naučili svoje zvíře?

Vyberte si nějaké zvíře - buď takové, které máte rádi, či naopak nějaké, které rádi nemáte. Může to být zvíře, kterého se bojíte, anebo nevíte, jak se k němu chovat. Kdo má nějaké zvíře zvlášť rád nebo, kdo chová nějaké zvíře, může popsat právě je.

Popište či nakreslete to zvíře, které jste si vybrali.

Při prezentaci žáci utvoří skupiny podle toho, které zvíře zvolili (psi, kočky apod.).

Vyhodnocení:

Jak se mi cvičení líbilo? Co jsem prožíval při popisu, při kreslení? Smím mít doma zvíře? Chtěl bych mít doma zvíře? Jaké a proč? Co se mohou lidé od zvířat naučit?

Opakovací diktát na podstatná jména rodu ženského:

V neděli nemíváme dlouhou chvíli. Procházíme se po mezích za vsí a hledáme zvířecí stopy. Na zemi leží sněhová peřina. Vykukují jen bílé hlavičky bledulí. Ve větvích se ozývají sýkorky. Také několik koroptví vyběhlo z úkrytu. Pod jedlí se zelená kousek trávy. Chodí sem srny s laněmi. Myslivci zvěři nosí balíky slámy a kousky soli.

Cvičení 1:

Ad a)

Ptát se: které zvíře prodávající doporučuje, proč, co živočich potřebuje, jak se o ně musím starat, kolik stojí, čím se živí, jestli se venčí, jak dlouho může být sám doma atd.

Nejčastější dotazy a odpovědi na ně lze konzultovat přímo s odborníky v prodejně.

Ad b)

Jedná se o BRAINSTORMING (vhodné je ale výroky třídit: kladné - na jednu polovinu tabule; záporné - na druhou polovinu tabule; doprostřed psát neutrální názory).

Učitel/ka zapisuje na tabuli všechny nápady, hesla, výroky, které žáci vysloví na otázku Co tě napadá, když se řekne domácí mazlíček.

Diskuse a argumentace: Je výhodné chovat domácí zvíře nebo ne a proč? Jací lidé by si měli pořídit zvířátko? Kteří lidé by si neměli zvíře kupovat. Proč?

Cvičení 3: OSV/MR - hodnoty, postoje, praktická etika

Žáci ve skupinách nejdřív sepisují všechny důvody, které mohou vést k tomu, že opustím své zvíře (nemoc, dlouhá cesta, zvíře je nezvladatelné, ruší noční klid, ohrožuje okolí,...). Dále skupiny hledají možnosti, jak vyřešit situaci, když se dál nemůžu nebo nechci starat o své zvíře (najít nového majitele a zvíře mu darovat, napsat inzerát, dát ho do útulku...). Která řešení jsou přijatelná, která nepřijatelná? Jak bys to řešil/a ty?

PŘÍMKA POSTOJŮ:

Domácí zvíře může chovat každý člověk. Péče o zvíře nedá mnoho práce. Když si pořídím zvíře, musím mu obětovat hodně času. V útulku je psovi lépe než u špatného majitele. Rád/a si odpuštím televizi, počítač, abych měl/a čas na zvířátko. Uměl/a bych se o zvíře dobře starat.

Cvičení 5:

V kruhu: Zavřít oči a představit si nějakého psa. Uvědomit si, jaký je z hlediska barvy, velikosti, srsti, rasy, vlastností apod. Potom - hra Jaký může být pes? Jeden žák říká: „Pes může být velký.“ Druhý: „Pes může být velký a cvičený.“ Každý žák opakuje, co říkali před ním a přidá další přídavné jméno.

Varianta: Druhý žák vždy řekne slovo opačného významu k tomu, co řekl první a přidá další přívlastek.

Cvičení 6:

Děti navrhnou různá jména, jejichž výběr zdůvodní. Jméno lze vybírat podle vzhledu, podle toho, kdy a jak jsme psa získali, podle nějaké události. Nakonec vybíráme vítězné jméno.

Varianta: nabídneme žákům několik jmen: Krutihlávek, Bryndáček, Modráček, Třínožka, Poklad, Sedmikráska... Žáci zdůvodňují, jak jména vznikla.

Cvičení 7:

Otázky a odpovědi: Každý píše 5 minut různé otázky týkající se psů. Následuje rozhovor ve dvojici - jeden se ptá (připravenou otázkou), druhý odpovídá a následně klade jinou otázku.

Pokud žáci mají psa, mohou být otázky konkrétní: „Kolik má tvůj pes roků?“ Pokud nemají pejska, otázky se týkají psů obecně: „Jakou mohou mít barvu? Kolika se dožívají let?“ Apod.

Cvičení 10:

V kruhu: Jak se cítí zvířata v kleci? Jak by ses cítil/a ty v kleci? Může být člověk někdy v kleci? Kdy a proč? Co znamená, když je někdo zavřený ve zlaté kleci?

Na závěr:

Rozdělit třídu na 3 skupiny a metodou OBÍHAJÍCÍ FLIPY získat co nejvíce názvů zvířat k jednotlivým vzorům. 1. skupina: názvy zvířat (mláďat) rodu středního, 2. názvy zvířat rodu ženského, 3. názvy zvířat rodu mužského.

Dbát na rozdělení rolí ve skupině: zapisovatel -é; měřič času; ten, kdo „obíhá“ s papírem; kontrolor správnosti; ten, kdo na závěr čte všechna slova; ten, kdo zdůvodňuje správnost zařazení ke vzorům - žáci se v odůvodňování mohou střídát. Odůvodňování: „Žirafa bez žirafy jako žena bez ženy.“ Názvy zvířat vymýšlejí všichni společně.

POSTUP:

Na velký balicí papír každá skupina nadepíše do čtyř sloupců vzory pro svůj rod. Skupiny 3 - 5 minut vymýšlejí co nejvíce názvů zvířat daného rodu a zapisují je k jednotlivým vzorům. Po uplynutí doby si skupiny papíry vymění a píšou zvířata k dalším vzorům. Za dalších cca 5 minut následuje další výměna. Poslední výměnou získá každá skupina zpět svůj původní papír. Ve skupině přečíst všechna podstatná jména a zkontrolovat správné zařazení ke vzorům.

Ke kterému vzoru jsme nevymysleli žádné zvíře? Proč?

Na úvod 15. kapitoly: JSEM CYKLISTA

Pohybová hra Na křižovatce:

Hrajeme na prostorné chodbě nebo v místnosti, kde je dost místa. Žáci se rozdělí na 4 skupiny a každá skupina se postaví do jednoho rohu místnosti. Učitel - v roli strážníka stojí uprostřed „křižovatky“ a pažemi ukazuje, které skupiny si vymění místo. Nesmí dojít ke srážce.

Cvičení 1:

Ad a) Žáci mohou psát slova podřazená na kartičky. Potom metodou SNĚHOVÁ KOULE naskládat na sebe opakující se slova a kartičky přiřadit k jednotlivým vzorům.

Mnohoznačná slova: kolo, duše, plášť, pumpa, nosič. Některé významy mohou žáci malovat.

Cvičení 2:

Příběh dětského kola. Je možno v kruhu tvořit společný příběh tak, že každý žák řekne jednu větu. Při vypravování si předáváme libovolnou rekvizitu (zvonek z kola, odrazku apod.).

Učitel/ka začne: Když jsem byl/a malý/á dostal/a jsem k narozeninám kolo.

Varianty: v kruhu odpovídat na otázky: Kdy a při jaké příležitosti jsi dostal(a) své první kolo? Pamatuješ si, jak vypadalo, jakou mělo barvu? Kdo tě učil na kole jezdit a jak? Máš nějaký zajímavý zážitek spojený s jízdou na kole?

PŘÍMKA POSTOJŮ:

Na kole jezdím moc rád/a. Snažím se dodržovat pravidla. Někdy na kole riskuji. Kolo si udržuji v pořádku, aby na něm vše fungovalo. Jezdím vždycky v přílbě.

Cvičení 4: OSV/SR - mezilidské vztahy, komunikace

Ad a), b)

Žáci vymýšlejí vlastní příběhy a tvoří různé rozhovory jen na základě toho, co vidí na obrázku. Až potom přečteme úryvek z knihy: Iva Procházková: Kryštofe, neblbni a slez dolů!

Kryštof a Aleš jsou nerozluční kamarádi, ale jednoho dne se nepohodli, když Aleš řekl Kryštofovi, že táta, který je opustil, se k nim už nikdy nevrátí. Kryštof ze vzteku shodil Aleše z kola a pak vylezl na skálu. Odmítal slézt dolů. Trucoval. Myslel si, že roztržité přátelství už nikdy nepůjde dát dohromady...

Rozjel jsem se za ním.

K: „Já ti křečka přece neberu, blázne!“

A: „Ale závidíš!“

K: „Nezávidím! Ani trochu!“

A: „Závidíš!“

K: „Můžu mít křečků, kolik chci!“

A: „Jenomže já ho dostal od táty!“

K: „Co má být? Můj táta mi taky něco přiveze, až se vrátí!“

A: „Tvůj táta se nevrátí!“

Už jsem nekřičel nic. Rozjel jsem se, jak nejvíc jsem mohl. A za mostem, tam, co je moře bláta od rozvodněného potoka, jsem do něho vši silou strčil. Málem jsem při tom sletěl taky, ale na konec se mi podařilo udržet rovnováhu a ujížděl jsem pryč. Ani jsem se neotočil.

Co se mezi chlapci stalo? Vysvětli. Jak se dá napravit situace, kdy někomu svým výrokem ublížíš? Zkus se omluvit - ve dvojici trénujeme omluvu. Přijme kamarád omluvu? Jak bys reagoval ty? Co bys kamarádovi nikdy neodpustil/a?

Vysvětli, co znamená: Rána pod pás. Čím vším můžeme člověka zranit? - Význam slova zranit: způsobit úraz tělesný nebo duševní. Stalo se něco podobného tobě? Co děláš v takové situaci? Co ti nejvíc pomůže? Máš komu si postěžovat, když tě někdo zraní?

ULIČKA PRAVDY:

Učitel/ka v roli Kryštofa prochází uličkou a žáci sdělují vlastní osobní názory a postoje nebo hodnotí jeho chování. Mohou mu říci, co si myslí o jeho činu.

Zkuste vyplnit formulář: Můj hněv (podle S. Hermochové)

Rozhněvám se, když

Když jsem velmi rozhněvaný/á, (co se s tebou děje)

Když se zlobím, nejraději bych - (podtrhni nevystižnější výraz): křičel, utekl, nadával, kousal, tloukl, kopal, škrábal, breče.

Místo toho však

Nejvíce mi pomůže, když

Zvláště mne zlobí děti, které

Když chci někoho pozlobit, tak

Nejčastěji rozhněvám (koho)

Vyhodnocení: Rozhněvám se snadno? Vadí mi, když se někdo hněvá na mě? Jak to řeším? Co mě překvapilo na výpovědích ostatních? Na koho ze třídy jsem se nikdy nehněval/a? Na koho se hněvám často? Proč?

Cvičení 5:

Ve trojicích: jeden žák se ptá druhého na jeho kolo tak, aby zjistil co nejvíce informací. Druhý odpovídá. Třetí naslouchá a nakonec v kruhu sděluje ostatním, co se dověděl/a. Otázky si mohou žáci připravit písemně. Role se střídají.

Popis vlastního kola:

Nejdříve podle obrázku pojmenujeme všechny části kola - odborné názvy hledat ve slovníku (rám, ráfek, svítilny, odrazová sklíčka, blatníky, nosič, zvonek, brzdy, řídítka, pedály, řetěz, plášť, duše, nosič atd.).

Žáci se mohou držet popisu ve vzorovém cvičení. Doplňují ale rozmanitá slovesa. Mohou tvořit věty jednoduché i souvětí a také více popsat detaily svého kola.

PĚTILÍSTEK: 1. téma

KOLO

2. Jaké může být?

jízdní pýchle

3. Co dělá, co se s ním děje, co s ním děláš ty?

drncá uchází závodím

4. Věta o 4 slovech, která se týká bezpečnosti.

Vždycky jezdím v přilbě.

5. Synonymum, hovorový výraz, přezdívka

vehykl, herka, bicykl, horák, ďábel, bombardák

Cvičení 7:

Při práci s dopravními značkami je vhodné mít k dispozici faktické dopravní značky. Kreslit ovšem mohou žáci značky podle vlastní fantazie a k opravdovým značkám je pouze přirovnávají - jsou-li zákazové, příkazové apod. Vymýšlejí legrační popisky značek.

Ad a)

Ve skupinkách vytvořit požadavky pro pohovory na získání cyklistického průkazu:

- sepsat požadavky teoretických znalostí: značky, křížovatky, povinné vybavení, údržba kola;
- sestavit test: na samostatné lístečky každý napíše 2 otázky a k nim po třech odpovědích;
- testové otázky shromáždit a zkusit společně vyřešit vytvořený test.

Cvičení 8:

Práce s odborným textem - učíme se rozdělit text na odstavce. Nejdůležitější výbavu na cyklistický výlet mohou žáci v textu vyhledat, podtrhnout a potom vytvořit bodový seznam.

Na úvod 16. kapitoly: TEN DĚLÁ TO A TEN ZAS TOHLE

Vytvořit trojice. Každá si vylosuje kartičku s názvem povolání. Povolání předvádí trojice pantomimicky. Ostatní hádají. V případě, že se nedaří povolání uhádnout, předvádějící mohou napovědět např. věc, která je k povolání potřebná, nebo finální výrobek (pekař - rohlík).

Varianta: místo nápovědy mohou hádající žáci klást otázky. Trojice odpovídá ANO - NE. Př.: Chodíte po lešení? ANO. Potřebujete maltu? ANO. Stavíte domy? ANO. - zedník.

Nabídka povolání: instalatér, opravář televizorů, natěrač, švec, automechanik, šašek v cirkuse, servírka, zdravotní sestřička, švadlena, kosmetička, uklízečka, televizní moderátor aj.

Zopakovat vše, co o slovesech víme: co vyjadřují, časují se - co to znamená, co určujeme, jaká může být osoba, číslo, čas, co to je neurčitek - infinitiv, časování v přítomném čase.

Cvičení 1: OSV/OR - sebezpoznání, sebezpojetí; sebeorganizace

Co musím udělat pro to, abych se mohl/a stát tím, čím bych chtěl/a být? Napiš tři nejdůležitější podmínky pro získání dobrého zaměstnání. Které z nich splňuješ? Pro jaké povolání máš nejlepší předpoklady a proč? Co musí umět tví rodiče pro kvalitní vykonávání jejich povolání, čím jsou a co dělají?

Učíme žáky, že slovesné tvary se zájmenem se, si (četl si, učil se) se nazývají slovesa zvrtná a ty považujeme za tvary jednoduché. Pokud vyhledáváme v textu slovesa, musíme zvrtná slovesa uvádět i se zvrtným zájmenem (zapisuje si - ne pouze zapisuje).

Pozor! Slovo SE může být i předložkou (se svou mámou, se strýčkem).

Složené tvary se musí určovat jako jeden celek: budu se učit = sloveso, 1. os. č. j. čas bud.

Cvičení 2:

V kruhu říkáme, jak děláme různé školní činnosti (procvičujeme příslovce).

Př.: Jak čteme? Plynule, hlasitě, srozumitelně. Jak píšeme? Krasopisně, bezchybně, čitelně, modře. I k dalším činnostem vymýšlíme příslovce. Zopakujeme, co příslovce vyjadřují.

Cvičení 4:

Když převedeme některá slovesa z budoucího času na přítomný, změní se i jejich význam - např. sloveso vyklopím (vysypu těsto), ale v přítomném čase sloveso klopím (např. klopím zatáčku při jízdě na kole). Stejně tak u slovesa zahustím - hustím. Slovesa solím, mastím naopak vyjadřují přítomný čas a žáci je mohou změnit tak, aby vyjadřovala budoucnost - osolím, nasolím, namastím.

Cvičení 8:

Tvoření různých časů a tvarů sloves procvičujeme nejdříve ústně. Začneme tím, co nejraději dělám já (co jsem dělal/a, když jsem byl/a malý/á; co budu dělat - udělám v budoucnu).

Ad b)

Barevně zaznamenat týden - různými barvami znázornit jednotlivé dny (nebo jejich části), podle toho, jak se cítím, na jaké činnosti se těším, netěším, čeho se bojím atd.

Ke dnům vymýšlet různé kuriózní činnosti, případně navrhnout vlastní název dne.

Cvičení 10:

Ad b)

Žáci si vyberou z nabídnutých povolání (nebo si vymyslí vlastní) a podle výběru mohou vytvořit skupinky, kde společně sepisují vše, co „jejich zaměstnanec“ dělá.

Cvičení na úvod 17. kapitoly: CESTOVÁNÍ NÁS BAVÍ

Děti odjíždějí na prázdniny. Sedí v kruhu, uprostřed stojí "zvědavá sousedka", která se ptá a děti jí postupně odpovídají na otázky Kam jedete? Proč? Jak? Ke komu? Na jak dlouho? S kým? Co tam budete dělat? "Sousedky" se střídají.

Cvičení 1:

Aktivity v kruhu:

Co vidíme z rozhledny - z rozhledny vidím vesnice, z rozhledny vidím vesnice, kopce...

Jaká může být krajina - krajina může být hornatá, krajina může být hornatá a nížinatá, krajina může být hornatá, nížinatá a rozkvetlá...

Co jsme na výletě dělali, děláme, budeme dělat?

Ad b)

C - cyklistika, cesty, cestovatel, copy, cizina, cákat se, celnice, celta, cíl, citrusy, cvičit

E - energie, Eva, elán, encyklopedie, exotika, expedice

S - stanování, stan, sluníčko, sukýnka, spánek, srpen, seno, stín, směrovky, SMS zprávy

T - televize, teta, táta, teplo, tábor, toulky, trampové, telefonování

O - opalování, odpočinek, opékání, opalovačky, ovoce, odvaha, oheň

V - všichni, voda, výlety, vedro, volno

A - auto, autobus, alej, asfalt, Anglie, adresa, atlas

Ad d)

Každý žák na 5 kartiček napíše 5 nezbytných věcí. Metodou SNĚHOVÁ KOULE lístečky vytřídíme a vytvoříme skupiny - čtveřice (pětice). Každá skupina namaluje batoh a dovnitř nalepí lístečky se slovy.

Na závěr se musí skupina domluvit a vybrat (zakroužkovat) 3 věci, které jsou nejdůležitější, bez kterých nelze na výlet vyrazit.

Cvičení 7:

Společný příběh vytváříme v kruhu. Nejdříve popíšeme, co znázorňují obrázky (vysvětlíme pojem třetí - vedlejší - slepá kolej). Žáci říkají, z jakého prostředí by příběh s danými slovy mohl být, kdo v něm bude vystupovat. Poté zahájíme vyprávění příběhu tak, že každý řekne 1 - 3 věty (dle domluvy). Slovo má ten, kdo drží v ruce nějakou rekvizitu (vláček, kufřík...). Postupujeme po kruhu, kdo nechce promluvit, pošle rekvizitu dál.

Cvičení 9: OSV/ SR - kooperace

Ad c)

Žáci naplánují zajímavý jednodenní výlet zaměřený podle názvu cestovní kanceláře:

Přírodovědná - poznávání rostlin a živočichů;

Památková - návštěva památek;

Horská - pobyt v horách;

Vodní - pobyt u vody.

Plán výletu by měl řešit dopravu, program výletu, potřebné věci, cenu, stravování.

Součástí bude také výroba propagačního letáku (plakátu) s nabídkou.

Než začnou skupiny pracovat, společně sestavíme kritéria hodnocení práce ve skupinách.

Stanovíme, co bude výsledkem práce, jaký čas budou mít skupiny na práci, jak proběhne prezentace, jak bude skupina spolupracovat, jaké informační zdroje může využívat, kdy a kde bude výstavka plakátů + další kritéria důležitá pro činnost skupin.

Cvičení 10: OSV/ SR - kooperace

Stanovená kritéria hodnocení z úkolu 9 mohou sloužit i pro práci na úkolu 10 a) - pouze upřesníme, jaký bude výsledek práce skupin, jaký čas má skupina k dispozici.

Téma zadáme s předstihem, aby si žáci mohli připravit podklady. Většinu obrázků malují, něco mohou nalepit. Ke své osobě (může být i foto) každý napíše, co by v takové krajině dělal/a.

Nejdříve proběhne diskuse o jednotlivých krajinách. Jaká je? Jaké vůně tam cítíme, jaké zvuky slyšíme, jaká zvířata, rostliny a lidé se tu pohybují? Co v takové krajině můžeme zažít? Jaká nebezpečí, dobrodružství, radosti...?

Cvičení 13: OSV/MR - praktická etika

Ad c)

Dvojice píše každou zásadu na větší proužek papíru. Proběhne veřejná prezentace nápadů a lístečky umístíme na viditelné místo. Každý žák má možnost označit barevným lepítkem 2 nejdůležitější pokyny a nakonec vytvoříme společný přehled zásad slušného chování z těch pokynů, které získaly nejvíce hlasů.

Shrnutí: Jaké mám zkušenosti s cestováním?

Cvičení 15:

V kruhu říkáme, co děláme nyní na konci školního roku - co nás nejvíc zaměstnává (tvoříme přítomný čas). Do sešitu píšeme minulý a budoucí čas, srovnáváme, jak jednotlivé časy vznikají, kdy použijeme jednoduchý tvar, kdy složený, co tím vyjádříme.

Cvičení 17:

Žáci si vytvářejí srozumitelné přehledy učiva, čímž si opakují učivo, učí se vyjadřovat a učí se učit (dělat výpisky). Ke každému pojmu píšou definici (možno vyhledávat na předchozích stránkách sešitu nebo v jiných příručkách) a také několik konkrétních příkladů.

Na závěr mohou žáci vytvořit jazykovědný kvíz tak, že každá dvojice napíše několik otázek se třemi odpověďmi (z nichž alespoň jedna je správná). Potom otázky roztřídíme pomocí metody SNĚHOVÁ KOULE. Zbylé otázky nalepíme nebo přepíšeme na počítači a vytvořený test každý sám vyřeší.

ŘEŠENÍ PÍSEMNÝCH PRACÍ Z PRACOVNÍHO SEŠITU

- 1. V básničkách Emanuela Frynty doplň i/y.**
Myš domácí je šedivá, jiná snad ani nebývá.
Má stejnou barvu jako slon, vypadá úplně jak on.
Naštěstí, jak jsou navyklí, sloni dost často mají kly
a chobot nosí povinně u slonů v každé rodině.
To u myši se nevyskytne. A proto kočky, psi a bytné
na první pohled odliší ve spíži slona od myši.
Je jeden malý, milý myš a ten má packy z plyše,
že byste řekli nanejvýš, že slyšíte jít myše.
Je třetí malý, milý myš, ten našlapuje z výše
a tišší chůzi uslyšíš prý leda od slepýše. *Pravopis hodnocen zvlášť podle počtu chyb.*
- 2. Vypiš z básně všechny živočichy a jejich názvy očíslej podle abecedy:**
1. kočka; 2. myš; 3. pes;
4. slepýš; 5. slon.
Za každého živočicha 1 b.,
za abecední pořadí po 1 b. *10 b. celkem*
- 3. Najdi dvě trojslabičná slovesa: nebývá, vypadá, navyklí, odliší, slyšíte, uslyšíš.** *2 b. celkem*
- 4. Piš dvě slova stejného významu ke slovu MALÁ: drobná, mrňavá, titěrná, maličká, nevelká. a dvě slova opačného významu ke slovu MALÁ: velká, ohromná, obrovská, veliká.** *4 b. celkem*
- 5. Ve kterých rodech uvádí básník slovo MYŠ? V ženském a mužském rodu. (2 b.)**
Je to správné? *Není. (1 b.)* Proč? *Protože myš je rodu ženského. (1 b.)* *4 b. celkem*
- 6. Napiš, v čem se podle básně shoduje myš se slonem a v čem se liší: shodují se v šedé barvě, odlišují se v tom, že slon má chobot a kly.** *zčásti správně 1 b., zcela správně 2 b.*
- 7. Podtrhni 3 slova, která nejvíce odpovídají větě JE TO TAKOVÁ ŠEDÁ MYŠ: je veselá, bojácná, nenápadná, hovorná, nešikovná, kamarádká, nevýrazná, legrační, neprojevuje se. (3 b.)**
a) Co bychom řekli o člověku, který je jako SLON V PORCELÁNU? Uveď 1 příklad: Je to člověk nemotorný, nešikovný, neforemný, neohrabaný, všechno rozbije. (1 b.) *4 b. celkem*
Za každé chybně podtržené slovo odečítáme 1 b.
- 8. Vyber z básně příbuzná slova ke slovům VYSOKÝ, SLYŠET a připiš k nim tři jiná příbuzná slova:**
Vysoký: nanejvýš, výše; další slova - výška, nejvyšší, vysoko, nevysoký, vysokánský atd.
Slyšet: uslyšíš (! pozor slovo slyšíte je jiný tvar); další slova - slyšitelný, neslyšný, neslyšně, slychat, nedoslýchavý, uslyšet, nedoslýchat atd. *6 b. celkem*
- 9. Napiš věty se slovem SLEPÝŠ A SLEPÍŠ.**
Slepýš ve významu živočicha, slepiš - např. papír lepidlem. Každá věta zcela správně - za 2 b. *4 b. celkem*
- 10. Vyber si tři živočichy z textu a ke každému napiš alespoň jedno přirovnání.**
Př. Ospalá jako kotě. Chudý jak myš, šedý jako myš, silný jako slon, neohrabaný jako slon, věrný jako pes, přítulný jako kočka, lísá se jako kočka, slepý jako slepýš. *3 b. celkem*
- 11. Vymysli všem živočichům z textu jméno a napiš název živočicha i se jménem.**
Živočich s malým písmenem a jméno s velkým počátečním písmenem je za 2 b. *6 b. celkem*

Max. počet bodů: 45

Známkování: 1: 45 - 41 b.; 2: 39 - 34 b.; 3: 33 - 23 b.; 4: 22 - 11 b.; 5: 10 - 0 b.

1. Na linky piš podstatná jména v určeném tvaru:

„Jeho Veličenstvo král Václav tě, (zvonař - 5. p. č. j.) *zvonaři*, žádá a tobě ukládá, abys do neděle ulil zvon znamenité velikosti pro královské město Rakovník. Nikoli však obyčejný zvon! Jeho hlas nechť slyší jenom ti, kdo mají čisté svědomí.“ (Král - 1. p. č. mn.) *Králové* někdy mívají pošetilé nápady, ale Jílka to nevyvedlo z (míra - 2. p. č. j.) *míry*. Okamžitě si vybavil, co o tom praví kniha zvonařských tajemství. A pravila doslova: Takový zvon ať raději mlčí, ať je bez srdce.

H. Doskočilová: *Pohádky pro děti, pro mámy a pro táty*

Žáci mohou správné tvary ověřit v Pravidlech - především u slova král.

3 b. celkem

2. Co znamenají následující slovní spojení?

Znamenitá velikost: *obrovská*; pošetilé nápady: *bláznivé, nemoudré, hloupé*.

2 b. celkem

3. Najdi slovo mnohoznačné a uveď nejméně dva jeho významy: *král (panovník, šachová figurka, král zvířat); zvon (kovový nástroj, gumový zvon, zvonek na krku krav, sukně do zvonu); hlas (zvuk hlasivek, ptačí hlasy, hlas lidu, hlas krve, platný hlas); míra (velikost, pravá míra, nezná míru, vyvést z míry - rovnováhy, délková míra); kniha (tištěné dílo, část spisu - 1. kniha, účetní knihy, část žaludku přežvýkavců); srdce (sval, cit - miloval celým srdcem, co připomíná srdce - perníkové, srdce zvonu, srdce Evropy, srdce v kartách).*

3 b. celkem

4. Vymysli ke dvěma vzorům každého rodu podst. jm. podřazené slovu KRÁLOVSTVÍ.

r. stř.: *město - křeslo, ptactvo; stavení - království, panství; kuře - hřtbě, zvíře; moře - pole.*

r. žen.: *žena - zahrada, královna, princezna; nůše - růže, kuchyně; kost - milost, slavnost.*

r. muž.: *pán - šašek; muž - král, zbrojnoš, princ, kůň; hrad - zámek, obraz; stroj - palác, bič.*

6 b. celkem

5. Doplň tabulku správnými tvary sloves:

ČAS MINULÝ	ČAS PŘÍTOMNÝ	ČAS BUDOUCÍ
mlčel	mlčel	<i>bude mlčet</i>
<i>slyšel, uslyšel</i>	<i>slyší</i>	uslyší (bude slyšet)
<i>žádal</i>	žádá	<i>bude žádat</i>

6 b. celkem

6. Napiš dva konkrétní příklady, kdy člověk nemůže mít čisté svědomí:

lhal, zradil kamaráda, něco ukradl, podváděl, zavinił neštěstí, neposkytl pomoc, ublížil, zabil.

2 b. celkem

7. Vytvoř zajímavý pětilístek na téma:

ZVON

Jaký může být? (2 příd. jm.) *kovový, hlasitý, velký, malý, tichý, vzácný, bronzový*

Co dělá? (3 slovesa) *zvoní, mlčí, ruší, budí, vyzvání, oznamuje, hlásá, houpe se, visí*

Kde se využívá? (věta - 4 slova) *Kostelní zvony oznamují poledne.*

Napiš citoslovce patřící ke slovu zvon: *bim, bam; cink; cinky linky*

8 b. celkem

Přídavná jm.: 2 b.; slovesa: 3 b.; citoslovce: 1b.; věta bez chyb: 2 b; za každou pravopisnou chybu odečíst 1 b. (Pozor! Upozornit na pravopis přídavných jmen tvrdých na 1. řádku).

8. Podtrhni, které informace vyčteme z textu. Doplň i/y.

Zvon dodat v neděli, v pondělí, má být obrovský, do výše ho vyzvednou dva jeřáby, visí na věži spolu s anděly, vyroben z oceli nebo mosazi, posázen drahokamy, král zadal úkoly zvonaři Jílkovi, má zvon přinést v pytli zakrytém větvemi, umístí ho v hradní kapli, zvon má měnit hlasy, uslyší ho lidé s čistým svědomím, králi to leží na srdci, je to tajemství, na hradě chovají orly a pávy. *Pravopis hodnocen zvlášť podle počtu chyb. Podtrhnout informace je úkol navíc, který lze v celkovém hodnocení zohlednit např. při hraničním počtu bodů.*

Max. počet bodů: 30

Známkování: 1: 30 - 28 b.; 2: 27 - 24 b.; 3: 23 - 16 b.; 4: 15 - 8 b.; 5: 7 - 0 b.

TÉMATICKÝ A ČASOVÝ PLÁN UČIVA - ČJ A KOMUNIKACE VE 4. ROČNÍKU

MĚSÍC	TÝDNY	KAPITOLY	JAZYKOVÉ UČIVO
září	2	1. PO PRÁZDNINÁCH	opakování ze 3. ročníku
	2	2. JACÍ JSME	slova po B
říjen	2	3. U NÁS DOMA	slova mnohoznačná
	2	4. DOBRODRUŽNÉ VÝPRAVY	slova po L
listopad	2	5. MŮJ DEN	význam slov, složitější souvětí
	2	6. HRAJEME SI, SOUTĚŽÍME	slova po M
prosinec	3	7. KAŽDÝ STRŮJCEM SVÉHO ŠTĚSTÍ	slova po P
leden	2	8. ZIMNÍ RADOVÁNKY	slova po S
	2	9. PEČUJEME O ZDRAVÍ	slova po V
únor	3	10. UČÍME SE JAZYKY	slova po Z, opakování
březen	2	11. PROCHÁZKA MĚSTEM	podstatná jména
	2	12. NÁVŠTĚVA DIVADLA	vzory rodu středního
duben	2	13. MÁME ŠIKOVNÉ RUCE	vzory rodu ženského
	2	14. MÁME RÁDI ZVÍŘATA	vzory rodu mužského
květen	2	15. JSEM CYKLISTA	opakování podstatných jmen
	2	16. TEN DĚLÁ TO A TEN ZAS TOHLE	slovesa
červen	4	17. CESTOVÁNÍ NÁS BAVÍ	věta jednoduchá, souvětí

Každá kapitola je naplánována přibližně na dva týdny, tedy na jeden měsíc připadají dvě kapitoly. Pouze na prosinec a únor je připravena jedna kapitola, jsou zde zohledněny týdenní prázdniny. Souhrnná kapitola na červen je rozložena na celé čtyři týdny. Součástí každé kapitoly je kromě jazykového učiva též učivo komunikační a slohové (viz obsah a úvodní tabulky ke každé kapitole), které uvádějí požadavky pro vzorové úkoly ze všech tří částí českého jazyka (komunikace, slohu, jazykového učiva).

PŘÍLOHY

DOTAZNÍK ŠKOLA A JÁ

	A	?	N
1. Do školy chodím rád/ráda.			
2. Mám dojem, že mě učitelé rádi vidí.			
3. Cítím se ve škole bezpečně.			
4. Ve škole jsou dospělí, kterých se bojím.			
5. Některým dětem tady jiné děti ubližují.			
6. Ve třídě mám kamarády.			
7. Vyučování je zajímavé.			
8. Při vyučování mám dost času na to, abych všechno zvládl(a).			
9. Nemohu se soustředit na práci, ve třídě je příliš rušno.			
10. Cítím se ve své třídě dobře.			
11. Chtěl(a) bych sedět v lavici s někým jiným.			
12. Mám možnost se ve vyučování občas protáhnout.			
13. Učitelé mi při vyučování pomáhají.			
14. Když si s něčím nevím rady, spolužáci mi dobře poradí.			
15. Nebojím se učitelů zeptat, když mi něco není jasné.			
16. Rodiče mi musí znovu vysvětlovat to, co jsme se učili ve škole.			
17. Škola mě učí, jak mám řešit problémy s učením.			
18. Ve škole se učím spolupracovat se spolužáky, pomáhat jim.			
19. Učím se ve škole diskutovat (povídat si) o učivu nebo o problémech.			
20. Když udělám chybu, učitelé mi poradí.			
21. Učitelé hodnotí moje výsledky spravedlivě.			
22. Můj názor na to, co by se mělo ve třídě změnit, berou učitelé vážně.			
23. Doma si vždy vím rady s domácím úkolem.			
24. Učitelé mě chválí, když se mi něco povede.			
25. Školní řád je správný a stanoví jasná pravidla.			
26. Učím se ve škole nést zodpovědnost za své chování.			
27. Mám vždy možnost vysvětlit důvody svého chování.			
28. Byl(a) jsem ve škole potrestán(a) za něco, čeho jsem se nedopustil(a).			
29. Učitelé jsou důslední ve svých požadavcích na chování všech žáků.			
30. O přestávkách si můžeme hrát nebo odpočívat.			
31. Ve škole rád/ráda zůstávám i po vyučování.			

Vysvětlivky:

A = ANO; N = NE; ? = NĚKDY, NEVÍM.

Do políčka s vybranou odpovědí napiš X.

DOTAZNÍK OSTYCHU PŘI KOMUNIKACI PRO ŽÁKY ZÁKLADNÍ ŠKOLY

J. C. McCroskey a kol. (1995), překlad P. Gavory

TŘÍDA:		JSI CHLAPEC - DĚVČE (nehodící se škrtni)			DATUM:		
1.	Mám strach, když mám hovořit s cizími lidmi.	ANO!	ano	?	ne	NE!	
2.	Vždy mám radost, když ve třídě diskutujeme.	ANO!	ano	?	ne	NE!	
3.	Rád(a) stojím před lidmi a hovořím k nim.	ANO!	ano	?	ne	NE!	
4.	Rád(a) hovořím k celé třídě.	ANO!	ano	?	ne	NE!	
5.	Děsím se, když mám stát před lidmi a něco povídat.	ANO!	ano	?	ne	NE!	
6.	Rád(a) si povídám s učitelem.	ANO!	ano	?	ne	NE!	
7.	Mám strach povídat si s lidmi.	ANO!	ano	?	ne	NE!	
8.	Mám radost, když mám hovořit ve třídě.	ANO!	ano	?	ne	NE!	
9.	Rád(a) si popovídám s novými lidmi.	ANO!	ano	?	ne	NE!	
10.	Když se mě někdo na něco zeptá, zděsím se.	ANO!	ano	?	ne	NE!	
11.	S mnoha lidmi se nerad(a) bavím.	ANO!	ano	?	ne	NE!	
12.	Rád(a) se bavím s lidmi, které jsem doteď nepoznal(a).	ANO!	ano	?	ne	NE!	
13.	Nejlépe se cítím, když se nemusím bavit.	ANO!	ano	?	ne	NE!	
14.	Znepokojuje mě, když mám hovořit s učiteli.	ANO!	ano	?	ne	NE!	

ANO! - úplně souhlasím; **ano** - částečně souhlasím; **?** - nejsem si jistý(á), nevím;

Ne - částečně nesouhlasím; **NE!** - úplně nesouhlasím.

Před vyplňováním je třeba vysvětlit:

- jak budeme odpovídat: zakroužkovat vždy 1 možnost;

- jaký je význam odpovědí: např. na výroku Rád(a) se dívám na dobrodružné filmy.

Vyhodnocení:

ANO! = 1 b.

ano = 2 b.

? = 3 b.

ne = 4 b.

NE! = 5 b.

Sčítejte body otázek 2, 3, 4, 6, 8, 9, 12.

Sčítejte body otázek 1, 5, 7, 10, 11, 13, 14.

Údaje dosadte do vzorce: celkové skóre = (42 + součet A) - součet B.

Skóre bude mezi 14 - 70. Čím je nižší, tím má žák pravděpodobně z komunikace menší strach.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

- Buzan,T.: Mentální mapování. Praha, Portál 2007.
- DeVito,J.A.: Základy mezilidské komunikace. Praha, Grada 2001.
- Fišer,Z.: Tvůrčí psaní. Malá učebnice technik tvůrčího psaní. Brno, Paido 2001.
- Gavora,P.: Učitel a žáci v komunikaci. Brno, Paido 2005.
- Hermochová,S.: Hry pro život 1, 2. Praha, Portál 1994.
- Kolektiv autorů: Komplexní jazykové rozbory. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1992.
- Kolektiv autorů: Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, Praha, Academia 2005.
- Machková,E.: Metodika dramatické výchovy. Praha, ARTAMA 1992.
- Maňák,J., Švec,V.: Výukové metody. Brno, Paido 2003.
- Mareš,J., Křivohlavý,J.: Komunikace ve škole. Brno, Masarykova univerzita v Brně 1995.
- Melichar,J., Styblík,V.: Český jazyk, Praha, SPN 1994.
- Menedith,K., Steele,J.L., Temole,K.: Příručky k programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Pracovní materiály vydávané pro kurzy programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Praha 1997.
- Metodický materiál o.s. projekt Odyssea - projekt Zavádění OSV do ŠVP, Praha 2007.
- Morganová,N., Saxtonová,J.: Vyučování dramatu. Hlava plná nápadů. Praha, SPTD 2001.
- Palenčárová,J., Šebesta,K.: Aktivní naslouchání při vyučování. Praha, Portál s. r. o. 2006.
- Petty,G.: Moderní vyučování, Portál, Praha 1996.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, VÚP 2005.
- Valenta,J.: Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi. Kladno, AISIS 2006.
- Vališová,A.: Hry s otevřenými kartami aneb otevřená komunikace. Praha, Pansofia 1996.

OBSAH METODIKY

1. Charakteristika pracovního sešitu	2
2. Komunikační výuka mateřského jazyka	3
3. Pravidla komunikace ve třídě	4
4. Výchovné a vzdělávací strategie v českém jazyce	5
5. Burza metod uplatňovaných v pracovním sešitě a metodice	7
6. Vzdělávací obsah předmětu ČJ - očekávané výstupy a učivo ve 4. ročníku ZŠ	16
7. Průřezová témata	18
8. Hodnocení a sebehodnocení žáků v ČJ	19
9. Které aktivity hodnotíme, kritéria hodnocení	20
10. Přehled jazykových úkolů vhodných pro práci s texty	26
11. Poznámky k jednotlivým kapitolám v pracovním sešitě a další náměty k činnosti	27
12. Řešení písemných prací z pracovního sešitu	58
13. Tématický a časový plán učiva	60
14. Přílohy	61
15. Seznam použité literatury	63

**PaedDr. Hana Mühlhauserová
PhDr. Vladimíra Neužilová**

**Metodický průvodce
k pracovnímu sešitu
Český jazyk a komunikace
pro 4. ročník**

Grafická úprava a sazba: Tiskárna Sládek Znojmo

Vydala: PaedDr. Hana Mühlhauserová

Vytiskla: TISKÁRNA SLÁDEK ZNOJMO

www.tiskarna-sladek.cz
tel./fax +420 515 225 730

Kontakty:

Dr. Hana Mühlhauserová
Česká 2, 671 72 Miroslav
tel.: 515 334 869
mobil: 723 093 210
e-mail: muhlhauserovi@tiscali.cz
www.hanami.cz